ARGEȘ

Revistă de cultură fondată în 1966 ● Serie nouă

■ Anul XXI (LV) ■ Nr. 2 (464) ■ Februarie 2021 ■ 5 lei ■

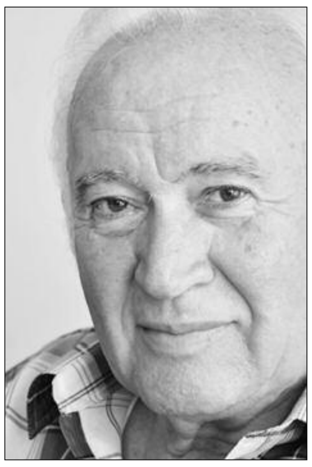
Editori:
Consiliul Local Pitești
Primăria Municipiului Pitești
Centrul Cultural Pitești

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

AUGUSTIN LUCICI

Petru Pistol

Ce putere fantastică i-a dat Dumnezeu omului! Să fii cu mintea în Australia, şi peste o fracţiune de secundă la Polul Nord, apoi în Lună, şi pe planeta Marte, Saturn sau Pluto! Ba, mai mult, să fugi cu mintea ca fulgerul, să ajungi la tălpile lui Dumnezeu şi să te întorci imediat să pupi şi pământul în genunchi, acest aşternut al picioarelor lui Dumnezeu, este o minune de care noi suntem mereu împovăraţi şi îmbucuraţi deopotrivă!

CALINIC ARGEȘEANUL

Diortosiri

Motto-ul: „ ...că nu este nici o gramă / Din a lumii scrieri toate să nu aibe melodramă” (*Levantul*).

Ipostaze ale mersului pe role

Iadul din 4 Martie ‘77, venit peste noi m-a prins intr-un magazin alimentar din Piaţa Unirii. Puţinii care ne mai aflam la ora aceea acolo, la năucitoarea exclamaţie a vânzătoarei: *„E cutremur*!, ne-am îndreptat în pas grăbit spre ieşire. Numai că, în calea noastră, a mea în special (stingându-se luminile, pierdusem legătura cu ceilalţi), s-a prăvălit o stivă enormă de conserve de mazăre. Rostogolindu-se cutiile de tablă sub picioarele mele,m-am prins şi eu în jocul lor, reuşind să ies afară nu altfel decât pe brânci; nu era nici locul, nici timpul să mai încerc un echilibru în vacarmul iscat din adâncul pământului.

Ce-ţi e şi cu gândul ăsta al omului, cum se regăseşte el deopotrivă în preajma funestului şi sublimului, de parcă acestea ar fi conjugate, promise fiinţei umane împerecheate!

Mă aflu acum pe o pagină din *Jurnalul de la Păltiniş* (2017), unde Noica desfăşoară, în beneficiul alumnilor, sensul vocabulei greceşti *polytropía*, de la înţelesul cu care îl încărcase cândva Ulise „cel cu multe feţe”, *polýtropos*, către intensiunile lui în cultura de azi. Noica îi sugerează lui Gabriel Liiceanu şi titlul viitoarei lucrări: „Drept care ţi-aş propune titlul *Încercări în polytropia omului şi a culturii*”. Astfel, sub specie *politropică,* „cartea ta intră în *silogism* (...) şi cu *Tragicul*, şi cu *Simbolismul limitei*”, spune filosoful, recomandând *judecata înlănţuită, discursivă şi constructivă*. Spre edificare filosoful vine cu argumente din logică, invocând cele trei niveluri: concept, judecată, raţionament, aceleaşi care generează şi cultura (vezi p.136).

În timpul acesta, cititorul simte cum îi alunecă pământul de sub picioare. Adulmecă sensul ca pe o muzică ce-i invadează auzul, situându-se la înălţimea înţelegerii pe care nu o merită, dar pe care o acceptă în mod natural, ca parte – prin delegaţie – în silogismul care-l poartă cu rotiţe delicate, dincolo de rostogolul apter. Cititorul coboară însă (p. 138-139) de pe rolele înţelegerii din suavitatea spunerii, transportat pe un teren mai ferm: în „barca” lui Andrei Pleşu. Înţelege el acum: celor trei niveluri enumerate de filosof le corespunde câte o *facultate*: „judecăţii îi corespunde *intelectul,* raţionamentului (sau silogismului) – *raţiunea*, iar conceptului – *revelaţia*”, zice Andrei Pleşu, a cărui preocupare merge mai puţin către „un silogism al cărţilor” decât să obţină „un *legato* al operei cu viaţa proprie”.

Spre înţelegere cititorul mai pune şi o câtime din credinţa sa, măcar atât cât să cuprindă fărâma de inimă din cuvânt (în *credinţă*, etimologia adevereşte lucrarea inimii: *crd* radicalul grecescului *kardia* şi latinescului *cor, cordis*).

Periegeza înţelegerii izvodeşte un gând: dacă textul nu te recunoaşte, dacă baţi şi nu ţi se deschide precum un cer zăvorât într-o perdea compactă de nori, încă mai există speranţă; vei desluşi cum o mână dăruită va însemna pe cerul acesta, ca pe o tăbliţă de lut – pe ce nu s-a scris în lumea asta? -, nişte litere. Trecându-le şi tu prin degetul tău, vei căpăta înţelegere.

Se cuvine uneori să lăsăm pasul din faţă limbii şi sa o ascultăm *cum*, acordându-şi glasul, spune: „E una din dimineţile acelea lipsite de echivoc ale Păltinişului, în care mersul ascendent al soarelui intră în conjuncţie cu zvonul unor mari fapte” (p. 125). Cum să-ţi sune străin adâncul de gând din cuvânt?

Calinic Argeșeanul

Din frumusețea lumii văzute

Viaţa de aici, în care suntem noi, este o bucurie. Este o bucurie că a fost creată de Dumnezeu şi Dumnezeu n-a creat lumea când era supărat. Frumuseţea lumii văzute a fost creată de Dumnezeu din iubire!

Salturile neaşteptate, în aşezarea lucrurilor, au risipit prieteniile de altădată. În colbăraia lumii, prietenii de ieri au devenit necunoscuţii de azi şi poate incomozii de mâine.

Stihiile naturii au fost mereu stârnite de stihiile umane!

Dacă ai bun-simţ, obraz subţire, dacă ai dragoste de Dumnezeu şi dragoste de frumuseţea lumii văzute, acestea însumând omul şi plenitudinea în care trăieşte el, atunci poţi să ajungi şi sfânt. Dar, în clipa în care obrazul se îngroaşă, ne lăsăm pe tânjeală în ceea ce priveşte pregătirea de fiecare zi.

Omul, uneori, este teribil de periculos şi săvârşeşte dezastre mai mari decât uraganul Katrina.

Fiecare carte trebuie dusă la desprăfuire, nu doar de praf, dar şi de necitire. Necitirea este cea mai condamnabilă prăfuire!

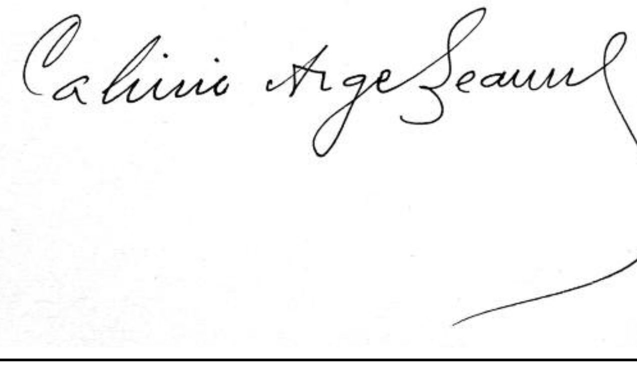
Aşa, câteodată, sau mai des, unora dintre noi ne vine câte o poftă nebună de a jugni, insulta sau ofensa, cele trei stări nefericite de nebuneală care se înmănunchează, de altfel, într-o singură ipostază, numită, pe drept cuvânt, batjocură! Cine n-a batjocorit niciodată pe cineva şi nici chiar pe sine, este un om fericit, să zicem. Iar cine a suferit mizeria batjocurii aruncate de semenul său, fără să riposteze, este un fericit, potrivit Evangheliei.

Este greu să fii frumos! Dar este bine să nu uităm că este frumos cu adevărat doar cel care se comportă frumos! E greu să fii încântător! Dar să luăm bine aminte că omul încântător răspândeşte florile în afară şi păstrează doar spinii pentru sine! Greu lucru; doar cei prea serioşi au izbândă, ca şi cununa de aur pe capul împăratului.

Ce putere fantastică i-a dat Dumnezeu omului! Să fii cu mintea în Australia, şi peste o fracţiune de secundă la Polul Nord, apoi în Lună, şi pe planeta Marte, Saturn sau Pluto! Ba, mai mult, să fugi cu mintea ca fulgerul, să ajungi la tălpile lui Dumnezeu şi să te întorci imediat să pupi şi pământul în genunchi, acest aşternut al picioarelor lui Dumnezeu, este o minune de care noi suntem mereu împovăraţi şi îmbucuraţi deopotrivă!

Este suferinţa paradisului pierdut, este nostalgia, este aşezarea cea dintâi! Ce purtăm noi? Noi purtăm dorul de a ne întâlni cu Dumnezeu, de a fi chipul şi asemănarea lui Dumnezeu! Asta este jalea sufletului nostru. Şi bieţii oameni, pe cărări ocolite, strâmbe, cu mărăcini, cu greutăţi, cu suferinţe, toţi se agaţă de orice fir de speranţă, de orice firicel de lumină, de orice nădejde.

A fi, cel zis de Shakespeare, înseamnă a te naşte. A nu fi înseamnă a fi hotărât ucigaş asupra vieţii, peste care este stăpân doar Dumnezeu! Să nu îndrăznim asupra vieţii nimănui!

Gheorghe Grigurcu

„Zilele, orele, clipele”

■ „Poetizăm” unele trăiri ale noastre mai vechi de-a căror relevanţă se întîmplă să nu ne dăm seama pe cale raţională. Le acordăm retroactiv accentul spontaneităţii.

■ Subtilităţile conţin o secretă prudenţă, o nedată în vileag retractilitate, de unde adierea lor de melancolie.

■ „De unde îmi vine un asemenea sentiment de oroare, dezgustul infinit în faţa a ceea ce sunt? Aceasta este, poate, modalitatea cea mai justă de a pune problema lui Dumnezeu” (George Steiner).

■ Nocturnă. O reverie te adoarme, un vis te trezeşte.

■ Se vorbeşte copios despre cinismul lui Nae Ionescu, dar se omite prea adesea a se recunoaşte cinismul cîtorva autori socotiţi de vitrină ai postbelicului. Bunăoară Marin Preda sau Nichita Stănescu. Cu justeţe consideră N. Manolescu în legătură cu romancierul: „Triumful realismului socialist este deplin în toate. În romanele din anii 1960-1970, de la **Risipitorii** la **Cel mai iubit dintre pămînteni,** zaţul realist-socialist continuă să lase cititorului contemporan un gust rău”. Iar în privinţa autorului **Necuvintelor**, următoarea decepţionată constatare a lui Matei Călinescu, din 1981, acesta avînd deplina libertate a opiniei: „Nichita Stănescu e de-o inexplicabilă laşitate (rezultat al alcoolismului?) şi face cele mai groteşti compromisuri”. După ce cu nu mult timp înainte primise din ţară o scrisoare temerară a lui Gelu Ionescu, în care e vorba despre acelaşi poet: „atitudinea sa a ajuns jalnică, alcoolismul îmbinîndu-se cu imoralitatea, laşitatea şi slugărnicia”.

■ „Frumosul este cu siguranţă întîlnirea tuturor convenţiilor” (Delacroix).

■ În cazul unui Destin nefericit visul contrariază viaţa, în cazul unui Destin fericit visul confirmă viaţa.

■ Negaţia devine o formă de supravieţuire atunci cînd viaţa ţi se refuză în accepţia sa pozitivă, neproblematizată.

■ „În metrou, conversaţia telefonică a unui domn, confesiunea sa fericită şi exuberantă, mi-a ciulit urechile şi m-a purtat în doar cîteva secunde pe tărîmul unui romantism pe care îl credeam pierdut: «Este atît de şic, şi de elegantă, şi de frumoasă, este tot ce mi-am dorit vreodată şi, da, sunt cu adevărat şi iremediabil îndrăgostit. Nu, nu are patru, ci două portiere»” (**Dilema veche**, 2020).

■ Minciuna dezvăluie totdeauna o deficienţă a celui ce face uz de ea. Sistematizată, devine o malformaţie, un soi de cifoză a spiritului.

■ A.E.: „Evlavia de toate zilele, cum o haină de lucru şi evlavia de Naştere ori de Înviere, cum un veşmînt de sărbătoare”. Nu implică oare un formalism uşor ironic analogia ta? „Nu reprezintă oare marile sărbători menţionate un formalism mîntuit?”.

■ Un chip de a-ţi lua rămas bun de la viaţă: să priveşti îndelung un crepuscul, aşa cum – îţi dai seama – nu l-ai mai privit de multă vreme.

■ „Pentru ce oare îmi folosesc acum sufletul? Această întrebare trebuie să şi-o pună, în orice clipă, omul şi să cerceteze: «Ce am eu în această parte din mine care se numeşte partea conducătoare a sufletului? Şi al cui suflet îl am eu acum? Poate al unui copil, al unui adolescent, al unei biete femei, al unui tiran, al unui animal de povară, al unei fiare?»” (Marcus Aurelius).

■ A asemui senzaţia propriei existenţe cu capacitatea obiectelor din preajmă de-a rămîne cum sunt, impasibile în raport cu istoria care zi-noapte vuieşte dincolo de ferestre. A fi vrînd-nevrînd martor la ecoul timpului, dar nu participant la procesul său.

■ Creaţia: o incertitudine învinsă.

■ Să fie oare mai prielnică unor destine lipsa prietenilor decît cea a duşmanilor? „Foarte nefericită este soarta celui care nu are duşmani” (Publilius Syrus).

■ „În tradiţia poporului român, sărbătoarea Apostolului Andrei mai era cunoscută şi ca «Ziua lupului». Strămoşii noştri nu munceau pentru ca Sfîntul Andrei să le păzească vitele – oile, caprele – , să nu le înfulece lupii, iar călătorii nevoiţi să colinde drumurile în această perioadă a anului să nu se întîlnească cu ei. Se credea că, deşi lupul are gîtul ţeapăn, în ziua de Sînt-Andrei şi-l poate îndoi – atunci «lupul îşi vede coada». Tot ca un mijloc apotropaic, femeile nu mai torceau lîna sau cînepa, «ca să nu toarcă lupii la casă». De asemnea, se abţineau să mături, să arunce gunoiul afară, să facă pomeni, să rînească în grajdul vitelor sau să împrumute ceva din casă” (**Historia,** 2020).

■ În imensa lor majoritate, parcurgem zilele, orele, clipele prin intermediul locului comun. Originalităţile, ingeniozităţile, subtilităţile contrazic flagrant cursul curent al existenţei noastre. Reprezintă acestea expresia voalată a unor dificultăţi, semnalarea indirectă a unor incapacităţi. Implozia incapacităţilor poate fi chiar textul tău care ţi se pare cel mai izbutit.

■ Un vis diurn incert nu atît prin ceea ce „promite”, ci prin inconsistenţa condiţiei sale de vis.

■ X, tip bisericos cu ostentaţie, dar arivist, oportunist, adulator neistovit. Oare e fidel lui Dumnezeu sau Diavolului? A. E.: „Am impresia că amîndurora, la o cucernică paritate”.

■ „S-a dat peste cap zodiacul. NASA a introdus un nou semn astrologic în horoscop, Ofiucus, purtătorul de şerpi, ce corespunde oamenilor născuţi în perioada 29 noiembrie- 17 decembrie. Ofiucus din mitologia egipteană îl are corespondent pe Asclepios în mitologia greacă. Zodiile sunt determinate de poziţia Soarelui în funcţie de constelaţie. Dar configuraţia spaţiului s-a modificat din momentul în care babilonienii au inventat zodiile în urmă cu 2.500 de ani” (**Click**, 2020).

■ A.E.: „Sadomasochism. A reproşa cu aplomb – cum altminteri? – Celuilalt insuficienţe pe care le ai şi tu”.

■ Nu o dată se întîmplă ca o decepţie să se manifeste „subteran”. N-o mai ai în vizor, dar o trădează umoarea ta dezagreabilă, aparent fără motiv. Doar reamintindu-ţi întîmplător cele petrecute în ultima vreme, i-ai putea stabili cauza.

■ A.E.: „Repulsiv, pur şi simplu, dacă n-ar fi şi ridicol. Norocul său e că ne poate şi amuza.

■ „A exista înseamnă a fi interior sieşi. Mai profund decît *generalul* este particularul, căci existenţa nu rezidă în gîndirea externă, ea se găseşte în nostalgie, disperare, freamăt, insatisfacţie, împotriva a ceea ce învaţă tradiţia platoniciană. Contradicţia e mai bogată decît identitatea. Nici un mister nu există în gîndirea obiectivă, însă cea subiectivă e plină de mister” (Berdiaev).

■ Senectute. Tentaţia de a-ţi transforma întreaga viaţă în amintire, ceea ce nu e posibil întrucît eşti sabotat de insistenţele de-atîtea ori grobiene ale memoriei.

■ Gelozia memoriei pe amintire, dar niciodată invers.

■ „Împrumut bucuros felul meu de a gîndi: nu ţin decît la felul meu de a simţi” (Jules Renard).

■ Banca de la marginea micii păduri pe care obişnuiam de ani buni a mă aşeza am găsit-o vandalizată. Cu o energie distructivă aparte. Nu doar scîndurile i-au fost sfărîmate una cîte una, dar şi tălpile de ciment pe care era fixată, grele fiecare de zeci de kilograme au fost smulse din locul lor. Ce noptoasă dispoziţie şi-a făcut aici jocul? Ce ură patologică sălăşluind ameninţătoare în preajmă?

■ „Slăbiciunea forţei este de a nu crede decît în forţă” (Valéry).

■ Uneori memoria încearcă să producă amintiri cu de-a sila, astfel cum un veleitar aspiră la condiţia de poet comiţînd versuri fireşte proaste.

■ Senectute. Cultivi tot mai adesea amînările. Subtextul lor: scadenţa cît mai prelungită a finalului.

■ „O discuţie cu domnul d'Hormon la masă, o discuţie filosofică. Desigur cea mai strălucită dintre toate disputele mele! Eu ziceam: «În Renan al dumneavoastră stă ascuns Bergson», la care bătrînelul, fără să fi auzit un singur cuvînt, îmi răspundea: «deoarece monada trebuie privită din acest unghi, vă rog să mă credeţi, m-am gîndit mult, şi de altminteri Democrit... ». Eu (cu brutalitate): -N-am încredere în Teocrit! El (binevoitor şi cu o extremă politeţe): -Cum aţi spus, Heraclit? Da, desigur, *cher monsieur*, într-o măsură împărtăşesc sentimentele dumneavoastră, dar orizonturile heraclitiene... Ceilalţi ne ascultau cu pietate într-o deplină tăcere, toţi mesenii ne urmăreau ce spunem, în cele din urmă bătrînul m-a bătut pe umăr spunîndu-mi: -*Nous sommes du même étage*” (Witold Gombrovicz).

■ Nu tu ca fiinţă ce se recunoaşte elementar pe sine eşti captiv, ci viaţa ta e captivă. Încerci a-i ridica moralul la vorbitorul temniţei în care se află.

■ Niciodată nu e tîrziu în orizontul amintirii. Crepusculul acesteia e unul etern.

■ „Răbdare: formă minoră de disperare, deghizată sub masca virtuţii” (A. G. Bierce).

■ A contempla înseamnă a sta pe loc. A medita înseamnă a face paşi înainte sau înapoi, *id est* a-ţi regla mintea după cinetica implacabilă a vieţii.

■ „În Evul Mediu francezii au denumit pigmentul *verdigris*, adică «verde de Grecia». De ce Grecia? Explicaţia e una cît se poate de simplă: în perioada medievală, atît Franţa cît şi Anglia au intrat în posesia mai multor obiecte de artă greceşti de culoare verde. Şi tot începînd cu perioada medievală, regula culorilor ca indice al rangului social s-a aplicat la scară largă. Dacă roşul era marca nobilimii, iar maro era culoarea ţăranilor, iată că verdele era specific comercianţilor, bancherilor şi, în unele locuri, chiar micii nobilimi. Cam de prin secolul al XII-lea, culoarea a cunoscut o evoluţie în simbolistica ei. Era sinonimă cu speranţa, tinereţea şi promisiunea. Ba mai mult: pentru declararea dragostei, tinerii obişnuiau să-şi dăruiască un papagal... verde” (**Historia**, 2020).

■ A trăi în lume ca-n preajma ei.

■ Penibilă inconstanţă. Cîndva ai vrut cu ardoare să te transpui în cel care vei fi. Azi doreşti cu egală ardoare să te transpui în cel care ai fost.

■ „Armonia între pasiuni este un semn de sfinţenie în viaţă” (Monseniorul Ghika).

■ Mai curînd te afli aproape de Dumnezeu prin neîmplinire decît prin împlinire. Din dăruitoarea-I dorinţă mizericordioasă de-a semăna cu tine, astfel cum tu cutezi a dori asemănarea cu El.

■ „Cu fiecare amintire neînţeleasă şi exactă, trebuie să-mi dau seama în plus, ca o durere violentă a unui bolnav, ce face să rămîie în umbră micile lui jene din confort momentane ca o poziţie greşită a pernelor, ori amărăciunea unui medicament – ca o durere deci ce înveleşte şi cuprinde toate celelalte neînţelegeri şi nelinişti ale mele trebuie să-mi dau seama că, aşa meschină şi incomprehensibilă cum se prezintă, fiecare amintire este totuşi unică, în înţelesul cel mai sărac al cuvîntului şi s-a petrecut în viaţa mea liniar, într-un singur mod, într-o singură exactitate, fără putinţă de modificare şi fără nici cea mai mică abatere de la propria ei preciziune” (M. Blecher).

■ Visul: un sacrificiu pe care prezentul îl aduce viitorului, dar viitorul ingrat nu-l bagă în seamă, emiţînd propriul său vis.

■ A.E.: „Frumuseţea indicată în cîteva limbi printr-un substantiv feminin. Să fie aceasta o omagiere gramaticală a venustăţii în cauză?”.

■ Azi vorbeşte cu unul, cu altul, cu alţii. Transportat, îşi dă sieşi impresia că a uitat de sine.

■ Scriptor. În aceeaşi măsură scrii pentru a-ţi uita fiinţa şi pentru a-i fixa prezenţa în text. Pentru a fi aceasta un gen de absenţă-prezenţă consolatoare din orice parte ai încerca să-i reduci suspiciunile.

■ „Şobolanul-erou Magawa a fost decorat pentru însemnata sa contribuţie la depistarea minelor antipersoană. El a străbătut, în căutările sale, o suprafaţă echivalentă cu douăzeci de terenuri de fotbal şi este primul şobolan medaliat. Este dresat astfel încît să zgîrie pămîntul deasupra unei mine detectate, pentru a avertiza în privinţa pericolului. Cîinii îi concurează însă cu succes pe şobolani la capitolul inteligenţă şi încearcă depistarea, în aeroport, a persoanelor infectate cu SARS-CoV-2. Un program-pilot cu patru rase de cîini dresaţi în acest sens a fost recent lansat de Finlanda. Contactul între pasageri şi cîine nu este direct, ci printr-o bucată de pînză frecată de pielea umană. Dacă experimentul va avea succes, persoana infectată va putea fi detectată în cîteva minute, chiar şi dacă e asimptomatică” (**Dilema veche**, 2020).

■ Scriptor. Eşti indubitabil egal cu ceea ce ai făcut pînă azi, dar neîntrerupt încerci nevoia de-a pune încă o dată semnul egalităţii cu ultima ta pagină, cu ultimele tale rînduri. Să fii tu însuţi şi încă ceva pe deasupra.

■ „Un gînditor progresează atunci cînd îşi întîrzie concluziile, chiar dacă i se par evidente” (Camus).

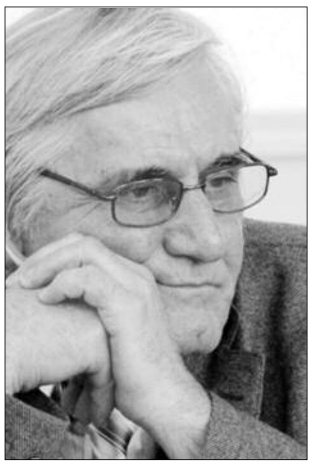
■ Senectute. Curiozitatea se reduce încetul cu încetul. Rămîne uimirea, stare primordială.

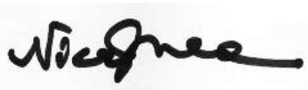
■ Dumnezeu, indisociabil de viaţă precum un instrument muzical de sunetele pe care le emite.

În imensa lor majoritate, parcurgem zilele, orele, clipele prin intermediul locului comun. Originalităţile, ingeniozităţile, subtilităţile contrazic flagrant cursul curent al existenţei noastre. Reprezintă acestea expresia voalată a unor dificultăţi, semnalarea indirectă a unor incapacităţi. Implozia incapacităţilor poate fi chiar textul tău care ţi se pare cel mai izbutit.

jurnal

Nicolae Oprea

Cronica întârziată

Din nou despre optzecism

Printre optzeciști, Ioan Lascu și-a creat imaginea unui scriitor prolific, cu preocupări multiple, care tinde spre polivalența creatoare. Își concretizează talentul, în măsuri inegale, atât în poezie, cât și în critică și istorie literară, eseu, proză, traduceri, publicistică sau cercetare științifică, sub cupola carierei universitare profesată după '89. A debutat ca poet – și el târziu, ca mulți congeneri – în 1993, cu volumul *Contra așteptărilor*, urmat pe filieră de culegerile: *Marea întârziere* (1994), *O groapă în timp* (1998), *Incantații metalice* (2003), *Augustă transparență* (2012) și ediția româno-franceză *Un neloc unde eu scriu* (2010). În același interval a publicat și două volume de proză scurtă: *Sublima persiflare. Represalii 1984* și *Începutul cuvintelor*. Din domeniul eseisticii și criticii literare, remarcabile sunt *Un aisberg deasupra mării. Eseu despre opera postumă a lui Ion D. Sîrbu* (1999), *Albert Camus și exigența unității* (2002; la origine, teza de doctorat), *Existențialismul francez. Gândire și literatură* (2005). Din cadrul studiilor de specialitate și al documentarelor istorico-literare, de reținut: *Stil și expresivitate în presa de astăzi* (2004), *Ion D. Sîrbu așa cum a fost* (2014) și *Cazul Sorescu așa cum a fost* (2017). Se adaugă acestora mai multe traduceri din literatura universală (îndeobște franceză), începând cu *Declinul Occidentului* de Osvald Spengler.

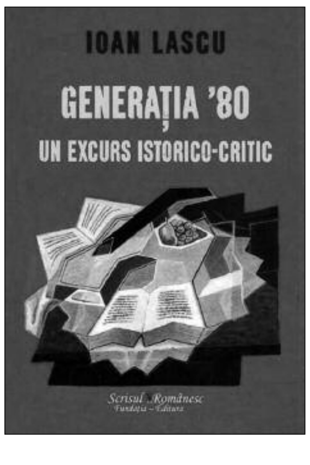
În ultimul timp, Ioan Lascu își concentrează atenția spre valorificarea critică a literaturii contemporane. Cartea de acum, *Generația'80. Un excurs istorico-critic* (Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 2020) este rodul unor studii sau cronici literare publicate în diverse reviste, mai cu seamă în *Convorbiri literare* (la rubrica „Literatura azi"). Activ în interiorul generației sale, el își asumă rolul de martor imparțial al fenomenului de înnoire a literaturii din anii '80, îmbinând istoria literară cu judecata critică propriuzisă. În *Argument*, autorul apelează la ideile lui Radu G. Țeposu din prima carte consacrată generației '80, *Istoria tragică and grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, concepută în 1985, dar publicată în 1993. Și îi dă dreptate acestuia, afirmând că generația optzecistă s-a manifestat ca o „grupare coagulată" prin cenacluri și prin publicarea antologiei colective *Desant '83*. Subliniază, în context, raportarea generației la postmodernism, într-o formă specifică de postmodernism românesc „fără postmodernitate": „El apare asemenea unui implant și nu asemenea unui organism viu ce a avut parte de o gestație proprie. Mai exact acea gestație nu s-a petrecut între coordonatele climatului major de până atunci, nu a fost un proces la vedere, ci, mai degrabă, unul subteran, subversiv, din moment ce a vizat ideologia imperioasă a unui regim politic ce nu admitea nicio altă alternativă." În ce privește teza din urmă, îmbrățișată de exegetul de azi, este citat studiul Lindei Hutcheon *Politica postmodernismului*, pentru a-și susține convingerea despre „caracterul discret subversiv al mișcării": „Deoarece optzeciștii au ales să adopte subversiunea, nonconformismul, estetica radicală, scriind un gen de literatură nepolitizată, într-un limbaj infinit variat, direct, viu, refuzând aservirea față de regim și de tradiția literară." În paranteză fie zis, cred că studiul aceleiași Linda Hutcheon *Poetica postmodernismului* din 1988 (tradus în 2002) era mai adecvat pentru explicarea fenomenului postmodern în literatura română. E greu de înțeles, însă, de ce este de-a dreptul ignorat studiul academic al lui Mircea Cărtărescu din 1999 *Postmodernismul românesc*, trecând peste unele opinii controversate ori subiective. Lucrarea nefiind menționată nici măcar în *Bibliografia selectivă*. Oricum, prozatorul Cărtărescu trebuia integrat în comentariile analitice din a doua parte a cărții.

Metodic și meticulos, cum se vădește în scrisul său, criticul craiovean își deschide excursul cu fixarea temporală și reconstituirea fondului ideologic din momentul nașterii generației. Titlurile capitolelor de referință teoretică și ideologică sugerează problematica abordată în fiecare: *Poate fi uitat postmodernismul?*, *Optzecism versus avangardism*, *Conștiința generaționistă la maturitate*, *Avangarda literaturii optzeciste*, *Cenacluri și antologii* și *Aventura textuală ca aventură existențială* – aici ilustrată prin concepția despre proză a lui Gheorghe Iova. Înainte de toate, se rezumă istoricul genezei postmodernismului în cultura și literatura universală – „asociat obligatoriu cu subminarea și deconstrucția/ deconstructivismul, cu spiritul nonconformist și cu radicalismul" -, atașând și o listă esențială a cărților despre fenomenul postmodern pe plan universal. În opinia criticului nostru, punctul de plecare al noii generații din literatura română postbelică îl constituie o simplă gazetă de perete din 1971 de la Facultatea de Limba și Literatura Română din București, intitulată chiar *Noii*, susținută cu aplomb de un grup de studenți studioși, cultivați în literatura nord-americană, care promovează îndeosebi textualismul. Grupul era alcătuit, după memoria criticului, din: Gheorghe Crăciun, Mircea Nedelciu, Gheorghe Iova, Ioan Flora, Gheorghe Ene, Emil Paraschivoiu, Ioan Lăcustă, Constantin Stan și Sorin Preda. Toți făceau parte din cenaclul „Junimea" îndrumat de Ovid S. Crohmălniceanu și aplicau în proza lor „autoreflexivitatea și ironia, fragmentarismul, intertextualitatea, destructurarea textului și multipla lui polaritate." După mai bine de un deceniu, apariția antologiei *Desant '83*, întocmită de profesorul îndrumător, reprezintă, după Lascu, momentul determinant al „conștiinței generaționiste" și o confirmare a tendinței tinerilor scriitori de a schimba paradigma literaturii. Cu ei se asociază în timp poeții din „Cenaclul de Luni", condus de Nicolae Manolescu. Referindu-se doar la prozatori, Ioan Lascu discerne trăsăturile definitorii ale creației lor inovatoare: „Prezența autorului în text, elementul autobiografic, autopastișa, citatele și inserturile de tot felul – publicitare, jurnalistice, literare provenind de la alți autori, teoretice, originale sau împrumutate, imagini grafice – au bulversat practica scripturală și concepția despre arta povestirii și a romanului." După modelul avangardismului interbelic, recondiționat prin raportare la timpul istoric, optzeciștii s-au desprins „de literatura tradițională, dar și de canonul literar impus politic. Nu au făcut-o clamoros, nici violent precum adepții mișcării Dada sau cei ai suprarealismului, ci mai discret, mai *smooth*, prin apelul la cultură și la noile poetici occidentale, nepoluate ideologic." În sprijinul ideilor susținute de criticul cu alură de teoretician sunt convocați Ion Bogdan Lefter cu *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii" culturale"* sau *Scriitori români din anii '80 - 90* și Gheorghe Crăciun, considerat „cel mai avizat teoretician al generației '80, dar și unul dintre cei mai valoroși romancieri și un asiduu antologator al congenerilor."

În comentariile critice aplicate, din partea a doua a cărții (nemarcată grafic), Ioan Lascu își demonstrează forța analitică, urmărind să reliefeze trăsăturile definitorii ale textelor vizate, decurgând din asimilarea postmodernismului. Cele mai multe comentarii sunt provocate de proza lui Mircea Nedelciu, cel care și-a exploatat deprinderea teoretică în fundamentarea propriei creații. Capitolele cuprinse între *Prefața ca exorcizare și marșandizare pozitivă* și *„Un roman popular subminat"*, întrerupte doar de unul consacrat prozei lui Constantin Stan, pot alcătui, la rigoare, o micro-monografie *Mircea Nedelciu*. Autorul potențialei monografii deschide analiza cu dense preliminarii la teoria lui Nedelciu despre literatura concepută ca text din *Prefață* la *Tratament fabulatoriu*. Referințele meta-literare vor fi dezvoltate și în celelalte proze, de la *Amendament la instinctul proprietății* până la *Zmeura de câmpie*. Concluzia criticului despre creația prozatorului considerat portdrapelul „rebeliunii textualiste", rezultă firesc după incursiunea teoretică și deopotrivă analitică: „Este evident că Mircea Nedelciu „experimentează" nu numai asupra tehnicilor narative, a modalităților de a textua, ci și asupra statutului și structurii personajelor (...) Proza lui (...) este unitară și din perspectiva intențiilor și a demersurilor, a pariului cu sine, a contractului său auctorial. Așa cum personajele, cele proeminente, își caută, cu multe complicații, destinul, tot așa și prozatorul „se caută" mereu pe sine textuând, intervenind direct în text, prin explicații, justificări, inserturi, asumându-și permanent o libertate și o spontaneitate, imprevizibile, care caracterizează cel mai bine postulatul și mereu implicatul *tratament fabulatoriu*." Perspectiva monografică este aplicată și în cazul lui Ioan Flora – „un poet singur printre prozatorii opzeciști lansați de Ovid S. Crohmălniceanu". Din capitolele dedicate prietenului său prematur dispărut (*Singur printre prozatori. Originalitatea poeziei lui Ioan Flora*, *Tehnica fișelor poetice*, *O fenomenologie poetico-narativă*, *Cunoașterea istoriei și poezia războiului*, *Un postmodern* avant la lettre) deducem semnificația includerii lui în această sinteză despre prozatorii optzeciști. Dealtfel nu este singurul; în două secvențe este comentată cu pertinență și poezia lui Marian Drăghici: „Modernă, modernistă și nu arareori postmodernistă, poezia lui Marian Drăghici se plămădește din altă materie decât poezia multor poeți încadrați de rutină în mișcarea optzecistă (...) se detașează prin religiozitate, printr-o profunzime a smereniei, secondată de umbra păcatului și a viciului, dar și printr-o extraordinară vibrație existențială care-i așază în vârf o aură tragică." Se întrevede, totuși, din unele comentarii, că au fost la origine cronici literare la o carte sau alta, preluate *ad litteram*, de unde repetițiile inevitabile, Autorul însuși este conștient de reiterările din discursul critic, chiar și pentru accentuarea afirmației (de genul: „Să notăm, din nou, că textualismul era o formă de rezistență în fața literaturii comerciale...").

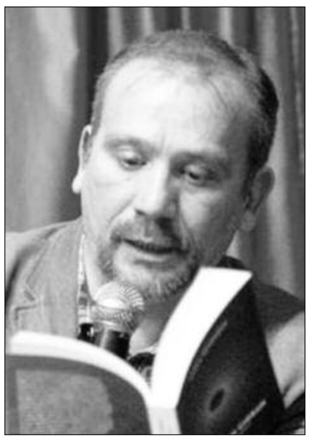
În *excursul* său critic, autorul *Generației'80* comentează exclusiv opera prozatorilor afirmați în cenaclurile bucureștene. Adăugând, în afara nucleului de la *Noii*, pe Nicolae Iliescu, Dumitru Augustin Doman și întârziatul Gabriel Năstase. Și omite, din motive neclare, contribuția cenaclurilor studențești din provincie la consolidarea spiritului de generației, începând cu *Echinoxul* clujean, apoi cele din Iași, Timișoara, Brașov ș.a. Ceva mai concesiv, Mircea Cărtărescu (în *Postmodernismul românesc*) includea în *proza-standard* a momentului '80 - pe lângă Gheorghe Crăciun, Mircea Nedelciu, Cristian Teodorescu, Sorin Preda – și trei prozatori din afara capitalei; Alexandru Vlad, Viorel Marineasa, Daniel Vighi. Titlul promițător al cărții lui Ioan Lascu, *Generația'80. Un excurs istorico-critic*, nu are, cum se vede, decât acoperire parțială. Întrucât, la afirmarea generației și, implicit, a poeticii exponenților au contribuit în aceeași măsură poeții optzeciști, din *centru* sau *margine*. Însă conturul teoretic și istorico-literar al generației optzeciste devine pregnant, fie și prin detaliile bine articulate în discurs. Nu pot fi puse la îndoială pasiunea criticului pentru temă și tentativa de viziune integratoare asupra generației sale. Cred că precipitarea lui Ioan Lascu de a-și încheia sinteza, fie și fragmentară, se poate explica prin apropierea momentului aniversar determinat de data nașterii: 9 ianuarie 1951.Cu scuzabilă întârziere, îi urez: Bine ai venit printre septuagenari! Și Mulți ani de energie creatoare! pentru a definitiva sinteza optzecismului.

În comentariile critice aplicate, din partea a doua a cărții (nemarcată grafic), Ioan Lascu își demonstrează forța analitică, urmărind să reliefeze trăsăturile definitorii ale textelor vizate, decurgând din asimilarea postmodernismului.

cronici

Horia Vicenţiu Pătraşcu

Despre șoaptă

Ce ne face să vorbim în şoaptă când suntem în doi, într-o intimitate erotică? Ce atavism se declanşează ca un reflex – trecând spontan, fără să băgăm de seamă, la un cu totul altul registru sonor, la sunetul slab, aproape surd, audibil doar de către o ureche proximă? Ce ne împinge să trecem, în actul dragostei, al mângâierii preludice sau al postludiului, de la vorbit la şoptit, de la cuvânt la murmur? Să fie doar o anticipare, o pregătire (respectiv, o prelungire, o remanenţă) a terenului unde limbajul se dezagregă, unde vocabularul se dezarticulează, unde *logos*-ul este detronat? Să fie şoapta o trecere tiptilă a graniţei cu pre-umanul, cu non-verbalul?

Sau cuvântul rostit clar este prea contondent, prea colţuros, prea tăios, cerându-se înmuiat, şlefuit, îmblânzit, vătuit, capitonat întru înmlădierea cu frângerile trupurilor ce stau să-şi diafanizeze contururile? Şoapta face culcuş dintr-un limbaj care, transportat ca atare din uzanţa lui cotidiană în interiorul unui „discurs îndrăgostit", ar fi ca un pat de cuie sub Eros şi Psyche...

Toate aceste conjecturi nu ne împiedică să încercăm şi o altă deschidere antropologică spre originea şoaptei. Să reconstituim deci, cu puterea imaginaţiei, timpurile şi condiţiile societăţii primitive, în esenţă colective, gregare, ante- şi anti-individuale. Filonul simian este încă suficient de gros pentru extracţiile promiscuităţii... Toată lumea vede pe toată lumea, toţi sunt ţinuţi sub observaţie de către toţi ceilalţi. Înainte de a fi lup, omul este priveghetor pentru om. Umanitatea, la începuturile ei, fiind exclusiv socială, este de o insurmontabilă transparenţă, o infernală panoramă. Nici un spaţiu privat, personal, comunicările sunt publice sau nu sunt deloc, aşa cum încă mai putem vedea la triburile primitive, câte au mai rămas.

Limbajul este mai întâi limbaj public, comun. În asemenea împrejurări trebuie să fi străfulgerat şoapta, rostirea care transfigurează, paradoxal, comunicarea într-un act privat, într-o vorbire-în-doi, exclusivă, intenţionat inaudibilă celorlalţi congeneri. Că este ulterioară vorbirii o arată faptul, dovedit ştiinţific, că şoptirea presupune un efort penibil pentru corzile vocale. Vorbirea normală este cu *voce tare*, şoapta este o abnormitate, o denaturare a limbajului.

Spaţiul privat – şi poate însăşi ideea de proprietate – izvorăşte din acest original act de limbaj, din această trasare a unui hotar invizibil – dar nu mai puţin impenetrabil – între doi oameni şi toţi ceilalţi. Şoptirea este prima casă individuală a omului şi a rămas, probabil, singura casă individuală a omului – zeci sau sute de mii de ani de gregarism, într-o lume colectivă unde oamenii nu pot rămâne singuri, nu pot trage perdelele şi nu pot închide uşile decât scăzându-şi până la minimum intensitatea glasului...

Prin şoaptă decupăm în spaţiul public o zonă a relaţiei *Eu-Tu*. Şoapta este contemplativă – în sensul vechi al lui *contemplatio*: conjugă, într-un plan pe care ea abia îl face posibil, elemente disparate în planul fizic, aflate la distanţe astronomice unele de altele. În *sotto voce*, indivizii speciei sau ai grupului devin persoane; unitatea socială – întemeiată pe separarea atomilor ei – este contrazisă, dezminţită de relaţia personală: şoapta este mărturia conştiinţei acestei devianţe.

Şoapta ţine într-adevăr de acustica unei transgresări. Dar, prin ea, nu călcăm – aşa cum încă puteam crede la începutul acestor rânduri – hotarul spre pre-uman şi non-verbal, spre dezagregarea individualităţii – ci tocmai hotarul dintre gregarism şi relaţia personală - de sorginte erotică, unde „Eu" este, reluând cuvintele lui Martin Buber, corelativul lui „Tu". *Eu şi Tu* apar simultan ca termeni, inseparabili, ai relaţiei dintre ei. La începutul acestei noi lumi, pe deplin umane, a fost Şoapta.

De aceea şi azi, în epoca „spaţiului personal", a dreptului la proprietate, a inviolabilităţii domiciliului – reflexul vorbirii în şoaptă se activează în mod spontan în condiţiile intimităţii erotice. Fosilă vie a unui comportament auroral, şoptirea reiterează mereu scenariul originar al emergenţei relaţiei personale. E o întrebare ce rămâne să fie pusă dacă, pornind de la această înţelegere a şoaptei, nu putem privi, în lumina unei procesiuni a modulaţiilor ei, întemeierea abisală a secretului şi a complotului...

Înainte de a fi lup, omul este priveghetor pentru om.

Iudita Dodu Ieremia

Corect/Incorect

Destinul unui popor depinde de starea gramaticii sale. Nu există mare naţiune fără proprietatea limbii.

(Fernando Pessoa)

REZERVARE/REZERVAŢIE

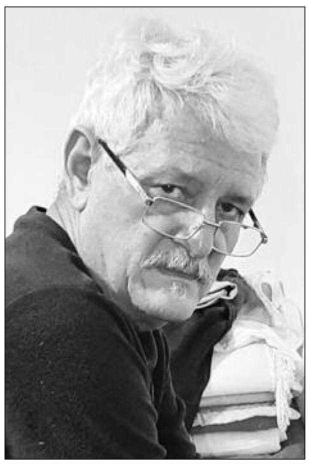
De la o vreme, colegul meu de birou întârzie în fiecare dimineaţă mai bine de o oră. Trebuie să-i atrag atenţia, aşa ceva nu mai poate fi tolerat! Tocmai îmi pregăteam vorbele, când îl văd intrând mândru şi fericit. „Am reuşit! Am făcut rezervaţie! Plec în Austria." Brusc mă loveşte invidia atât de tare, încât uit ce voiam să-i spun, mormăi ceva despre o întâlnire urgentă şi plec în grabă. Unde? Aiurea! Rezervaţie? În Austria? De unde atâţia bani? Ce fel de rezervaţie? De băştinaşi, în Austria, nu am auzit. Speologică nu poate fi, că suferă de claustrofobie. Iubitor de natură, nu-l ştiam. Poţi fi proprietarul unei rezervaţii în Austria? Adică să cumperi nişte păduri cu tot cu faună şi floră? A! Să fii austriac şi să cumperi păduri în România, asta da, se poate. Mă întorc, intru vijelios în birou, şi-l întreb arţăgos. „Ce fel de rezervaţie?" Îmi răspunde senin şi mirat totodată. „Rezervaţie de bilete! Plec să schiez în Tirol." „Vrei să spui rezervare, zic eu." „Rezervaţie, rezervare, care e diferenţa? Îmi răspunde cu aceeaşi seninătate."

Să nu vă fie a mirare, dragi cititori! Sunt convinsă că nu faceţi această confuzie şi nu aş fi scris, dacă nu aş fi auzit cu urechile mele. Unde? La televizor, bineînţeles! Spre o mai bună informare: A (SE) REZERVA = a păstra ceva pentru cineva sau pentru ceva; a pune deoparte, a reţine, a opri. REZERVARE = acţiunea de a (se) rezerva şi rezultatul ei; reţinere, discreţie, rezervă. *„Rezervarea unei mese la restaurant, rezervare de bilete, de nume de firmă, de numere de înmatriculare; atitudine de rezervare etc."* REZERVAŢIE = 1. (adesea urmat de determinarea „naturală") arie protejată prin lege pentru conservarea unor ecosisteme, specii de plante sau animale, elemente geografice, speologice etc., importante sub aspectul ştiinţific sau peisagistic. 2. Întindere redusă din teritoriul unui stat în interiorul căreia au posibilitatea să trăiască anumite grupuri de băştinaşi, păstrându-şi stilul specific de viaţă (< fr. réservation). *„Rezervaţie de bujori, de nuferi, de zimbri, de urşi etc.; rezervaţie de indieni în America."*

URMĂRIND EMISIUNI LA TV

Vreţi să vorbiţi şi să scrieţi greşit cât mai mult? Nimic mai simplu! TV este la dispoziţia tuturor celor care au televizor şi îl şi deschid. Într-o oră, cel mult două, vă veţi spori (!) limbajul cu tot felul de... dezacorduri, anacoluturi, pleonasme, termeni folosiţi impropriu etc. Gratis! Intră în abonament, nu sunt costuri suplimentare. Spre a vă convinge, vă voi da câteva „exemple": „ştiţi fiecare să punem umărul la treabă" (**corect: ştie fiecare să pună** umărul la treabă); „vă plac un anumit gen de sandale" (corect: **vă place un anumit gen** de sandale); „e genul de persoană care nu-i place munca" (**corect:** e genul de persoană **căreia** nu-i place munca); „am o singură prietenă care ne şi vedem" (**corect:** am o singură prietenă **cu care mă văd**); „eu am haine de la o prietenă care îi mulţumesc" (**corect:** eu am haine de la o prietenă **căreia îi mulţumesc**); „are un secret care nu vrea să mi-l spună" (**corect:** are un secret **pe care** nu vrea să mi-l spună); „nu continuă mai departe" (**corect: nu continuă**); „nu am ce să adaug în plus" (**corect:** nu am ce **să adaug**); „s-a ameliorat pozitiv" (**corect: s-a ameliorat**); „să extindem mai mult" (**corect: să extindem**); „aduceţi-vă un aport personal" (**corect: aduceţi-vă contribuţia**); „o apreciez ca şi om" (**corect:** o apreciez **ca om/în calitate de om**); „când eram eu manechină" (**corect:** când eram eu **manechin**); „vrea să conserveze" (**corect:** vrea **să conserve**); „nu se merită să particip" (**corect: nu merită** să particip); „unii s-au născut cu mai mulţi ani, alţii avem mai puţini" (**corect: alţii au** mai puţin; îmi pare rău, dar prima propoziţie nu ştiu cum s-o corectez, e prea profundă pentru mine); „are decât o casă" (**corect: nu are decât** o casă); „aşează în ordine alfabetică" (**corect: aşază** în ordine alfabetică); „nu a făcut nicio greşală" (**corect:** nu a făcut nicio **greşeală**) etc. Cineva m-a certat că articolele cu greşeli de limbă cuprind explicaţii prea tehnice, aşa că am renunţat de data aceasta. Tare mi-e teamă că viitorii făuritori ai DOOM vor lua aminte şi vor implementa (îmi place mult acest verb!) tot mai frecventele stâlciri ale limbii noastre.

Mihai Posada

vom avea prunci cu șira spinării ca un semn

de sinuoasă întrebare și creiere alterate

de spaimele unei copilării terorizate

de bau-baul pandemic vecine

dăruindu-le îmbrățișări online

Se dedică acest grupaj de versuri
Poetei *Simona Fusaru*

/VÂRSTĂ/

organele încă funcționează
țesuturile mai lasă uneori
de dorit – acum aplicăm
arta sulemenirii
deprinsă încă din tinerețe
când toate erau
fărădemoarte : zâmbim, ne prefacem cuminți

/ SIMPLU /

remarcabilă spusa poetului (a!)politic
mircea dinescu : «un partid înjurat
zi de zi e o gumă de mestecat
morfolită asurda, nescuipată»
fraudulos uzul face legea
nici sexul bucal nu mai este
ce-a fost suferind lexicale mutații
genetice i se zice pseudosemantic
sex oral cum oralitatea creației
populare spontane îndrumată totuși
de la centru lume lume ce păcăleală
gigantică cine suntem de unde venim
încotro ne-agităm savant întrebându-ne
sau crezând că ne întrebăm într-aiurea
: toate mosadurile-kaghebeurile-efbiaiurile
toate arhivele secretosului stat papal
toate securitățile ne(o!)siguranței noastre
nu spun mai nimic ele au altele
pe cap nici nu vă dați seama
: misterioasa insondabila lume
din care venim este chiar aceasta
în care suntem, semințe fiind
când înrădăcinate când înflorite
când secătuite sau sterpe
în gura destinului care ne scuipă
neîncetat ca o semănătoare
la foc automat în lumea aceasta
(chiar asta!) : cu iubiri și cu crime
cu mari naivi și cu șmecheri grotești

și celelalte categorii estetico-sociale
toate de lucru dându-le numărătorilor
numerologilor contabililor păzitori
ai pragului optim al populației
pe o planetă prea strâmtă desigur
își are limitele ei planeta semințe
în gura destinului suferind mutații
atâta de simplu dacă privești
din partea aceasta când scuipă
destinul în lume intrăm și zicem
cu lacrimi: Dumnezeu să îl îngăduie!
a murit a venit a început cu moartea
: intrăm în lume ceasornic
destoinic ticăind cât e viața în fond
carantină a morții viața iar dacă
din cealaltă parte privești pășim
cu încredere și zicem doar : înviere
atâta de simplu naștere-viață-moarte
morfolite în gura destinului 3 în 1
trei clipe trei pentru evlavioși pentru atei
maturizarea prieteni abia de dincólo
poate începe aici suntem numai copii
bucuroși bosumflați hârjonindu-ne
pe aceleași și-aceleași vechi jucării

/ OPTIMISM /

și de-o fi să mor înainte de-a spune
mut ca un oblon ca o pleoapă betonată
că pandemia omoară copiii lumii în care trăiesc
precum abatoarele fragede iezii zburdalnici
sfinții noștri vii ca îngerii pe care îi îngrozim
cum aș îndrăzni să mă numesc
poet al mileniului meu al veacului meu
al cetății, pot spune privind înapoi
: ce bine că eminescu și barbu și blaga
și arghezi chiar ivăneștii cezar și mircea desigur
și ceilalți împreună *popor de poeți*
apucat-au să-și tipărească opera sau măcar
să și-o scrie ce bine că nu sunt copii
să-i învățăm *online* scrierea citirea iubirea
online ce bine că au apucat să moară la timp
vai ce bine
ca în olimp cei de acum se întrec în versuri
și proze și în istorii literare cari mai de care
ei bine
și-au făcut datoria de-acum fericitul maur
condeierul din ei poate să moară
dacă ar fi să plec înainte de ziuă
nu vă cer decât să trageți perdeaua
să faceți loc luminii să intre
pandemia online schilodește copilăria
nu vom mai avea cititori opționali
pentru că astăzi nepăsători ne orbim
unii pe alții înainte de a ști să citim
vom avea prunci cu șira spinării ca un semn
de sinuoasă întrebare și creiere alterate
de spaimele unei copilării terorizate
de bau-baul pandemic vecine
dăruindu-le îmbrățișări online
și dacă lăsăm lucrurile așa
toate generațiile din valuri de ape și mări
nu ne vor mai spăla iubiți condeieri
de azi cum de ieri sacrificăm zâmbitori
generații după generații de inocenți
consemnate în vaste istorii și cronici
incompetenți impostori și farsori
ne-am născut am trăit vom muri
cu totul zadarnic să aveți
o zi bună !

/ SCARA /

din grădinile așezate de oameni
la câteva palme deasupra mării
pornind din cocheta giardini
naxos cu pasul urcând o potecă
de puțini cunoscută nu drumul
de autocare șerpuitor și comod
șosea cu serpentine strânse, ci
abruptă potecă de pas, scurtătura
pe care ați întâlnit o pereche
anglosaxonă mai tânără, cu trei copii
blonzi inocenți și frumoși – trei putti parcă
plutind în cantoria lui luca della robia în dom
la florența ori în lumea lui cesare franchi
unul în față cel'lalt de mână cu mama
iar tatăl în mijloc opintind un căruț
cu cel mic printre stânci pe panta abruptă
toți trei zâmbitori și firești în tenacitate
atunci am crezut că pășim cu toții
pe scara lui iacob pentru începători
către fermecătorul orășel taormina
așezare de munte cu bere proaspătă
măsline cu miez de migdală și o nuntă
luminoasă în plină desfășurare
la una din bisericuțe într-o gingașă piațetă
un orășel de munte în care îți lași
o bucată de suflet să locuiască pe veci
mi s-a părut că eram cumva pe scara
lui iacob între fericiți uitând de bira
moretti băută-n grădină berea cu numele
executorului lui il duce nu testamentar
ci efectiv cu arma uitând de asemenea vraja
albastrului de taormina în celebra
mica localitate în soarele blând și uitând
pentru că mai sus pe cer proiectat
ca un cuib de rândunele sub streașina
tălpii sandalei lui Dumnezeu stă agățat
în imponderabil mai micul sătuc
neatinsul de noi castelmola decât
cu gândul cum scara pe care eram
pentru că acolo voiam să fim cu adevărat
popasuri pe-un drum nesfârșit
cum apar în bisericile franciscanilor
stațiunile calvarului pe drumul crucii
numai cu gândul gândind
și cutremurându-ne cum altădată
în bietele noastre urcări pământești
pământene avânturi spre înălțimi
din curmătura ștezii pornind
cu tata de mână și în preajma lui
să urc până pe înălțimea vălarului
într-un pom plin de fructe la vremea
culesului tata cumpărând o burtă de cireșe
urcându-mă-n brațe apoi între crengile
pline de miezul lui cireșar sau singur
mai apoi cu un grup de prieteni
coboram de pe drumul vălarului valea
și urcam cu toții perechi de fete și
băieți la coliba în care laptele vara
greu se încălzea pe soba înaltă cu lemne
dar nu voia nicidecum să fiarbă
încropind abia o pojghiță subțire
iar mai târziu după o coborâre de iarnă
în căldura restaurantului întrebând
de fiul șefului de la rutieră cu care
urcaserăți tuspatru dar v-ați despărțit
în căutarea fericirii și-i seară și ei
nu mai vin : i-am văzut la urcare zic
cei doi polițai despre fiul șefului lor dar
la întoarcere nu i-am mai zărit din mașină
și iată-i într-un târziu pe gyuri și puia
uzi până la brâu râzând zgomotos : am
luat-o pe scurtătură pe unde erau nămeții
mai mari și îți amintești prima ta urcare
la păltiniș tânăr prin trecătoarea cerbilor
când la înapoiere din înalta mașină
singura în stare să străbată drumul
croindu-și făgaș prin zăpada mai mare
ca statul de om deși era varătoamnă și seară
și fără să știi că cineva scrisese paradisul
regăsit așa te-ai simțit ca în sânul lui
avraam și uimit de micimea steluțelor
de jos de la poale unde era sibiul
în minte ți-au sunat : privesc
orașul furnicar așa cum le-ai auzit
și citit nu atunci nu te-ai gândit
la scara lui iacob în tine cineva
la ea se gândea neîntrerupt și acasă
jos în orașul atâta de mic văzut
de tine cu stranie bucurie adânc
ai adormit

Liliana Rus

(Oglinzi de apă)

Încep să mă obişnuiesc cu liniştea şi să-i îndrăgesc întunecatele ceasuri. Fojgăiala zilei m-ar tulbura, m-ar scoate din casă, m-ar amesteca în mulţime înainte să mă hotărăsc să ies de bunăvoie.

Sfânta singurătate. Ca un balon cu aer cald în paşnica ei transparenţă. Zgomote mici răzbat de undeva de afară, atât de slabe încât se sting până încerc să le desluşesc. Liniştea este totuşi precară, va dispărea sub exuberanţa luminii care va străpunge curând tainica mea ascunzătoare.

Un aer rece, în care e greu să-mi înfig dinţii, îmi trezeşte bănuiala că cineva mă verifică. Ar putea să mă acopere cu nisip, ori să mă sufle departe, ca pe un balon spart purtat de vânt. Ziduri înalte ar opri însă zborul, pământul s-ar ridica de-o parte şi de alta, poate pe fundul şanţului aş putea găsi un pic de nisip cu urme de căldură şi-un miros vag de bujori, altfel aş rătăci ca într-o cutie de teracotă, până când aripile îngerului mi-ar da de veste că nu mai e mult. Trebuie doar să-mi notez regretele pe hârtie, apoi rugăciunile pentru cei care nu-şi pot schimba trecutul, iar la prima bătaie a clopotului, la miezul nopţii, cu privirea spre cerul înviorat de stele, să le citesc ca pe cel mai bun, cel mai curat poem pe care l-am scris vreodată.

În fiecare dimineaţă, la trezire, întorc capul spre perete, cu restul de vis din care încerc să mă desprind, cu îngrijorarea stârnită de zvonul lumii dinlăuntrul meu şi strălucirea sănătoasă a luminii de-afară.

Dincolo de ferestre, trâmbiţele dimineţii sunt de nestăvilit. Mă pun la adăpost intrând în apa călduţă a mării, mii de particule de apă strălucesc în contralumină, ca în dimineaţa în care oglinzi de apă se izbeau de hubloul maşinii care mă ducea la *Roaită*.

Înot în apa călduţă... Încerc să păstrez în cameră lumina puţină şi aerul moale. Peretele începe să ardă, soarele scapără lovind cu putere mobilele albe.

Eu, în oglinzile de apă ale mării, în dimineaţa spre *Roaită*, încercând să înlocuiesc o lumină cu alta mai blândă, fără istorie.

(Cadet Roussel şi pasărea Carlei Gérard)

Casa din ce în ce mai goală, toată o privelişte de colivii strigând *ajutor*, o sihăstrie cu păsări pe fundul lacurilor. Vopsea albă oglindind valuri inexistente, privelişti ce-mi poartă numele şi pasărea Carlei Gérard îngheţată sub pături.

O să-mi număr degetele, cum în liniştea fără fisură, topită în creier, număram dinţii unui pieptănaş de copil. Voi domestici rănile, cu blândeţe voi sufla în osul de sticlă, nici trecut, nici viitor însorit, doar lumina de martie ca un animal ce mi se strânge la piept, doar un cântec ca o inimă ce bate-n urechi: *Cadet Roussel a trois maisons*.../ *Cadet Roussel a trois maisons*... Şi gâtul, un peşte uscat de atâta rostire.

Nimic nu mă apără ca acest cântec îndepărtat, cu pânzele lui gata să se rupă. Şi nimeni nu-i recunoaşte sunetul verde şi umed. An după an, îndepărtate strigăte într-o casă imensă, iar drum de întoarcere nu poate fi, doar *Cadet Roussel*, în fiecare dimineaţă, ca un bold de aur în lăuntrul cărnilor moi.

Aerul atât de subţire încă mă ţine-n lumină. Va veni o zi, va veni o zi... Dar până atunci voi plânge soarele, cântecul ca un ceas deşteptător şi pasărea îngheţată a Carlei, o jucărie de catifea cu ochii încremeniţi.

Acesta este cântecul meu de copil, plutind somnoros în poem: *Cadet Roussel, Cadet Roussel*...

(Nici ţărână, nici lacrimi)

În plină amiază lumina mă taie în două, oglinzile sunt hămesite. Împuţinat îmi e chipul, colţii roşii ai macului sunt atât de aproape de tâmplele calde. Cuiburi goale apar în carnea mea încă vie, un măr pădureţ se destramă în iarbă, sub stăpânirea imensă a cerului, muzica este un fel de cenuşă împrăştiată haotic, furtuni de nisip scrijelesc peste mine înscrisuri, până la gât mi-e durerea.

Urmele timpului – serenitatea legată la ochi în jumătatea albastră a paharului, cu mult înainte ca zâmbetul să-mi fie singura balustradă şi lumina să bată desluşit în poverile mele. Undeva, ţipătul nu mai are ecou. În lungul oaselor, dulce alunecă vântul. Nici ţărână, nici lacrimi, pregătiri fără zgomot în curbele spaţiului, întoarcerea în gol, înclinarea, căderea în câmpia de gresie a morţii.

Şi niciun efort împotriva acestei distrugeri. Trenuri pornesc în alte direcţii, râul rămâne în urmă, ţipătul mut umflă desişuri în linii rapide, colţii tineri ai macului zgârie această clipă de linişte.

(Dreptul de a fi tristă)

Ar fi putut să fie mirosul vişinelor coapte, efluviile de izmă sălbatică sau ale florilor minuscule de viţă de vie într-o zi când soarele trece prin cearşafurile albe întinse pe sârmă. Ar fi putut să fie mirosul aspru, mineral, al nisipului cald, ori mirosul feliei de pâine ruptă în două. Mustind de lumină, miresmele umede ale rufelor bătute de vânt, în contrast cu locurile umbroase pline de brusturi. Ar fi putut să fie aerul rece agăţat de stofele paltoanelor, iarna, lemnul despicat în două dintr-o singură lovitură de topor, noroiul prins de pantof după ploaie, miracolul verde, spaţiile străbătute de lumină în crânguri şi pământul răscolit înainte de a îngropa o ghindă.

Abia trezite din somn, miresmele acestei lumi vin către mine şi-apoi se retrag. Elegantele, faimoasele distilerii Fragonard, Galimard, Molinard nu le-ar putea cuprinde în raiul sticluţelor răspândite pe mapamond.

Alambicata alcătuire a lumii. O marfă străină, cu slinul ei chimic.

Un vişin pitic înfloreşte printre munţi de gunoaie.

(Din ciclul de poeme în proză,
Nisipuri mişcătoare)

Urmele timpului – serenitatea legată la ochi în jumătatea albastră a paharului, cu mult înainte ca zâmbetul să-mi fie singura balustradă şi lumina să bată desluşit în poverile mele.

Mihaela Aionesei

Nu te grăbi...

Nu te grăbi să vii...
nu mi-am desăvârșit tristețea
din ochii cerbului am sorbit
înainte să-l atingă glonțul vânătorului
inima lui o simt în mine alergând
ca o potcoavă neastâmpărată de timp
din ochii păsării prinsă
în colții de lup am băut
urletul lui victorios scutură
pădurea de frunze.

O auzi? S-a mutat într-o gutuie
parfumul ei umple cărările pe unde au umblat urșii
le urmez cum un drumeț rătăcit acul busolei
o ploaie de vară strigă în urma mea
un balon cu iluzii verzi apărut ca din senin
în miez de iarnă mă trece prin urechile iadului
o lună rotundă și roșiatică
e gata să explodeze deasupra noastră
în plină secetă
de timp
de iubire
de ape
de atâția greieri câți au urcat și au rămas
să cânte stelelor serenade.

Îi auzi? Pentru tine înconjoară o dată
și încă o dată planeta
ca niște orbi care se tem să treacă
neînsoțiți strada
pentru tine o mare duioasă și calmă se odihnește
la țărmul meu de om împăcat cu soarta
pentru tine soarele coboară direct în ceașca
de cafea pe care o sorb în fiecare zi
la aceeași oră exactă
pentru tine gândurile stârnesc
o furtună de fluturi
în fântânile lumii
și n-o pot ascunde.

Nu te grăbi...
Mai am de îmblânzit un tăiș de coasă
și toate lucrurile prin care te respir
înainte să-ți scriu că te aștept
ca pe un domn
să vii.

Bate un vânt cumplit dinspre Dumnezeu

plouă zadarnic prin toamnă
prea multe păcate umblă pe străzi
prea multe păcate ne încearcă.
Credincioșii sunt cruci
stavilă stau împotriva urii,
prea mulți farisei dau năvală
prea puțini ucenici
aleargă pe stradă.

Bisericile sunt morminte
în care îți vine să te arunci
să te ții de sfinți
să te ții de iubire
să te ții de aproapele
să te ții de tine
să rămâi printre cei vii.
Sunt timpuri viclene
cu zile și nopți hoațe
timpuri când se plânge
și se râde depotrivă
cu masca în față
timpuri când se ascut
săbiile pe la spate.

Parcă a căzut un blestem pe undeva.
E împotriva firii
cum se asmut oamenii între ei
de nici Dumnezeu
nu se mai poate uita.

Doi câte doi rugându-ne în genunchi
doi câte doi răni de sărmani sărutând
doi câte doi un nou sens lumii vom da
poate.... Ridicând din ruine catedrale
pentru iubiri și pentru orfani.

Bate un vânt cumplit dinspre Dumnezeu
se cutremură zidurile
pământul se crapă
câinii nu mai urlă la lună
câinii ne dau lecții de tandrețe
inimile oamenilor rămân
uriașe calote de gheață.

Din poezia lumii

Valentina NOVKOVIĆ (Serbia)

Prezentare și traducere: LEO BUTNARU

Absolventă a Facultății de Filologie, Universitatea din Belgrad. Poet, prozator, traducător. A editat volumele de poeme „În afara timpului" și „Strop pe timp de secetă", pe cel de nuvele „Trei ore de realitate". Moderează emisiunea TV „Discuții cu poeții", protagoniștii căreia sunt autori importanți din Serbia și nu numai. Colaborează la portalul „FokusVesti", unde intervievează scriitori din toată lumea. A tradus volume de poezie și proză. Este redactor la editura „Liberland". Deținătoare a numeroase distincții literare. Membru al Uniunii Scriitorilor din Serbia și a Institutului Literaturii pentru Copii. Selecții din creația sa au fost traduse în mai multe limbi.

Înainte ca cifrele

să fi jenat zâmbete, cuvinte,

au fost notele, cărbunele și lacrima –

măsurile adevărului.

Acest timp e copleșit de

așteptările mele.

Oglinzi

Încă mai visez
la tihna ochilor tăi
adânciți ca-n oglinzile pocăințelor.
Dragonilor le voi permite să-și dezlănțuie
dănțuirile în pofida marelui vânt
apoi mă voi scufunda
asemeni corăbiilor –
pe neașteptate, fără motiv
plauzibil.
Doar doi dintre noi știu
cum să păstreze jarul sub genunchi
evitând arsurile.
Am obosit, însă fără vreo speranța
că în vreo gară anume
va fi deschisă solemn calea zâmbetului
spre palmele tale.
Visele noastre sunt păsări
ce și-au găsit salvare sub streașina
unei case pustii. Din nimic
ele își pun la cale festinul
mulțumindu-i soarelui
prin absența cântecului.

Desculț

Piatra nu poate nimici
intențiile frumoase,
pământul pe toți îi naște desculți.

Cred îndărătnic că
iertarea ferocității
e neîndreptățită.

În cea mai adâncă beznă
va aștepta răbdătoare
scânteia solitară
spre a ne încălzi.

Pe noi, cei prin nimic remarcabili,
să ne aline cu balsamul
buzelor sale spuzite.

Peste umăr

Nu mai vorbesc.
Nimeni nu mă înțelegea când strigam,
glasul meu fiind sugrumat
de tristețe.
În liniște ochii scrutează lumea
prin geam.
Pentru toboșari strunele
înseamnă slăbiciune.
Nu vorbesc, pur și simplu
alung de pe brațul meu păsările
care mă știu încă
de pe când mai vorbeam.
Mângâi liniștea
ce-mi atârnă peste umeri.

Maturizare

Țin de ființa mea:
respirația, râsetul și strigătul.
Celelalte nu sunt decât minciuni,
sunete confuze,
reîntoarcere în orice direcție
am porni.

Dedublarea
mă tentează.
Căderea și înălțarea.
Celelalte nu sunt decât ipocrizie,
teatru,
sălbăticiuni domesticite cu forța.

Presupun – Calea e una:
Pocăința.
Celelalte nu sunt decât lacrimile altora,
evadare din mocirlă,
praf în ochiul Domnului Atoatevăzător.

Pentru totdeauna

Undeva se spunea că
viața noastră trebuie să miroase a cărți vechi
și a palete cu vopselele uscate în urma
florilor deja pictate, create.
La etajul de sus al clădirii
ce se opune inovațiilor
fără lift, elevator, la balcoane
cu ghivece de flori
în care cimbrul și rozmarinul
șoptesc despre secretele lumii.
În odaia cu perdele multicolore
pe masă – o agrafă de fildeș
și interminabil joc
de șah.
Undeva era scris: trebuie să aștepți,
să-ți încetinești pasul,
să te cerți cu umbrele, să săruți ploaia,
pentru a putea ajunge
la Soare.

Poarta

Înainte ca cifrele
să fi jenat zâmbete, cuvinte,
au fost notele, cărbunele și lacrima –
măsurile adevărului.
Acest timp e copleșit de
așteptările mele.
În complicitate cu ciuboțele colorate
și praful de zahăr
mi-am zis să te aștept.
Nu în geamuri cețoase,
nu la răspântii se ascund
cerșetorii dragostei.
Deja sunt deschise porțile carității
pentru ca tu să poți împrăștia praful realității
în potolire.

Hohot de plâns

Uneori trebuie să faci
și baloane din bumbac în eventualitatea
că limpezimea te-ar putea uimi.
Zi de zi pe răni e presărată sare.
În cerul de plastic, în bârlogul lupilor
orice nedreptate se preface că doarme,
însă mirosul de tămâie nu purifică nimic,
chiar dacă bâta e în mâinile celui cu șase degete
în fața căruia hohotesc pădurile.

Adormind

Greierii obosesc de nevoința
de a tot anunța ceva.
Ierburile pălăvrăgesc între ele
„Oare ei încă n-au înțeles?"
Despre oarece le amintește acest pisoiaș
pe care ambii îl mângâie,
ea la ora zece, el la ora două; le amintește
despre tandrețea care
parcă n-ar avea știre de ei.

Ascultare

Ea pune întrebări
ca niște dureri în genunchi
și începutul de osteoporoză la falange.
Grăbește spre o altă persoană tocmai
când aluatul dă peste marginea vasului
în care dospește.

El adună pietre și forțe
cu care să le arunce în apă,
între timp
răspunzând amânat la întrebări,
indiferent de câte ori apa
va tot rostogoli pietrele
până ajunge la gura-i de vărsare.

Ea adoarme primii crini
cântând mantra străbunilor pe linie feminină
despre ce are a se întâmpla.
Nu așterne pe masă
cuvertura cadrilată,
ci se înfășoară în ea pentru ca întâmplător
hălăduirea prin grădină
să o poată fecunda.

El își ascunde palmele prin cărți sfinte
spunând că rugăciunea îi este unicul însoțitor
cu care nicidecum nu te poți contra.
Fără să privească, observă că
patul e prea mic
pentru toate mărunțișurile de care depinde.

Ea adună și mângâie stropi de lumină
pentru zile negre,
să se poată bucura când va fi ca viața
să-i servească bucate fade.
În dulap – penele de fazan care
nu puteau fi tăinuite după gardul
în lungul căruia mereu încep căi necunoscute
unele din care ar ajunge la cer.

Apoi ambii, fiecare în inima sa,
ascultă aceeași melodie a
dragostei.

Apă pentru ceai

Ies în curtea care
doar ca prin ceață își mai amintește
de foștii locatari.
În ea vița celebrează victoria
asupra liniștii.
Unii spun: martorii mumificați
ai blestemului timpurilor.
Eu aduc apă pentru ceai
adun planele care așteaptă
în limita accesibilității.
Ca de obicei tu apari peste un minut
la momentul potrivit când aroma esenței este intensă
potrivită pentru o ieșire la bis.
Sub pași ți se înalță praful de pe trepte
și spui: Poteca apelor se tulbură-n vertij.
Atunci înțeleg că borul pălăriei tale
nu se înclină zadarnic spre mine.
Ceea ce au a șopti umbrele
aparține insomniei.

Adrian Alui Gheorghe

”Fenomenul” Necula

CONSTANTIN NECULA -
Pedagogia poveştii. A fost odată pe când poveştile nu aveau televizor
Editura Agnos, Sibiu, 2016

Ființa umană a depășit *imanentul* tinzând spre *transcendent* numai după ce omul ”s-a transformat în poveste”, povestea fiind un punct de convergență dintre realitate imediată și aspirația spre eternitate. Dumnezeu însuși i-a dat posibilitatea omului să depășească (și să ispășească) vinovăția păcatului originar în măsura în care încearcă și reușește să vadă și chiar să pătrundă, cu mintea, cu inima, în spațiul sacralizat al transcendentului. Aceste succinte considerații mi-au fost stârnite de ”întâlnirea” cu o bijuterie de carte, este vorba de ”Pedagogia poveştii”, semnată de preotul Constantin Necula şi care are şi un subtitlu ispititor: ”A fost odată, pe când poveştile nu aveau televizor”.

Preotul Constantin Necula a devenit ”un fenomen” în spațiul public românesc, în ultimii ani, cuvîntul său căpătând autoritatea argumentului, a expresiei care evită dogmatizarea, există în toate textele sale un spectacol al asocierilor surprinzătoare şi cu atât mai savuroase. Nu pare să existe teme inabordabile în lumea extrem de dinamică din preajmă, există un răspuns din perspectivă spiritual creştină pentru oricare provocare cu care se confruntă omul zilelor noastre.

În ”Pedagogia poveştii”, preotul Constantin Necula ”reciteşte”, în cheie contemporană, trei dintre poveştile lui Ion Creangă: ”Capra cu trei iezi”, ”Povestea lui Harap Alb” şi ”Fata babei şi fata moşneagului”. Încă de la început, autorul ne avertizează că e vorba de ”poveşti ştiute, dar uitate de români”, această ”uitare” fiind, de fapt, o reaşezare a unor texte în matrice nouă, la nivelul sensibilităţii care se înnoieşte, a unor contexte dictate de ”vremea care vremuieşte”. Toate poveştile româneşti, sugerează autorul, au, în cea mai mare parte, un substrat creştin fie că repetă o povestioară morală sau un percept creştin, fie încearcă să-l depăşească, să-l explice prin altceva, să-l ia în răspăr chiar, să-l umanizeze, să-l facă accesibil îmbrăcîndu-l în forma anecdotică. Pentru că rolul cuvântului este, dintotdeauna, unul civilizator, ascensiunea interioară, înțelegerea misterului şi împărtăşirea lui sunt atribute ale cuvântului.

În cheie actuală din re-povestirea ”Caprei cu trei iezi”, de exemplu, e de gustat parodia cu toate ingredientele sale, în spiritul ”politicii corecte”, care ne bântuie existenţa: ”Să spunem că avem de-a face, în povestea noastră, cu o familie monoparentală, definită în accepţiunea modernă inclusiv în dimensiunea ei de doliu, capra fiind văduvă. Tatăl nu este prezent, aşadar. E doar mama cu trei copii. Deci suntem în plin proiect european de recuperare, dacă vreţi, a trei copii răniţi de viaţa fără tată. Azi ne-am grăbi să accesăm nişte fonduri ca să protejăm capra cu trei iezi, nu s-o lăsăm pe biata femeie să meargă la muncă ...”. De reţinut doza de ironie amară a re-povestitorului, fireşte. Dar tot re-povestitorul conchide că există, dincolo de derizoriul simplificator al modernizării interpretării, un sens pedagogic clar, care nu poate fi schimbat de la o epocă la alta: ”I se cere copilului din vremea aceea – ca şi copilului din vremea de acum – să înţeleagă că autoritatea mamei este cea care-l protejează. Că nu există în afara familiei altă zonă de protecţie. Că foarte greu te poţi încrede inclusiv în cei care par că sunt ai tăi, mai cu seamă când sunt născuţi să fie împotriva ta, şi că a fi cuminte nu înseamnă doar a sta închis în casă, ci şi a şti cui să deschizi uşa”.

“Lectura după lectură”, după Roland Barthes, este o recompunere a lumii, reale sau doar imaginate din preajmă, fiecare cuvînt este purtătorul altui cuvînt, fiecare text stîrneşte un alt text. Pe scena textului, mai spune Brathes, *autorul şi cititorul* sînt egali, amîndoi devin subiecte care se urmăresc, se suspectează. Şi chiar dacă e vorba de un “autor anonim” sau “colectiv”, orice încercare este o posibilitate de transgresare a timpului, a spaţiului, pînă la anularea acestuia. Timpul şi spaţiul poveştii capătă autoritatea infinitudinii. În acest sens, spune Constantin Necula: ”Atunci cînd citeşti şi reciteşti Creangă, ai obligaţia de a developa de fiecare dată poveştile în funcţie de propria ta cultură”. Acest lucru îl aplică, mai ales, în comentariul la ”Povestea lui Harap Alb”, care se bucură de cea mai mare întindere din carte, re-povestirea îi permite re-povestitorului să facă tot felul de conexiuni, să asocieze parcursul ”iniţiatic” al personajului central chiar cu parcursul istoriei noastre, de exemplu: ”Din poveste ne putem opri aici şi să conştientizăm că vorbim de istoria de veacuri a poporului român. Totdeauna s-a trezit câte un spân şi se va trezi şi câte un împărat roş ceva mai încolo, care va şti să speculeze asupra naivităţii şi curăţiei acestui popor”.

Pretextul poveştii îi permite moralistului care este Constantin Necula să fie ironic, să amendeze ce e de amendat, să spună lucrurilor pe nume, apăsat, fără ocolişuri. Pedagogia, constată *pedagogul* Constantin Necula, pare să nu mai fie astăzi arta formării, ci a ajuns un teritoriu al experimentelor, al improvizaţiei, al concesiilor. Iar probele prin care trece fiul de împărat, una mai grea decât alta, sunt trepte formatoare şi nu pedepse, cum s-ar înţelege la o lectură grăbită: ”Tot timpul, pedagogia asta modernă, asta sclifosită şi arogantă, le dă senzaţia copiilor că ei pun coada la prună. Le dăm diplome că au făcut prima dată la oliţă. Le dăm diplome că au deschis clanţa cu mâna! De parcă n-ar fi fireşti astfel de gesturi. Premiem firescul şi nu mai reuşim să motivăm lupta, curajul de a asuma responsabilităţi. Asta-i greutatea poveştii! Pentru că de aici încolo, Harap-Alb nu mai este el. Fiinţă singuratică şi fragilă, cu fiecare test de putere, capătă putere”.

În ”Fata babei şi fata moşneagului”, hermeneutul citeşte povestea nefericitei fete a moşneagului, alungată de acasă, în cheia exodului românesc, din ultimele decenii, când peste şapte milioane de români au plecat peste graniţe, unde au văzut cu ochii. Spune re-povestitorul Constantin Necula: ”E aici lecţia plecării de-acasă a copilului în străinătate. Cei care pleacă din ţară către alte locuri sunt supuşi aceloraşi probe, precum cele ale fetei moşneagului. (...) Dar sfatul tatălui său, să fie supusă, blajină şi harnică e gena românească ce afară îi face pe oameni să fie cu adevărat biruitori. Supus, blajin şi harnic sunt cele trei chei în care românul a biruit peste hotare. E până la urmă un sfat bun într-un context prost. Îl trimiţi, îl arunci în marea vieţii, spunându-i totuşi că are nevoie de aceste trei lucruri”.

Recitind cu umor, cu ironie, cu autoironie, cu imaginaţie texte devenite nemuritoare în timp prin ”votul popular” al cititorilor, preotul Constantin Necula face, în ”Pedagogia poveştii”, o strălucită demonstraţie de lectură interactivă.

Piatra Neamţ, 1 februarie, 2021

Radu Aldulescu, între roman și atitudinea literară

Centrul Cultural Pitești a organizat o nouă ediție a „Colocviilor Municipiului Pitești”, la același nivel înalt, de eveniment în viața urbei. De această dată, invitatul filosofului Leonid Dragomir s-a aflat Radu Aldulescu, unul dintre cei mai importanți scriitori români de astăzi. Un scriitor care trăiește doar din scris, din drepturi de autor, pentru că nu crede că poți fi romancier doar în afara orelor de program, nevoit fiind, ca să-ți asiguri pâinea cea de toate zilele, cu tot felul de slujbe. A vorbit despre soarta romancierilor de după 1945 și până în prezent, arătând că, paradoxal, realismul socialist a produs, cu compromisurile de rigoare, mari autori - Marin Preda, Eugen Barbu, Petru Dumitriu. Mai apoi, e de părere Radu Aldulescu, cel mai în vogă scriitor din 1990, „Mircea Cărtărescu nu a scris un roman în viața lui, pentru că romanul are legile lui”.

Spirit caustic și o conștiință a vremii sale, puternic individualizat și impus exclusiv prin valoarea estetică a celor 10 romane ale sale, Radu Aldulescu a excelat și prin analizele exacte puse (provocat, abil, și de Leonid Dragomir), dovadă că este un fin cunoscător al fenomenului literar de la noi. Poate vreo editură îi va tipări într-un volum articolele de atitudine literară și culturală publicate în revista „Argeș” în perioada în care a fost redactor al ei. Cititorii vor descoperi un alt chip al romancierului Radu Aldulescu, un critic polemic și, deseori, profetic.

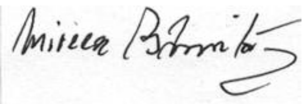
JEAN DUMITRASCU

cronici

Mircea Bârsilă

Fiecare text se constituie într-o secvenţă autonomă a unui roman fragmentar, cu multe pasaje lirice, unul în genul celui impus de romancierii care au propus reformarea romanului, prin înlocuirea procedeelor tradiţionale cu altele – dezintegra-toare -, în numele unei reprezentări pluridimensi-onale a realităţii: cea subiectivă şi cea „exterioară”.

cronici

O carte cu un gust amărui

Cel de al treilea volum de poezii al lui Florentin Sorescu (**Amaretto**, Editura Brumar, 2020) este, sub toate aspectele, „producţia” sa literară de maturitate. O carte care îl propulsează în rândul celor mai importanţi poeţi ai generaţiei sale. Volumul conţine texte realizate în mai multe registre discursive: cel liric, cel în proză (*Nea Oiţă, La coadă, La telejurnal, Trezeşte-te, Lazăre*!, *Mai tăcem şi noi un pic?...*) şi cel hibrid (în care lirismul şi epicul fuzionează în spirit modern).

Reprezentativ pentru „direcţia” lirică este textul de la pagina 13 intitulat *Poem naiv*: „În fiecare zi la orele 16 mă aşezam în faţa ferestrei/n-am să înţeleg niciodată de unde atâta precizie/pe-atunci ceasurile mi se păreau de neînţeles/ca şi trecerea timpului/ singurul instrument de măsură erau bătăile inimii,/m-aşezam în faţa ferestrei şi aşteptam să vină/de la serviciu/strada mi se părea un animăluţ adormit în culcuş,/nu ştiu de unde imaginea asta, poate/pentru faptul că orice pui care îşi aşteaptă mama/vede în spaţiul din jurul lui o căsuţă,/o aşteptam să vină şi să îmi facă cu mâna,/atunci inima creştea în mine atât de mult/încât simţeam că pot să o ţin în căuşul palmelor,/inima pe- atunci avea un contur,/tot ce vedeam părea viu, pipăibil cu mâna,/chiar şi zânele alergau cu tălpile ude”.

Un loc aparte în rândul textelor *hibride* îl are următorul poem amintind parţial de nuvela *Metamorfoza*, de Kafka, şi mai ales de „viziunea” lui Platon (din *Omul politic*, 270 d-e) potrivit căreia, după schimbarea produsă de retragerea Zeului de la cârma universului, fapt ce a dus la inversarea polilor pământului, oamenii (cei care au supravieţuit cataclismelor produse de „schimbare”) au fost supuşi unei stranii şi neprevăzute inversări a devenirii lor individuale. Fireasca înaintarea spre o înfăţişare tot mai îmbătrânită a fost oprită; bătrânii erau readuşi la vârsta tinereţii şi, treptat, la starea de copil nou-născut etc. Iată antologicul poem sorescian (*Într-o seară mama m-a sunat şi mi-a spus)*, ce trimite, în portativul *mitului literar*, la mitul platonic. Succesiunea secvenţelor din structura naraţiunii şi reuşita combinaţie dintre naivitatea bine dozată şi dramatismul conţinuturilor relatate generează un lirism de o foarte bună calitate literară: „*Într-o seară mama m-a sunat şi mi-a spus „Vezi că se/ întâmplă ceva neobişnuit cu taică-tu, m-am gândit mult/dacă să îţi spun sau nu, dar totuşi e taică-tu şi trebuie să/ştii, a început să se facă din ce în ce mai mic, grăbeşte-te/să-l vezi, că dup-aceea s-ar putea să nu-l mai recunoşti”,/eu eram pe-atunci student şi obişnuiam să umblu/creanga, ajungeam rar pe-acasă, că aveam o iubită în/inima căreia mă adăpostisem pretextând că nu am unde/ să locuiesc/(...)/când am ajuns acasă/l-am găsit ghemuit în fotoliu, afară începuse să plouă,/iar el privea pe geam dus pe gânduri, „Vezi ce frumos plouă? S-a trezit spunând, iar eu mă simt de parcă aş fi/în pântecul unei femei”, pe mine m-a mirat foarte mult/acest lucru, nu eram deloc obişnuit cu el aşa melancolic şi/prins în mrejele unei ploi, „Uite, zice, săptămâna viitoare/o să mă internez la Fundeni, nu este nimic deosebit, dacă/vrei să vii pe la mine, vii, dacă nu, nu!”, „O să vin, sigur/că o să vin!”, i-am spus şi m-am ţinut de cuvânt, când/i-am făcut prima vizită l-am găsit la secţia de oncologie,/acolo erau internaţi bolnavii periculoşi, nimeni nu putea/fi sigur pe ei, acu' îi ştiai printre noi, acu' te trezeai că/se duc pe lumea cealaltă, toţi doctorii stăteau cu ochii/în patru să nu se trezească cu vreun dispărut, problema/e că se făceau din ce în ce mai mici, iar ăsta era un/lucru greu de gestionat, aşa se face că la următoarea/vizită mi-a fost mult mai greu să-l găsesc, în patul lui/am descoperit o altă persoană mult mai tânără decât el,/„Pe cine căutaţi?”, m-a întrebat cu un zâmbet blând, „Pe/tatăl meu, i-am răspuns, stătea chiar aici, în acest pat,/dar poate a dispărut de-aici, ştiţi dumneavoastră cum e/cu bolnavii ăştia periculoşi”, „O, nu, a continuat vocea/blândă, staţi liniştit, nu a dispărut, dar l-au mutat la altă secţie”, „Unde?”, întreb, „Cred că la pediatrie, s-a făcut/prea mic ca să-l mai ţină aici, duceţi-vă mai bine acolo/ să-l căutaţi”, într-adevăr tata era la secţia de pediatrie,/l-am găsit acolo printre copii şi tare rău mi-a părut că nu/i-am adus şi lui jucării, mi s-a părut puţin retras, poate/ pentru că îi era greu să înţeleagă jocurile astea noi, în plus/nu este deloc uşor să devii aşa mic dintr-o dată şi copiii/tăi să se uite la tine ca la un tovarăş de-al lor, dar mie/mi-a părut bine, în sfârşit puteam să mă joc cu el aşa cum/îmi dorisem de mic, când l-au mutat la maternitate mi-a/fost mult mai greu, eu, spre deosebire de mama, nu eram/deloc obişnuit cu bebeluşii, cred că şi lui tata îi venea greu/aşa înfăşat cum era ca un cocon, „Dar de ce nu îl luaţi în/braţe?, s-a răţoit la mine o asistentă, nu vedeţi câtă nevoie/are de dvs?”, „Mi-e frică să nu-l scap!”, am minţit eu cu/inima cât un purice şi am fugit într-un suflet afară, cât/să-l văd chircindu-se ca un fetus sub o ploaie fără sfârşit* ”.

Copilăria şi *adolescenţa*, pe de o parte, şi *spitalul* („cea de a doua casă”), pe de alta, ca spaţiu semnificativ, alcătuiesc *cronotopul* acestor poeme: „Ca să vă spun povestea întreagă, acum, că tocmai ce/am scris o poezie cu subiect interzis./În Spitalul de Chirurgie Plastică şi Reparatorie,/actualmente Spitalul Agrippa Ionescu (doctorul care m-a/operat pe mine de fiecare dată), te duceau la operaţie/complet dezbrăcat, lucru logic, de altfel, întrucât/majoritatea intervenţiilor chirurgicale din acest spital/presupuneau efectuarea de grefe, mai exact, transplant de/piele care, de regulă, se lua de la picior” (*Anestezie totală)*. Sau : „Nimeni n- a văzut ca mine meciul de fotbal /Steaua - J.F.K./ Göteborg din semifinalele Cupei Campionilor Europeni,/nimeni!/Eram internat la Spitalul Nr. 10 din capitală, spital de/dermato-venerice./(...)/. Dar să lăsăm micile detalii, cert e că îmi doream teribil/de mult să văd o victorie a echipei noastre./Bolând cum eram, simţeam eu cumva că o victorie/a unei formaţii din blocul comunist ar fi şi o victorie a/noastră, handicapaţii” – *Suporteri adevăraţi*). Sau: „În fiecare an marcam câte-o internare, îndeosebi la Spitalul de Chirurgie Plastică şi Reparatorie din Bucureşti,/oraş care îmi era cu totul necunoscut. Un spital cu/coridoare înalte şi ferestre mari, din perioada interbelică,/unde accesul la etajele superioare se făcea printr-un lift/hodorogit, înconjurat de plase de sârmă în locul plăcilor/de beton de acum. Un fel de capsulă în care puteai să/vezi figurile celor care urcau de la un etaj la altul cum/stau acolo cuminţi, aşteptând să fie înghiţiţi de saloanele/ întunecate, ca de un animal carnivor” (*Cele două case)*.

Din acest unghi, cartea lui Florentin Sorescu aminteşte de „memorialistica” lui M. Blecher, autor în a cărui operă confesivă, marcată de o permanentă nelinişte metafizică, *autenticul trăirii* se împleteşte cu *autenticul scriiturii*. În cazul ambilor autori, mărturisirile biografice se circumscriu literaturii de factură autenticistă. Deosebirile dintre ei constă, în primul rând, în maniera în care sunt valorificate literar amintirile. Cele ale lui M. Blecher tind spre evidenţierea unei acute *crize ontologice*, în timp ce Florentin Sorescu le utilizează fie cu o candoare specifică, în genere, vârstei infantile, fie cu o detaşare ironică – sau destul de ironică - faţă de încercările prin care a trecut în anii – „amărui”! – ai copilăriei.

Pe lângă personajul-narator există şi alte personaje ale căror biografii contribuie la conturarea trăsăturilor *romaneşti* ale acestei cărţi. Realitatea lor este legată de copilăria receptată prin prisma unei conştiinţe pentru care copilăria are două componente: una ce ţine de fireasca poezie a acelei vârste şi alta potrivnică în datele ei indezirabile: <<Dezastrul familiei noastre a început cu Toni, fratele/lui taică-miu, adică unchiul meu, i-a rămas paralizată/nevasta, parcă şi inima îi stătuse pe loc, deşi medicii ne/asigurau că, aşa înţepenită cum e, încă mai bate, aveau trei/copii, Bogdan, Sebi şi Gabriel, locuiau la Câmpina, când/veneau pe la noi, taţii noştri se întreceau în generozitate/(...)/„Uite Toni ce le-a cumpărat la ai lui”, ne/smiorcăiam eu şi cu frate-miu, iar tata se executa pe loc,/ne cumpăra orice doream indiferent cât ar fi costat, fiecare/vizită avea un deznodământ fericit, mergeam la Magnolia/şi comandam prăjituri după pofta inimii >> (*Amaretto).*

Mama, tata, bunica, unchiul Toni şi nevastă-sa, Nea Oiţă, mătuşa Maria de la Câmpina („Şi după ce a paralizat mătuşă- mea de la Câmpina,/tata s-a îmbolnăvit de cancer, avea unul deosebit,/medicii îl ţineau la loc de cinste, cum se ţinea un congres/internaţional, cum îl invitau şi pe el, devenise vedeta/ familiei, aproape că- ţi doreai să ai şi tu cancer ca să fii/privit ca pe un caz special, asta până când a devenit o/modă în familie, „Tu de care ai?”, se trezea câte unul/întrebând, „Păi de care să am? La pancreas!”, „A, păi al/meu e unul mult mai mişto, are mai multe metastaze, nici/nu se compară cu al tău” (*A început să clipească din ce în ce mai des)* sunt personaje ce colorează, în tonuri calde sau, dimpotrivă, „întristate” universul liric. Din rândul persoanelor dragi nu putea să lipsească, desigur, *fratele*, în ipostaza de tovarăş de joacă („Lada studioului era locul nostru de refugiu,/acolo ne ascundeam eu şi cu frate-miu/când eram supăraţi/şi nu mai găseam nicio ieşire,/ne aşezam înlăuntrul ei ca într-o navă spaţială/pregătiţi de marea lansare,/de acolo vedeam stelele cum se înşiră/rotunde şi mari ca nişte portocale,/ Carul Mic Carul Mare Constelaţia Orion/plus o grămadă de alte planete/pe care de-abia aşteptam să le descoperim,/niciodată nu le-am văzut strălucind mai tare/decât în cutia aceea mică de lemn/de la capătul patului" - *Cosmonauţii)*/ sau în aceea de om, din păcate, cu sănătatea rănită: „Într-o zi frati-meu şi-a ascuns faţa./Întocmai ca un melc care se piteşte în cochilia lui/şi nu mai vrea să iasă afară./La început îşi punea mâna pavăză/de parcă i-ar fi intrat soarele în ochi./(...)/Când eram mici mă invidia pentru faţa mea,/ deoarece mă apropia mai mult de mama./Şi ar fi vrut să fi avut el accidentul în locul meu/ca să stea mai mult împreună cu ea./Pentru că la început mama se interna împreună cu mine/ca să mă doară mai puţin cusăturile/de la pleoape./Iar el rămânea singur acasă şi i se făcea dor./Şi nu ştia cum să spună că vrea şi el să vină cu noi./Ca să i se facă şi lui operaţie, iar mama să-l mângâie/ca pe un pui rănit” (*Suturi)*.

Fiecare text se constituie într-o secvenţă autonomă a unui roman fragmentar, cu multe pasaje lirice, unul în genul celui impus de romancierii care au propus reformarea romanului, prin înlocuirea procedeelor tradiţionale cu altele – dezintegratoare -, în numele unei reprezentări *pluridimensionale* a realităţii: cea subiectivă şi cea „exterioară”. Faptul că **Amaretto** (titlu fără nicio legătură cu biblica parabolă a cărţii) ar putea să fie citită şi într-o astfel de cheie face dovada modernităţii acestei cărţi la ambele sale niveluri complementare: cel al concepţiei despre arhitectura unei cărţi de poezie şi cel al scriiturii propriu-zise.

Dan Ciachir

O PUNTE PUTREDĂ (Scene din anii 1945-1947)

O traducere din Proust

În căutarea timpului pierdut, celebrul ciclu al lui Marcel Proust, considerat o întâlnire între proză şi memorialistică, a răzbătut cu greu, autorul său, după ce a fost refuzat politicos de câteva mari edituri franceze, fiind nevoit să îl tipărească pe cheltuială proprie. În epoca interbelică erau cunoscute legăturile lui Proust cu câţiva aristocraţi români, îndeosebi cu fraţii Anton şi George Valentin Bibescu, precum şi cu Martha Bibescu. Proust a fost la un pas de a face o vizită în România, mai precis la moşia lui Anton Bibescu, Corcova, din judeţul Mehedinţi.

În urmă cu câţiva ani, regretatul istoric Mihai Dim. Sturdza a publicat o remarcabilă lucrare intitulată *Aristocraţi români în lumea lui Proust*. Legăturile celebrului scriitor cu boieri de viţă români au fost mult mai profunde decât se credea. Astfel, Anton Bibescu – nepotul domnitorului omonim – a întreprins multe demersuri pentru a convinge unele cercuri franceze de valoarea operei lui Proust. Anton Bibescu a fost un diplomat de elită, căsătorit cu o femeie din protipendada britanică a cărei eleganţă naturală s-a lovit de ura patologică – aşa cum arată Mihai Dim. Sturdza – a lui Nicolae Titulescu pe când era ministrul afacerilor străine.

Prima traducere românească din opera lui Proust, mai precis volumul *Swann*, a apărut în 1945 la Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, în traducerea lui Radu Cioculescu. Cu un deceniu înainte, în „Revista Fundaţiilor Regale" – redactor-şef Camil Petrescu – au apărut articole şi studii privitoare la această carte revoluţionară pentru romanul modern. Unele texte au fost semnate de Camil Petrescu, altele purtau iscălitura lui Mihail Sebastian, admirator mărturisit al lui Proust, dar şi un apropiat al Marthei Bibescu.

Datorită unui admirabil volum de dialoguri, *Discutând despre trecut*, purtate de doi scriitori reprezentativi, din generaţii diferite, respectiv Monica Pillat şi Barbu Cioculescu, fiul criticului omonim, putem afla detalii foarte interesante legate de traducătorul lui Proust şi de tălmăcirea sa, Radu Cioculescu fiind unchiul lui Barbu Cioculescu. Iată în ce condiţii a tradus Radu Cioculescu o bună parte din capodopera lui Proust: „Mobilizat, în cursul celui de-al Doilea Război Mondial – spune nepotul său –, Radu Cioculescu era căpitan în rezervă; eminentul artilerist ducea, prin stepe, un transport de cai către Stalingrad, iar în ceasurile de odihnă cobora de pe şaua calului maşina de scris şi, cum găsea o masă, se aşeza şi începea să traducă".

Datorăm scriitorului Barbu Cioculescu şi un fapt care era de circulaţie orală, constituind însă o realitate şi nu o afabulaţie. Înainte de a reda citatul, trebuie să spunem că Radu Cioculescu a ajuns în lagărul de la Târgu Jiu pentru că era mason şi democrat antifascist, iar Gheorghe Gheorghiu-Dej pentru că era comunist. Iată ce spune Barbu Cioculescu: „Când, cu ani mai târziu, într-o conversaţie de salon, Gheorghe Gheorghiu-Dej a emis, spre uimirea convivilor, unele aprecieri asupra operei lui Proust, dictatorul a explicat că-l ascultase în lagăr pe Radu Cioculescu vorbind despre *În căutarea timpului pierdut*".

Nu numai Radu Cioculescu, care a murit în închisoare în 1961, a avut o soartă tragică, ci şi o parte din lucrarea sa, întrucât ultimele două volume au fost mistuite într-un incendiu domiciliar, respectiv în redacţia editurii. *Albertine disparue* şi *Le temps retrouvé* au fost retraduse tacit de Barbu Cioculescu şi au încheiat integrala ciclului.

Nu putem decât bănui tirajul volumului din 1945 – între 3.000 şi 5.000 de exemplare. În 1947 trebuiau să vadă lumina tiparului cele două volume ale ciclului *La umbra fetelor în floare*. Însă abia în 1968 apăreau în patru volume din colecţia „Biblioteca pentru toţi" atât *Swann*, cât şi *La umbra fetelor în floare*, în deschidere reproducându-se inegalabila prefaţă a lui Tudor Vianu din 1945. Tirajul fiecărui volum, potrivit casetei tehnice, a fost de 80.175 de exemplare. Prefaţa lui Tudor Vianu se încheia cu un elogiu adus versiunii româneşti din opera lui Proust, autorul conchizând că „lucrarea domnului Radu Cioculescu (...) ocupă locul unui eveniment de seamă al limbii şi literaturii noastre".

În sfârşit, în volumul *Povestind despre trecut,* scriitorul Barbu Cioculescu defineşte admirabil puntea celor trei ani şi jumătate de care ne ocupăm: „Ceea ce a caracterizat viaţa artistică a anilor '45-'47 a fost o extraordinară ebuliţie, sfidând spectrul politic tot mai sumbru. România arăta ca o femeie tânără, falnică, plină de poftă de viaţă, năpădită de un cancer de care nu avea cunoştinţă – încă."

Steinhardt reeditează *Craii...*

În 1945, când a apărut prima traducere românească din Proust, nimeni nu se putea gândi la asemănările indenegabile dintre marele romancier francez şi Mateiu I. Caragiale. Ambii scriitori au un cult a ceea ce Mateiu Caragiale numea „scumpul Trecut"; la amândoi se împleteşte un filon memorialistic cu o proză rafinată. Dacă André Gide a spus că scrisul lui Proust este o culme a rafinamentului estetic, acelaşi lucru îl putem afirma şi noi, românii, despre arta lui Mateiu I. Caragiale.

Capodopera sa, *Craii de Curtea-Veche*, apăruse iniţial în 1929 la Editura Cartea Românească din Bucureşti, într-un veşmânt grafic modest şi decent. În 1936, îngrijită de Perpessicius, la Editura Fundaţiilor pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II", este tipărită ediţia Mateiu I. Caragiale – *Opere* într-o formulă grafică elegantă. Matila Ghyka, în strălucitul său volum de amintiri *Curcubeie*, susţine – şi o face de două ori – că Regele Carol al II-lea a preţuit foarte mult romanul lui Mateiu Caragiale. Deşi Matila Ghyka este singura persoană care susţine insistent acest lucru, nu vedem de ce nu am putea reţine afirmaţia sa demnă de tot interesul. În ediţia *Opere* din 1936, *Craii de Curtea-Veche* este parte din întreg.

O reeditare de sine stătătoare îi aparţine lui Nicu-Aureliu Steinhardt, în 1945, la Editura Coresi. Puţină lume a văzut această ediţie tipărită într-un tiraj de 446 de exemplare: colofonul său menţionează că a ieşit de sub tipar pe 23 aprilie 1945, 25 de exemplare au fost trase pentru Academia Română, alte două, pe hârtie Vidalon, pentru Fundaţia „Regele Mihai I". Am reprodus aceste date din admirabilul medalion consacrat ediţiei din 1945 de către profesorul George Ardeleanu, biograful şi exegetul lui Nicolae Steinhardt. Cităm din medalionul amintit: „Este, într-adevăr – spune George Ardeleanu –, o bijuterie editorială, cu 14 ilustraţii color, realizate de pictorul George Tomaziu, şi cu colaborarea lui Nicolae Steinhardt şi a lui Dinu Albulescu (traducătorul în româneşte al lui Balzac)..." Atât George Tomaziu, cât şi Dinu Albulescu au lucrat pentru serviciile de informaţii engleze, fapt care le-a adus nenumăraţi ani de închisoare. Retipărirea *Crailor de Curtea-Veche* în 1945 confirma cu asupra de măsură cuvintele rostite de Alexandru Rosetti, unul dintre marii noştri editori, în paraclisul Cimitirului Bellu din Bucureşti, în ianuarie 1936, cu prilejul prohodirii scriitorului: „Gloria lui Mateiu Caragiale este certă, pentru că ea se sprijină pe adeziunea unei elite. El nu s-a bucurat de o popularitate zgomotoasă, nu a căutat-o şi nu a reclamat-o niciodată. Operă de profunzime şi de subtile nuanţe, ţesută în fir de aur şi de sineală, oglindind melancolia sfârşiturilor de eră, tristeţea discretă a celor retraşi din calea gălăgioasă a vieţii pe poteci uneori neumblate. Personajele din *Remember* şi din *Craii...* sunt cufundate într-o atmosferă de vis; ele ne iau în stăpânire şi ne obsedează nopţile de insomnie cu o putere neobişnuită." Doi ani mai târziu, când Ion Barbu îşi publica penultima poezie, intitulată *Protocol al unui club* Mateiu Caragiale, această odă – gen căruia îi aparţine poemul – îi era închinată lui Alexandru Rosetti, în calitate de „preşedinte de onoare". Chiar şi în ultimele luni din 1947 acest club se reunea la „Capşa", membrii săi dezbătând aspecte legate de opera mateină.

Revenind la ediţia din 1945 din *Craii...*, Pavel Chihaia, scriitor care a trăit acele vremuri, spunea: „Activitatea lui George Tomaziu nu se reduce numai la pictură, el a executat şi expresive desene, fiind un mare maestru al laviului şi totodată unul din cei mai valoroşi ilustratori de carte pe care i-a avut poporul român. *Craii de Curtea-Veche* a lui Mateiu Caragiale rămâne până acum cea mai frumoasă însoţire plastică a unei scrieri, alături de opere iluminate în Occident. Un Cervantes, un Stéphane Mallarmé, un Dino Buzzati. // Din nefericire, pentru activitatea sa în România înainte de război şi din intervalul 1944-1948, nu avem la dispoziţie materiale pentru prezentarea acestor etape, cu excepţia inegalabilei înfăptuiri a *Crailor de Curtea-Veche*. Cartea a apărut în Editura Coresi, condusă, de asemenea, de George Tomaziu, şi ea merită o atenţie deosebită, atât pentru frumuseţea tipăriturii în sine, cât şi pentru ilustraţiile care însoţesc proza înaltă a lui Mateiu Caragiale. Putem afirma că între coperţile acestei cărţi s-au întâlnit, în mod fericit, două mari personalităţi, luminându-şi reciproc creaţiile. Şi la George Tomaziu, ca şi la Mateiu Caragiale găsim strălucirea veche a comorilor bizantine... George Tomaziu a interpretat pe Mateiu Caragiale ca pe ultimul mare scriitor bizantin şi a conferit eroilor săi ascetismul şi somptuozitatea trufaşă mărturisite de chipurile de pe mozaic."

Într-un alt superb crâmpei de frază, Pavel Chihaia distinge în ilustraţiile lui George Tomaziu „acelaşi roşu de vin vechi şi acelaşi albastru bolnav".

Dacă ediţia din 1945 a cărţii lui Mateiu I. Caragiale a apărut într-un tiraj de 446 de exemplare, 20 de ani mai târziu, romanul *Craii de Curtea-Veche* era tras într-un tiraj de 100.000 de exemplare (mai precis: 100.180), precum atestă caseta tehnică a cărţii imprimate în colecţia „Biblioteca pentru toţi", prefaţată de Perpessicius. Trei ani mai târziu, în 1968, iarăşi potrivit casetei tehnice, romanul lui Mateiu Caragiale, împreună cu poemele sale şi cu nuvelele *Remember* şi *Sub pecetea tainei,* era tipărit într-un tiraj de 72.140 de exemplare în colecţia „Lyceum" a Editurii Tineretului. La acea vreme, exista o generaţie fascinată de opera lui Mateiu Caragiale şi avea să mai existe una, din care face parte şi autorul acestor rânduri.

La începutul anului 2001, revista „Observator cultural" a publicat datele unui clasament al romanului românesc, alcătuit în urma unei vaste anchete întreprinse printre scriitori, critici şi publicişti, însumând 150 de cărţi. Pe primul loc s-a clasat romanul *Craii de Curtea-Veche* (453 de puncte), urmat de *Moromeţii* (363 de puncte).

Romanul *Craii de Curtea-Veche* a fost asumat cu fanatică afecţiune, vreme de o jumătate de veac, de un public ales, pentru rafinamentul său estetic, unic în literatura noastră, dar şi pentru că exalta Trecutul atunci când aproape întreaga Românie avea nostalgia lui.

Retipărirea *Crailor de Curtea-Veche* în 1945 confirma cu asupra de măsură cuvintele rostite de Alexandru Rosetti, unul dintre marii noştri editori, în paraclisul Cimitirului Bellu din Bucureşti, în ianuarie 1936, cu prilejul prohodirii scriitorului: „Gloria lui Mateiu Caragiale este certă, pentru că ea se sprijină pe adeziunea unei elite. El nu s-a bucurat de o popularitate zgomotoasă, nu a căutat-o şi nu a reclamat-o niciodată"...

eseu

Radu Aldulescu

Pe bunica nimeni n-a putut s-o convingă

Nu dăduse strop de ploaie de luni de zile. Câmpul uscat iască, nu se făcuse nimica-nimicuța, lua foc pământul sub crepetul de soare. Dumnezeu ne mustra și ne certa, Florenţo, și să nu ni se pară că n-ar fi avut pentru ce...

Mică, slabă, noduroasă, cenușie, bunica Florenței arăta ca descinsă din miezul acelei veri secetoase, în care a plecat spre București din satul ei din fundul Moldovei. Florența își amintea mai cu seamă de drumul acela lung, cu un tren numit al foamei, împovărat de ciorchini de oameni la ferestre și la uși și înșirați pe acoperișurile vagoanelor, cu cel din fruntea șirului strigând în răstimpuri: sârmă ! Îi avertiza astfel pe cei din urmă să se aplece, să se ferească de firele de sârmă care i-ar fi putut agăța, aruncându-i de pe vagoane, din viteza trenului.

Fiecare cu crucea lui, Florenţo, da' nu-i rău să mai luăm aminte, când și când, și la crucea altora care ar putea să fie mai grea decât a noastră.

Din acele exoduri pe calea ferată de-a lungul și de-a latul țării, a apărut porecla Sârmă, aplicată în derâdere moldovenilor, călători neosteniți, destoinici supraviețuitori prin năprasnele vremurilor, luptători inimoși, plini de snagă, demni urmași ai răzeșilor lui Ștefan, iubitori de glie și, totodată, capabili să-și facă un rost oriunde în lumea asta, ceea ce incită la persiflări lipsite de noimă. Cică cei din neamul lui Sârmă, care au împânzit Bucureștiul, Constanța, Craiova, Brașovul sau Clujul, ca și cum ei n-ar fi tot din neamul ăsta românesc.

De ce își luase bunica lumea-n cap, ca să vină încoace? De prea multă foame și suferință, Florenţo, suferința, mama noastră bună de care n-am vrut să mă dezic. Până să

intre în București, a poposit la o fermă de pe Centura Otopenilor, cu gând să facă rost de ceva bani, muncind cu ziua la sapă la câmp, sau la grădina de zarzavaturi, la grajduri sau la făcut bolțari, sau cărămidă de chirpici, la săpat fundații, la orice ar fi fost nevoie, căci ea știa rostul, se pricepea la toate și muncea ca orice bărbat în putere. O săptămână, cel mult două, și-a spus, să strângă ceva bani, ca să aibă de cheltuială cât o să umble prin București, să-și găsească ceva mai acătării într-o fabrică sau pe un șantier. Știa, auzise la ea în sat că în București se fac angajări și e rost să găsești și unde să dormi, în barăci sau în niște cămine de nefamiliști. Ca să-și câștige un trai cât de cât venise încoace, Florenţo, și se lăsase la mâna Preasfintei Născătoare de Dumnezeu care uite că a avut grijă de ea și i-a scos în cale ferma aceea, aflată atunci în curs de reamenajare, pentru a face din ea o Fermă a Partidului, așa încât bunica a rămas să lucreze acolo, la reamenajarea Fermei și la construcția celor patru blocuri cu trei etaje ale Coloniei Fermei, unde i s-a repartizat locuință, mai apoi.

Florența avea cincisprezece ani când mama ei i-a spus cum a fost cu bunica. Ea a fugit, de fapt, de-acasă, din satul lor, Nuci, de lângă Suceava. A vrut să-și piardă urma, asta a fost în mintea ei, Florenţo, și și-a lăsat de izbeliște familia, cei trei copilași și pe bătrânul Mitru, soțul ei cu cununie, cu care a stat împreună șaisprezece ani. Șaisprezece ani cu bune și rele, Florenţo, și ea a dat cu sare în urmă, ca să știi și tu! Ca să știe, la o adică, din ce neam se trage, care neam lesne se poate lăsa ispitit să păcătuiască. Ca să nu cazi în ispită și în păcat, se cere ascultare, post și rugăciune, impuse, de altfel, de timpuriu Florenței și celor trei frați ai ei, de mama lor.

Când a venit la Fermă după bunica, la trei ani după fuga acesteia, care-i scrisese unde se aciuase și o chema la ea, mama avea opstsprezece ani și i-a adus cu ea și pe ceilalți doi frați mai mici, Petrică și Vasile, fiindcă moș Mitru murise și casa lor fusese distrusă de viitura unei inundații, cu tot ce aveau în ea. Nu le-a mai rămas decât să se urce și ei într-un tren al foamei, ca să vină la mama lor, la Fermă, unde au lucrat și au primit cazări în Colonie, devenite mai apoi locuințe, unde aveau să-și încropească familii.

Credincioasă și ea, pravoslavnică, ortodoxă de rit vechi, bunica nu era nici pe departe atât de aspră ca mama. Florența nu s-a sfiit s-o întrebe dacă e-adevărat că a fugit de-acasă când a venit la Fermă, iar bunica, la rându-i, nu s-a sfiit să recunoască, așa este, a fugit mâncând nori, dar s-a rugat la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu s-o ierte, fiindcă n-a mai putut răbda și îndura traiul cu moș Mitru, Dumnezeu să-l ierte și să-l aibă în grija lui, că ea, una, i-a făcut toate Pomenirile și Praznicele și l-a scris în Pomelnice la morți cu tot neamul lui, la slujbele bisericii noastre pe stil vechi din Bucureștii Noi. Moș Mitru, cu douăzeci de ani mai în vârstă decât ea, o gelozea amarnic, avea patima băuturii și o bătea până o umplea de sânge și o lăsa jos fără suflare, de trebuiau copiii să toarne apă pe ea ca s-o trezească. O izbea peste față cu catarama centurii lui militare, dinadins, ca s-o desfigureze și o călca în picioare cu bocancii și o înjura de paști și de dumnezei, decât așa, mai bine în lume, printre străini și nu te gândi, Florenţo că, tocmai de aceea, știind-o cât a pătimit, Preasfânta Născătoare de Dumnezeu a avut grijă de ea ca să-și poată face un rost și o viață mai bună la Fermă. Fusese o vreme când Ferma furniza legume, carne și lactate obținute în condiții naturale, ecologice, cum avea să se spună mai târziu, unor cadre superioare ale partidului și, mai cu seamă, familiei Ceaușescu. Bunica l-a cunoscut pe Ceaușescu, chiar a dat mâna cu el și au stat de vorbă în fața magaziei de cereale unde lucra ea. Ceaușescu avea o mână fină și moale ca de domnișoară de pension și mirosea dulceag-amărui, se dădea cu un parfum special și probabil scump, pe care bunica l-a ținut minte, mai ales pentru că, de atunci, n-a mai avut ocazia să-l mai miroasă altundeva. Florența nu s-a putut abține să n-o întrebe câte luni nu s-a mai spălat pe mâini, după ce a dat mâna cu Ceaușescu. O glumă, mă rog, un banc răsuflat-trezit, pe care bunica nici nu l-a înțeles și nici nu l-a luat în seamă, cui i-ar mai sta capul să-și amintească dacă s-a spălat sau nu pe mâini și ce importanță ar mai avea ? Ceaușescu, cică, avea el mâini de domnișoară parfumată, dar vorba îi era blajină și deopotrivă apăsată, de țăran sfătos și cumsecade și se vedea că el vrea să ajute omul, bun-înțeles, dacă omu-i ascultător și de bizuială, ca să-l ajute și el, la rându-i. Te ajut, ca să m-ajuți, adică. Tovarăși! Oltean, deh, precaut și vigilent și știind rostul la toate cele, nimeni n-ar fi putut să-l încurce, că altfel, cum ar fi ajuns Președintele Țării ? Poate că n-o să-ți vină să crezi, Florenţo, da' Tovarășul Președinte s-a mirat foarte tare de mine, că io, ca femeie, și încă una deloc voinică, pricăjită, chiar, după cum mă vezi, că am muncit mult la viața mea și multă foame am mai îndurat... una d-asta ca mine, de mă suflă vântu', să descarc din remorci și să car cu spinarea saci de grâu și porumb de 60-70 de kile, drept pentru care m-a întrebat dacă n-aș vrea să fiu mutată la o muncă mai ușoară, și ce crezi că i-am spus? Ba, nicidecum, Tovarășe Președinte, eu nu vreau să fiu mutată de aici, fiindcă m-am învățat și nu-mi este greu deloc. Bravo, bunico, ai dat cu piciorul ocaziei de a scăpa de saci ! Ți s-a întins o mână și tu ai refuzat, ai întors spatele, te-ai ținut cu nasul pe sus, tocmai în fața Președintelui, cine mai e ca tine ? Degeaba te râzi, Florenţo, că mie nu m-a mers rău deloc la magazia de cereale, de unde am ieșit cu o penzie cât de cât, care mie una mi-ajunge să trăiesc.

Ceaușescu venea în vizită și-n inspecție la Fermă de câteva ori pe an. Cel mai adesea, neanunțat, prin surprindere, ca să vadă cum merg treburile. Aceea era Ferma lui, vezi, el era stăpânul și gospodarul care-și hrănea de-acolo familia. În fiecare zi, la ora douăsprezece punct, de la Fermă pleca o furgonetă escortată de doi motocicliști care ducea alimente proaspete la bucătăria familiei Ceaușescu. Aș fi curioasă, bunico, care era misiunea motocicliștilor ăia. Oare păzeau mâncarea ca să n-o fure cineva pe drum ? Vezi tu, Florenţo, asta nu putem s-o știm. Dacă păzeau mâncarea să n-o fure sau să n-o otrăvească cineva. Ăsta era tipicul pentru Tovarășul Președinte: furgonetă cu motocicliști. Nu știm de ce și nici nu trebuie să ne intereseze. Cum e vorba aia : nu e treaba oilor de unde bea măgarul apă.

Un om cumsecade, deh, îi păruse rău de bunica, văzând-o cum se cocoșa sub sacii ăia grei și inhala praf de pleavă până tușea să-și dea duhul și scuipa negru. Fiecare cu crucea lui, Florenţo, da' nu-i rău să mai luăm aminte, când și când, și la crucea altora care ar putea să fie mai grea decât a noastră. Bunica a plâns de-ai fi zis că se rupe sufletu'-n ea când l-a văzut la televizor pe Ceaușescu la Revoluție, cum l-au împușcat de Crăciun, împreună cu nevastă-sa, care a spus de mai multe ori dacă ne omorâți, omorâți-ne împreună și chiar așa au și făcut, amarnică soartă au avut oamenii ăștia, și nemeritată! Nimeni n-a putut-o convinge pe bunica că Ceaușescu n-ar fi fost un om cumsecade și că nu și-ar fi iubit Țara și Poporul, pentru care a făcut mult bine, și tocmai de aceea a și fost împușcat, mare păcat, Florenţo, da' poate că mai bine că a fost așa, fiindcă cei care l-au omorât i-au luat păcatele și i-au înlesnit mântuirea.

proză

Romeo Lefter

Hiper-lumea nouă (4)

Am trecut în ultima perioadă printr-o serie de noțiuni pătrunse în viața noastră de zi cu zi și pe care, probabil, la începutul acestui mini-serial nu reușiserăți să le identificați sau să le percepeți. E normal, de pătruns au pătruns treptat și au atins rapid nivelul de firesc pe care-l are, spre exemplu, butonul care ne permite să aprindem sau să stingem lumina.

Am vorbit despre hipetratenție, hiperspațiu, dar n-am vorbit despre, probabil, cea mai importantă noțiune, cea care a ajuns să ne definească iremediabil viața, anume hiperrealitatea. Din nou avem de-a face, pe modelul cunoscut, cu o depășire a unei dihotomii: binomul real/ireal se transmută în hiperreal.

Pentru a înțelege noțiunea va trebui să ne întoarcem puțin la spațiile în care ne desfășurăm, mai nou, viața. Am vorbit despre hiperspațiu. Există însă și alte concepte ale lumii noi care au pătruns deja în în lumea noastră. Unul ar fi realitatea virtuală, acel mod de a accesa o lume eminamente generată de computer și la care avem acces prin așa-numitul ocular. O alta, ceva mai intuitivă pentru explicarea noțiunii, este realitatea augmentată(AR), acea adiție la realitate, accesibilă prin intermediul telefonului mobil, de obicei pe baza locației(dar nu numai!). Probabil ați auzit de acel joc în care trebuia să „vânezi" pokemoni distribuiți pe suprafața unei zone reale(oraș, cartier, etc.). Există însă aplicații AR care par destul de interesante. De exemplu, una îți permite să măsori obiectele cu ajutorul camerei foto a telefonului, o alta să-ți aranjezi mobilierul virtual într-un spațiu gol, văzând cum ți se potrivește, dacă-ți încape s.a.m.d. Sau una, ceva mai „de folos" în viața de zi cu zi, care-ți permite să-ți găsești mașina în parcările mall-urilor sau ale supermaket-urilor.

Unificarea spațiilor enumerate și a altora care vor apărea creează un nou context în care realitatea reală(sic!) trece în plan secund, ea fiind intermediată într-un fel de tehnologie. Aceasta este hiperrealitatea, mai precis spus, lumea pe care n-o mai percepi prin experimentarea directă ci prin intermediul unui „filtru" tehnologic. Cel care-și pune la ochi un ocular în care i se proiectează o lume fantastică are o experiență hiperreală. Există însă numeroase experiențe hiperreale în spatele unor activități aparent nevinovate. Un copil care „merge" cu un dispozitiv electric gen Segway, un om care-și face cumpărăturile online sau altul care caută să mănânce utilizând o platformă de livrare a mâncării, toți aceștia au experiențe hiperreale. Tot în hiperrealitate trăiesc cei care-și intermediază contactul cu lumea reală prin intermediul știrilor, fie că sunt la televizor sau online. Din acest punct de vedere, atât pensionarul care stă non stop la televizor cât și hipsterul care primește o grămadă de informații prin notificări pe smartphone joacă în aceeași ligă a hiperrealității.

Dacă am vrea să înțelegem de ce hiperrealitatea depășește dihotomia real/ireal, ar trebui să înțelegem componența acestui mix infernal. Tot ceea ce ține de tehnologic, de spațiile pe care le

(continuare în pag. 19)

Ninel Ganea

Hipsterismul tradiției

Pe nesimțite, pe ici, pe colo, tradiția românească își face din nou simțită prezența. Dovezile care indicau o moarte clinică rămân în continuare puternice și nu-mi propun să le infirm. Dar schimbările culturale nu se anunță niciodată cu un bubuit, ci mai degrabă cu mișcări subterane și marginale care încep, încetul cu încetul, să strângă și să seducă tot mai mulți oameni.

Manifestările acestei întoarceri sunt variate, dar au drept constantă o redescoperire mai mult sau mai puțin de suprafață a obiceiurilor și porturilor locale. De la interesul pentru bluzele românești (avem chiar o zi a iei pe 24 iunie), la remixul unor piese folclorice pe beaturi de hip-hop cu tot succesul acestei muzici, trecând prin reinventarea caselor tradiționale românești sau preluarea unor vestimentații folclorice în colecții pret-a-porter, asistăm la un fenomen care, chiar dacă nu are o mare amploare statistică, are o relevanță simbolică.

La prima vedere, mărturiile sunt plăcute și încurajatoare. Între o casă cu arhitectură neoromânească și o „vilă" cu termopane, plus alte accesorii moderne, alegerea nu pune probleme, mai ales într-un decor atât de șters cum este cel contemporan. Mai că și sunetele tradiționale, asortate cu versuri populare, pe beaturi, sunt, dacă ești strâns cu ușa, preferabile zgomotelor idioate care se califică drept muzică. Și în privința vestimentației poate fi odihnitor să privești piese populare care cad bine.

Tradiția este folosită, în primul rând, datorită valorii ei estetice. Oamenii sesizează un frumos natural, care îi farmecă și care le permite să se deosebească de cei din jurul lor. Când totul devină modă străină (nu neapărat de peste hotare), impersonală și uniformizatoare, accesarea tradiției este ca o gură de aer proaspăt, trasă pe nerăsuflate. Rezervorul de frumos al tradiției este, în principiu, inepuizabil și nu trebuie decât să cauți pe îndelete pentru a găsi din abundență elementele unei culturi rurale înfloritoare și ofertante.

Dar tradiția nu reprezintă decât în aparență doar un corp estetic; în realitate este cu mult mai mult decât atât. Tradiția este, printre altele, și cea care dă sens și așezare unei vieți. Când privești la o casă tradițională, de pildă, și nici măcar una de muzeu, toate lucrurile care o compun sunt integrate organic și au viață în ele, sunt legate unele de altele și totul este bine așa cum este. Nu vezi acolo nici elemente de decor transferate abrupt din alte spații, nici o grijă maniacală pentru ca locul să arate tradițional, adică genul de atenție și detaliu care respiră artificialitate și care este, deci, netradițional. Așadar, în tradiție lucrurile capătă o ordine și sunt făcute într-un anume fel deoarece acolo există o unitate a omului. Esteticul este unit cu eticul și duhovnicescul. Funcțiile omului acționează împreună, iar asta se vede la orice pas. În tradiție viața omului are continuitate și nu este jalonată de întrebările existențiale care definesc și amplifică absurdul omului modern.

Deși mă îndoiesc că acesta este lucrul care îi atrage pe oamenii moderni, totuși nu pot să nu mă întreb dacă nu contribuie și asta cumva la fascinația tradiției. Vederea unui om așezat și împăcat cu sine și cu lumea din jur te poate mișca cel puțin la fel de mult ca o casă tradițională reușită. Am văzut recent un interviu cu un tânăr dintr-un cătun izolat de lume, de pe o culme din Apuseni, care fusese nevoit să renunțe la școală – terminase doar șapte clase – pentru a-și îngriji tatăl bolnav. Băiatul nu o ducea nici el grozav cu sănătatea – fusese operat pe inimă – dar privindu-l și auzindu-l vorbind cu acel firesc fără de emfaze ori ieremiade, pe care ți-l dă legătura cu o tradiție, fie ea și în bună măsură pierdută, puteam să-mi dau seama lesne că are ceva foarte bogat, pe care eu nu-l am dar pe care mi l-aș dori. Și cred că multă lume suspină astăzi după o viață care să aibă sens. Dar astfel de oameni care să întrupeze vieți cu sens sunt o rarite așa că tot ce mai rămâne sunt urmele lor estetice.

În abstract, această căutare în tradiție a formulelor estetice poate genera o reînnoire mai adâncă, dar, în practică, lucrurile nu dobândesc o mare profunzime. Iar motivul principal îl reprezintă tocmai distrugerea operată de modernitate a unității interioare a omului, fragmentarea și sfârtecarea lui în diverse ipostaze separate. Doar în felul acesta se poate vorbi distinct de o estetică, etică șamd. care nu mai au nicio punte între ele. Astfel, de pildă, avem oameni care cultivă serios gustul pentru artele tradiționale, dar care altfel respiră, trăiesc și gândesc doar în atmosfera încărcată de miasme a modernității. Argumentul lor pentru tradiție se bazează pur și simplu pe un capriciu personal. Cuiva, de pildă, îi place tradiția românească, altuia îi place ultima modă occidentală, indiferent care o fi ea, iar între ele nu se poate face vreo comparație, deoarece fiecare trăiește așa cum îi place, iar alegerile omului sunt datul ultim.

Pentru cei vechi, adevărul, binele și frumosul erau un tot pentru că omul era văzut ca un întreg. Filocalia, colecția de scrieri duhovnicești dedicată „sfintelor nevoințe ale desăvârșirii", se traduce literal ca iubire de frumos. Până recent nu exista o izolare de laborator a „frumosului" care să poată fi extras și cultivat ca atare de sine stătător.

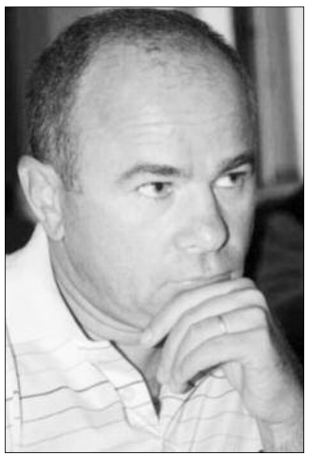
Această pierdere a întregului tradițional iese în evidență destul de rapid la cei mai mulți căutători exclusiv ai frumosului local. Tocmai dezacordurile estetice trădează adesea absența unei viziuni a întregului. Uneori poți vedea o femeie de la oraș care merge la biserică îmbrăcată în port tradițional frumos dar încălțată pe tocuri înalte. Alteori vezi un băiat cu chimir și cămașă populară cu frizură de ofițer german și adidași roșii în picioare. Nu trebuie să fii surprins nici dacă vezi oameni de la oraș care s-au retras la țară sperând să găsească acolo energiile nebănuite (păgâne) ale naturii și satului. Tradiția îți poate oferi orice, în principiu, câtă vreme alegi grijuluiu, cu penseta, ceea ce îți convine pe moment.

Dar nu ar trebui să fim prea critici vis-a-vis de aceste căutări, mai ales că ele exprimă o autentică golire de sens și frumos pe care oamenii nu o pot îndura. La urma urmei, nu ar fi ceva ieșit din comun ca formele, cultivate cu seriozitate, să ducă la un fond mai adânc, din care să se întrevadă rămășițele autentice ale tradiției integrale.

Între o casă cu arhitectură neoromânească și o „vilă" cu termopane, plus alte accesorii moderne, alegerea nu pune probleme, mai ales într-un decor atât de șters cum este cel contemporan.

eseu

Leonid Dragomir

Biblioteca de filosofie

O introducere dialogală în filosofie

Radu şi Tudor, personajele cărţii lui Laurenţiu Staicu, *Socrate în blugi. Sau filosofia pentru adolescenţi* (Ed. Trei, Bucureşti, 2020), sunt colegi de liceu şi prieteni aflaţi în vacanţă la casa de la munte a bunicului lui Radu, Toma, profesor universitar de filosofie, acum pensionar. Acesta, cu mult tact reuşeşte să-i scoată dintr-ale lor (smartphon-uri, laptop-uri, căşti în urechi), trezindu-le interesul pentru marile întrebări filosofice care adesea coincid cu acelea care îi frământă în mod obscur şi pe ei. Ruptura de obişnuinţele vârstei capătă chiar şi o dimensiune simbolică prin aceea că discuţiile între cei trei se desfăşoară la înălţime, pe vârful unui deal, unde merg însoţiţi de câinele Hector. Astfel, băieţii se desprind şi de mediul familial al părinţilor lui Radu şi al prietenilor acestora. Mai mult, familiarizarea cu jargonul filosofic, fără exagerări, conferă chiar şi termenilor argotici utilizaţi de tineri valenţe de înţelegere a problemelor filosofice.

După o iniţiere în originile greceşti ale filosofiei, dezbaterea se orientează în jurul a câtorva mari teme: Realitatea, Adevărul, Libertatea, Binele, Iubirea. De obicei Toma deschide discuţia prin întrebări de tipul: ce este? (Realitatea, Adevărul ş.c.l). Provocaţi, adolescenţii încearcă să răspundă, la început prin "ideile primite de-a gata", apoi, după ce acestea se dovedesc inadecvate, propunând

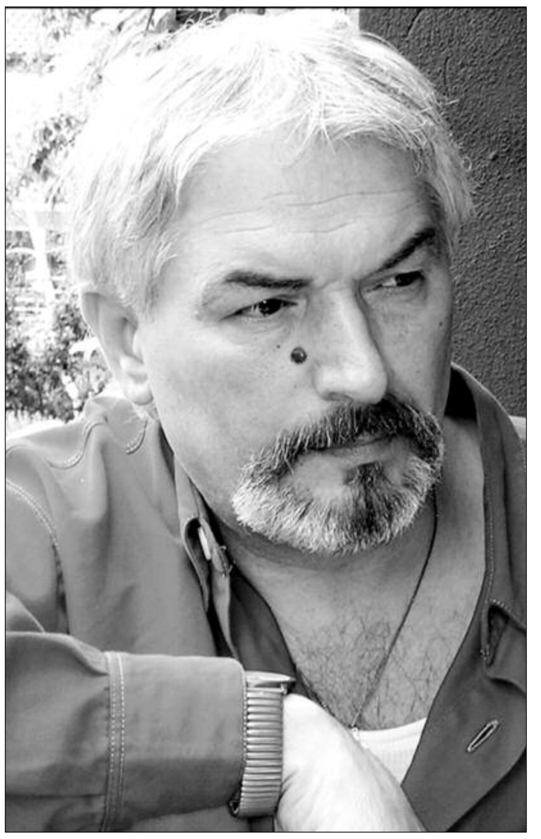
ei înşişi sau profesorul altele mai subtile care sunt la rândul lor testate în privinţa coerenţei logice sau prin experimente imaginare. Precum în dialogurile platoniciene nu se ajunge la un rezultat cert, dar pe drumul spre răspunsul final adolescenţii sunt confruntaţi cu soluţiile date de unii dintre marii filosofi la problema care a devenit şi a lor, fiind astfel, ca într-o iniţiere, situaţi deja în interiorul domeniului filosofic. Aici, înţeleg ei în cele din urmă, căutarea este mai importantă decât aflarea, adâncirea unei probleme filosofice oferind o mai mare înţelegere a lumii. Cu vorbele lui Constantin Noica, neinvocat în dezbateri, "când dai un răspuns te luminezi; când pui o întrebare luminezi lucrurile" (am citat din memorie).

Discuţiile dintre cei trei, asistaţi mereu de câinele Hector, nu pot fi şi nici nu trebuie rezumate, dar merită spus că autorul - la aceasta contribuind pe lângă talentul literar şi experienţa didactică (este Conferenţiar la Facultatea de Filosofie din Bucureşti) – reuşeşte să ne facă părtaşi la tensiunea pe alocuri aprinsă a dezbaterilor. Rolul lui Toma nu este acela de a turna în capul celor doi învăţăcei diverse cunoştinţe, ci de a-i învăţa să vadă problema acolo unde ei cred că au răspunsul şi să aducă argumente pentru soluţiile la care cred că au ajuns. Ei caută incitaţi prin întrebări de tipul de ce? sau de unde ştim? temeiuri pentru opiniile lor sau ale unor filosofi mai vechi sau mai noi într-un periplu ce pare a avea din afară gratuitatea jocului. De altfel, dezinteresarea gândirii iscoditoare care nu face compromisuri de dragul comodităţii, plăcerii sau liniştii sufleteşti, ci vrea să ajungă la adevăr cu orice preţ ţine chiar de esenţa filosofiei. Doar că pentru simţul comun filosofia, neproducând rezultate teoretice certe şi realizări practice este un demers inutil, o despicare a firului în patru. *Socrate în blugi* debutează cu un *Prolog* sub forma unei scrisori către un adolescent imaginar în care după ce-i conturează portretul (probabil şi un autoportret) îi vorbeşte despre rolul, ba chiar necesitatea filosofiei în procesul de maturizare.

Adolescentul imaginat de autor este întâi de toate un visător, mereu gândindu-se la cum ar vrea să fie el însuşi şi lumea în care urmează să trăiască. Este o fiinţă de tranzit, nefixată încă definitiv într-o etapă a vieţii, deşi îşi doreşte cu nerăbdare să devină adult. Deocamdată, în această fază, el se revoltă împotriva ipocriziei adulţilor care, părând că le ştiu pe toate, nu-i oferă decât răspunsuri convenţionale şi porunci lipsite de temeiuri adevărate. Firea sa rebelă se manifestă şi în dorinţa de a schimba lumea, de a o face mai bună, căutând să lase şi el ceva în urma sa. Într-o lume guvernată de tehnică, distracţii, bani, sete de putere, autorul crede că un asemenea tânăr, visător, rebel şi dornic să schimbe lumea are nevoie tocmai de filosofie. Filosofia, susţine el, trebuie privită "ca o adevărată propedeutică pentru viaţa de adult". Afirmaţie "tare", care iarăşi vine în răspăr cu mentalitatea curentă pentru care tinerii trebuie să înveţe ceva practic cu care să se descurce în viaţă. Or, filosofia, o spune chiar autorul, este o modalitate de a întârzia în adolescenţă, de a mai rămâne un visător (unii, precum Toma, rămân în adâncul lor toată viaţa visători, adică nişte adolescenţi întârziaţi).

De ce ar fi benefică întârzierea în adolescenţă prin îndeletnicirea cu filosofia? Într-un sens maximal, la un nivel foarte înalt, se poate constata că ideile care au produs schimbări în lume au încolţit în mintea unui adolescent, fiind apoi urmărite toată viaţa de adult. Dar chiar rămânând la niveul mediu, filosofia aduce anumite beneficii secundare, dar nu mai puţin importante. De pildă, ea îi poate dezvolta tânărului capacitatea de a analiza raţional lumea, ceea ce îi facilitează diverse conexiuni între lucruri aparent fără legătură între ele. Or, într-o lume din ce în ce mai complexă, în sensul că mult mai abstractă decât acum 30-40 de ani, astfel de abilităţi, precum şi însăşi deprinderea de a lucra cu abstracţii, specifică filosofiei, se pot dovedi indispensabile. De aceea autorul merge până acolo încât pledează pentru predarea filosofiei încă din clasele mici, chiar imediat după dobândirea abilităţilor lingvistice şi de comunicare. Acestea, dar şi altele, ar fi foloasele practice aduse de filosofie direct sau indirect. Nu mai puţin importante sunt şi câştigurile teoretice. Pentru mulţi adolescenţi este un şoc să vadă că adulţii se poartă ca şi cum ar avea răspunsul la toate marile întrebări existenţiale – acelea abordate de ei în discuţiile cu Toma – dar de fapt nu le au decât pe cele oferite de societate şi că, de altfel, mulţi dintre ei nici nu şi-au pus vreodată asemenea întrebări. Însă orice om autentic şi întreg, care nu este doar o victimă a iluziilor despre sine propagate de societate, nu poate ocoli probleme precum: ce este cu adevărat real?, suntem sau nu liberi?, ce este binele?, ce este iubirea? ş.a. Toate aceasta implifică valori indispensabile pentru a ne orienta în viaţă iar singura disciplină care se ocupă direct şi nemijlocit de valori este filosofia, adică aptitudinea "de a gândi critic, sistematic şi profund" asupra lumii prin punerea marilor întrebări ce implică o raportare la valori. În felul acesta, depăşind aparenţele, poate fi (re)găsită adevărata strălucire a lucrurilor, care face ca viaţa să merite a fi trăită. „Lucrurile, spune spre final Toma, nu sunt întotdeauna ceea ce par a fi. Trebuie să stărui cu privirea asupra lor uneori, pentru a le vedea mai bine, mai limpede sau mai aproape de ceea ce sunt ele cu adevărat. Iubirea, libertatea, dreptatea, toate vorbele astea mari par că se referă la lucruri banale, de găsit pe toate drumurile, când le rosteşti... Dar fiecare dintre ele ascunde ceva extrem de preţios şi rar, dacă te gândeşti ceva mai mult". Citatul acesta, foarte frumos scris, trimite spre o altă dimensiune a filosofiei, cea formatoare, adică în direcţia înţelepciunii (inclusă de altfel în etimologia cuvântului). Filosofia are aşadar o dimensiune teoretică-ştiinţifică (Wissenschaft în germană), de critică argumentativă, dar şi una practică, în sensul germanului Bildung, de orientare în existenţă în conformitate cu anumite valori şi de întemeiere a personalităţii proprii pe aspiraţia spre aceste valori. Cu alte cuvinte de unificare a gândirii cu trăirea. O idee despre ce ar putea însemna acesta, ne-o oferă ultima discuţie, mult mai personală decât celelalte cum era firesc, despre iubire. Cartea are şi un *Epilog* din care aflăm că Radu, nepotul lui Toma, urmează Facultatea de Filosofie. Trebuie să recunosc că într-adevăr *Socrate în blugi. Sau filosofia pentru adolescenţi* poate reuşi să trezească într-un tânăr chemarea de a studia filosofia.

Laurenţiu Staicu este un gânditor format în spiritul filosofiei analitice anglo-saxone, ceea ce observă şi aici în accentul pus pe analiza critică a opiniilor şi teoriilor. Deşi există, bineînţeles, şi alte căi spre filosofie şi deci alte motive de interes cu mize existenţiale mai puternice, principalul merit al acestei cărţi este că se adresează cu adevărat unor adolescenţi şi nu unor adulţi preocupaţi de filosofie, cum remarcă şi autorul că e cazul cu majoritatea introducerilor în filosofie. Autorul reuşeşte să se transpună, cum a demonstrat-o şi portretul imaginar din *Prolog*, în mentalitatea unui adolescent. Un alt merit este cvasiabsenţa bibliografiei obligatorii. Conversaţiile de pe culmea dealului se desfăşoară fără cărţi şi abia dacă se menţionează câteva din biblioteca lui Toma. Cine este cu adevărat preocupat de filosofie (în carte Radu) va deveni cu siguranţă şi un cititor de cărţi filosofice; însă faptul de a nu recurge aproape deloc la trimiteri bibliografice stufoase, ci apelând exclusiv la capacitatea naturală, netransformată de livresc, de a raţiona, pusă în mişcare de dialogul viu faţă către faţă se poate dovedi, nu numai în această carte, o bună cale de a-i apropia pe adolescenţi de filosofie.

Procesul de scriere, cel autentic, după mine este un act de dăruire, un Dar. Ați văzut o privighetoare cerând să fie plătită pentru cântul ei?

Interviu cu poetul ANDREI ZANCA

Personalitate complexă a culturii române contemporane, poet, prozator, eseist și traducător din limbile germană, franceză, engleză, spaniolă și italiană, Andrei Zanca s-a născut la 13 septembrie 1952 în Sighișoara; studii filologice la București și Cluj (concomitent redactor la revista „Echinox"); profesor de română și limbi străine la Sighişoara până în 1992; din 1992, studii în cadrul Universităţii din Freiburg.

Andrei Zanca se află în prim-planul liricii românești și este „vârful de lance" al generației '80. Cele 28 de volume de poezie din care amintesc: *Poemele Nordului (volum de debut); Un străin în bârlogul lupilor; Elegiile din Regensburg; Euroblues; Nopţile franciscane; Suitele transilvane; Ce-i ce-n inimă-s desculţi; Viaţa şi moartea din glas; Maranatha; Abis; Oprirea; Crucea Nordului; Insula orelor lungi; Cronica unei tinereți (2 vol.); Pelerin; Trezitorii; integrala efectului de fluture; Pasărea timpului, Pasaj; Insula scufundată: Mersul prin iarba necosită; Libertatea restrânsă a inimii și Lungul drum al reîntoarcerii* (2 vol. în lb. germană, ultimul în traducerea lui HW. Mühlroth); 4 volume de eseuri, un volum de proză, un volum de publicistică și 24 de volume cu traduceri din creația mai multor poeți germani, demonstrează nu doar o cunoaștere profundă și rafinată a domeniului cultural, ci și o rară capacitate de creație. Trăitor în Germania de mai multă vreme, poetul continuă să scrie în graiul natal și să trăiască românește; anual își publică volumele în țara natală. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România (1990). Poemele sale au fost publicate în numeroase antologii în germană, franceză, engleză, spaniolă.

Poetul Andrei Zanca este un *Trezitor*, poezia lui citită cu atenție te schimbă, te pune pe *Cale*(a) ce trebuie urmată.

"Din această lumină de neuitat a copilăriei, pentru care simt doar gratitudine mereu, se trage totul"

Niculina Oprea: *Domnule Andrei Zanca, am avut norocul să pot citi la timp multe volume de poezie din creația dumneavoastră, astfel vă consider ca fiind unul din poeții importanți de după '89. Chiar dacă trăiți în Germania, „relația" dumneavoastră cu pământul natal poate fi asemănată cu gustul pâinii scoase din cuptorul bunicii, ruptă în bucăți și dată copiilor din curtea școlii.* „Să îndrăgești atât de mult ceva pe veci pierdut, să iubești pe *cineva*, pe care nu-l vezi, nu-l auzi, nu înseamnă oare că lumina din tine se mistuie de dorul unei *lumini* din care s-a desprins, tot astfel cum lumina din ochii unui câine pare a sosi necontenit din milenii îndepărtate?", *spuneți în „Preludiu"* la recentul volum „ADA KALEH / *spiritualitate și bezna*" (Ed. Limes, 2020). *La începuturile dumneavoastră literare, ce „lumini" au contribuit la dezvoltarea ca poet, astfel încât să vă influențeze opera de mai târziu?*

Andrei Zanca: Remarc și admir intuiția dumneavoastră, pur feminină, chiar de la începutul acestui interviu. Aș fi preferat firește, să fie o comunicare apropiată, prin prezențe reale, prin contact direct, decât toate surogatele acestea digitale, atât de utilizate. Într-adevăr, pare că toate ni se trag de la rănile netămăduite ale copilăriei. Dacă nu le tămăduim prin asumare, printr-o tandră îmbrățișare a acestui copil al abisului din noi, ajungând la înțelegere, tămăduire și implicit iertare și mai ales, iertare de sine, lucrurile revin mereu, și anume în contexte, aparent extrem de „străine", doar aparent fără de legătură cu cele menționate de mine mai sus. La o privire mai atentă însă se poate remarca faptul că acest lucru este o prelungire dureroasă, neînțelească - și care poate duce la reacții extrem de grave, de neînțeles și stranii – ale neasumării, amânărilor de tămăduire, „de întâmpinare" ale rănilor, ale impactelor dureroase din copilărie. Și asta, mai la fiecare. Ele se adună în subconștient și ies la suprafață, când nu ne așteptăm. În asta constă *imprevizibilitatea* noastră, care uneori ne poate fi fatală. Prin faptul că *suntem imprevizibili*, mai cu toții, cu rare excepții, *suntem Aici*. Altminteri, dacă am fi limpeziți, nu am fi aici (ne-ar locui duhul sacru). De imprevizibili, ne suntem aici, așadar. Să exemplific scurt acest lucru printr-o simplă relatare. Am cunoscut niște oameni de excepție, care păreau „vindecați", tămăduiți, (mai bine zis se considerau astfel), de asemenea reacții, uneori chiar primitive. La un moment dat, când cineva i-a agresat însă în mod brutal persoana apropiată, îndrăgită, acest om a fost de nerecunoscut (ulterior siderat până și el însuși, care până atunci se considera „vindecat" de tot soiul de astfel de reacții imprevizibile) și anume prin atitudini atât de spontan-agresive, de necontrolate, care ar fi putut duce chiar la crimă, și atunci? Să părăsim însă acest context pentru care ar fi nevoie de pagini întregi de expunere și analiză. Să trecem succint la întrebarea dumneavoastră inițială. Într-adevăr, trăiam în postura copilului de altădată, din plin în această lumină de negrăit a copilăriei și aceasta se datorează Bunei mele, cum îi spuneam. Ea m-a deprins cu rugăciunea serală înaintea culcării, ea a vegheat cu o dragoste anume asupra mea, ea pregătea cele mai bune bucate, umărindu-mă, cu mici tresăriri convulsive abia vizibile în colțul buzelor, în timp ce eu mâncam. Vă mărturisesc că - fără de conștientizarea mea pe atunci, însă o pot spune azi în deplină cunoștiință de cauză - , nu bucate, ci iubire mistuiam. Era iubirea ei, care trecea în bucatele pregătite, și nu este o metaforă. Închipuiți-vă în zilele de azi, când toate se pregătesc și se împachetează atât de îmbietor, după toate tipicurile profitului și ale publicității celei mai rafinate, în mari fabrici și uzine, de către persoane necunoscute, fiecare aducându-și cu sine la lucru stările ei, de ură, agresiune, mânie, care astfel – pe lângă adausul chimic de nelipsit – trec în aceste mâncăruri pregătite. Totul reacționează la stările noastre, la vibrațiile inimii noastre, contopindu-se cu ele, fapt dovedit de mult și de către fizica cuantică ori de experimentele lui Masaru Emoto, spre a da doar un exemplu. Însă să revin la întrebarea dumneavoastră, deși bănuiți că în mare parte am și răspuns la ea. Da, din această lumină de neuitat a copilăriei, pentru care simt doar gratitudine mereu, se trage totul. Chiar și cuvintele rostite pe atunci cu denumirile lor, care se contopeau cu bucatele pregătite. Pita (pâinea) de atunci nu se poate compara niciodată, n-a mai avut gustul acela de pe atunci niciodată, la fel cum cuvântul pâine nu se poate compara cu nici un cuvânt al altui grai, tocmai fiindcă cuprinde o constelație de fațete, care s-au îmbinat, s-au contopit într-un mod indelebil în ființa, mintea și inima mea.

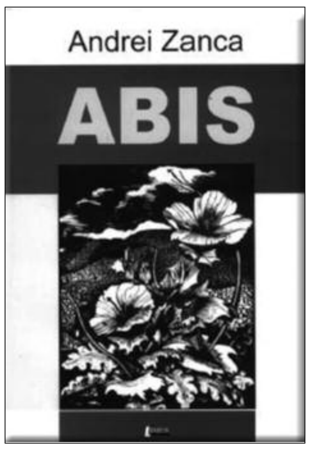
N.O.: *Scrieți o poezie excelentă în care îmbinați realul absolut cu arta poetică, tot în volumul menționat spuneți:* „Un drum pe care cu toții rătăcim, doar astfel găsindu-ne *calea*, căci mult mai răbdătoare ca moartea e pacea lăuntrică". *Considerați că poezia este „un drum pe care cu toții rătăcim", ori este „pacea lăuntrică" în care poetul își face sufletul să vibreze?*

A.Z.: Nu prea sunt adeptul citatelor scoase din contextul constelațiilor lor de întrepătrundere lămuritoare, însă voi încerca să răspund cumva întrebării dumneavoastră. Nu știu dacă poezia mea este *„o poezie excelentă în care îmbinați realul absolut cu arta poetică",* însă știu că fără lecturi extinse, fără de cunoașterea predecesorilor și apoi, fără de găsirea unui sunet propriu, a acelui *sound*, de care vorbesc mereu cei din domeniul muzicii, al jazz-ului în speță, și care este sunetul inconfundabil, unic al fiecărui creator de valoare, calea este într-adevăr lungă. Se prea poate ca un talent nativ să ignore acest lucru, însă este o excepție înlesnită atunci de *nivelul de conștiință* dinspre care vine pe lume, re-vine în lume, așadar. Ne deosebim tocmai și numai prin nivelul de conștiință dinspre care venim pe lume. O cale rătăcitoare tocmai din motivele tentațiilor, seducțiilor adiacente, la care suntem la început supuși mai toți. Totul începe pentru mine de la înfiriparea *păcii lăuntrice*. Nu se luptă cu înverșunare pentru pace. Pacea, ca și iubirea genuină sunt daruri divine, daruri ale harului. Ele *se înfiripă* lent, pe nesimțite în noi, dacă le dorim. De la pacea lăuntrică, de la centrarea în miezul tău, de la *instaurarea ei în tine*, indiferent de ce se întâmplă în jur, se înfiripă mai apoi toate: iubirea genuină, și nu cea contaminată adiacent, de orice natură justificativă ar fi ea, ca în acel eufemism reluat mai în toate limbile, faceamo del´amore ... Pacea minții, observarea tăcută a liniștirii și treptat a mistuirii gândurilor roitoare și care par, doar par de neînlăturat. Înțelesuri tainice se revelează astfel ca de la sine, grație tocmai acestei păci intime, lăuntrice. Nu te mai opintești spre a le căuta. Te lași găsit. Faceți o simplă experiență: puneți-vă în liniștea observării lor tăcute, ia să vedem noi acum ce gând mai apare. Și pentru un moment, mai puțin ori mai mult lung, metaforic vorbind datorită relativității trăirii temporale, nu mai vine nici un gând. Aidoma interzicerilor ce ți se impun: nu te gândi la un cal. Și deodată, numai la el te gândești, cu o obsesie de apucat. Cu alte cuvinte, din pacea lăuntrică se așează încet cumpăna, balanța, echilibrul, asemănător cu cel al naturii geniale, care se regenerează din nou, care se echilibrează autarc, prin sine însăși, care în timpul ei necesar creează balanța tuturor celor ce o alcătuiesc, de la microorganisme la tot ce o cuprinde într-un echilibru uimitor, dincolo de intențiile noastre, mai bine zis ale hybrisului nostru, ale măreției noastre și deseori ale ignoranței și prostopandemiei. Însă, vorba ceea, ai văzut un prost, care să nu fie și fudul, mai ales azi, când acest lucru nu este asanat, ci dimpotrivă încurajat întru manipulare, slugărnicie, servitute, control și trădare perpetuă, denunț, turnătorie, trădare, mai ales cea de sine? Pare că toți cei care doresc o slujbă mai acătării, o situație incontestabilă, solidă azi, firește, fără a i se pretinde un efort deosebit, trebuie mai întâi să treacă prin clasa ... primară a unei filiere atotputernice a unei așa-zisei siguranțe statale ...să zicem, spre a câștiga ... timp în derularea ăstui text... Asta e o condiție sine-qua-non, laolaltă cu semnarea unui contract extrem de aspru se pare, ca în mai toate firmele, și anume al păstrării tăcerii absolute, a unei soi de omerta ... Unii mai ...absolvă însă și gimnaziul ori chiar o facultate a subordonării, denunțărilor, a slugărniciei, semnând contracte în care se prevăd urmări înfricoșătoare pentru cei care încalcă omerta, care nu mai dansează în ritmul muzicii preconizate, care ies din rând. Mintenaș se scot niște hârtii compromițătoare, distrugătoare. Exemple au fost cu duiumul. ...

Nu știu dacă poezia mea este „o poezie excelentă în care îmbinați realul absolut cu arta poetică", însă știu că fără lecturi extinse, fără de cunoașterea predecesorilor și apoi, fără de găsirea unui sunet propriu, a acelui sound, de care vorbesc mereu cei din domeniul muzicii, al jazz-ului în speță, și care este sunetul inconfundabil, unic al fiecărui creator de valoare, calea este într-adevăr lungă.

interviu

Un scriitor, un poet, un creator genuin este o ființă absolut solitară. Nu e singur (cel autentic), însă e solitar în fața unui alt Gol: foaia de hârtie din fața lui. Și este doar smerenie, responsabilitate și respect pentru cuvânt și ... ascultare. Iată, din nou acest Gol fertil, din care în fond se trag toate, un Gol ...gravid de toate posibilitățile, cum se spune în filozofia cuantică (termen evocat de C. von Weizäcker).

interviu

Poezia mare a lumii este, pentru a reveni la întrebarea dumneavoastră, o poezie adiată de sacralitate, este așadar un rezultat al harului, al cărui murmur te face să întrezărești deodată și începutul și sfârșitul, fără de nici o implicare de corectare, poate doar cea de temperare a combustiilor inimii însoțitoare, prin geometrizare, structurare. Când ceva, cineva, produce în tine o învolburare cumplită de emoții, afectivități, porniri, e preferabil să folosești acest lucru spre a scrie *despre altceva*. Ca atunci când se aruncă în apa rece un fier încins. Este, firește și vorba de *golul fertil*, de golul gravid de înțelesuri dintre noi, pe care mulți îl consideră din ignoranță, ca fiind vid. Însă, doar prin golul dintre arbori e posibilă pădurea, doar în golul dintre două sunete, muzica, doar în golul dintre cuvinte, miracolul înțelesurilor multiple ori lipsite de ambiguitate. Cândva, student în anul patru fiind, am avut un examen final cu unul din cei mai severi profesori de teorie a literaturii, care nu mă prea agrea, cum nu prea erau agreați pe vremea aceea nici unii din redactorii celebrei, pe atunci, reviste *Echinox*. S-a uitat lung la mine, măsurându-mă rece și cu un nerostit, *aha, deci tu ești ăla*, în priviri, și apoi: *„Să lăsam ce stă scris pe biletul tău. Ia spune-mi, ce este un roman?"* Am rămas stupefiat, o secundă, două, și apoi, ca de la sine, fără să vreau parcă, am spus: *„Romanul este o poezie savant deconstruită"* .... M-a privit lung, și într-un târziu, a apărut o umbră de zâmbet în colțul buzelor. Mi-a înscris nota și...atât. Drept este că pe atunci, eu și un coleg de la secția germană, poet și mai ales un critic de marcă, nu prea eram agreați la cursuri. Ni se spunea deseori că opiniile noastre deranjează seminariile și participanții prin ieșirea noastră din ... norme. Norme stabilite și acceptate ... unanim, firește. Așa că negociam notele și nu mai mergeam la seminarii. Multe cadre didactice au fost de îndată de acord, iar noi ne petreceam timpul mai ales în biblioteci, cafenele și în redacție.

N.O.: *Ați debutat literar în revista „Echinox" (1978), iar editorial în „Caietul debutanților" (1983), deși poezia dumneavoastră a fost încununată de premii literare încă din 1980, ați devenit membru al Uniunii Scriitorilor din România în 1990. Sunteți plecat din țară de multă vreme însă din scrierile dumneavoastră rezultă clar că sunteți un foarte bun cunoscător al fenomenului literar actual din România, și nu numai. Atmosfera literară actuală se deosebește totalmente de atmosfera literară a tinereții dumneavoastră, această schimbare considerați că este benefică literaturii române?*

A.Z.: Un mare, celebru poet, Hans Magnus Enzensberger, cu care am devenit treptat prieten și căruia i-am și tradus o masivă antologie de poezie și una selectivă din celebrele sale eseuri, mi-a spus la el acasă cu o anume uimire: *„Mă uimești. Am întâlnit o serie de compatrioți de-ai tăi, care tânjeau de-a dreptul să fie traduși în germană, ori în alte limbi, pe când dumneata ții să apari doar în România"* ...Relatez acest lucru în analogie cu o altă întâmplare, tot semnificativă în ceea ce privește piezis întrebarea pusă de dumneavoastră. Eu am făcut extrem de puține traduceri din poezia și literatura română în limba germană, ori în alte limbi cunoscute de mine. Aceasta se datorează unui crez de-al meu, la care nu pot renunța, oricât de bine aș stăpâni eu germana și alte limbi, și anume faptul că traducerea este în primul rând *o interpretare*, iar *a transpune*, poezia mai ales, acest lucru îl poate face doar un *nativ*, mai ales dacă ne gândim la toate nuanțele unei limbi, la aria semantică pe care o determină subiectul abordat, la tematică etc. Am preferat să traduc în română, așadar în graiul meu matern, o limbă extrem de variată, de bogată în sinonime etc., un grai în care însăși istoria noastră s-a aglutinat din varii motive, care merită o discuție separată, un grai variat și atât de profund, încât face din el unul extrem de primitor, de găzduitor pentru alte limbi, chiar și pentru o limbă atât de nuanțată cum este limba engleză spre exemplu. Un caz dintre cele unice: m-a rugat un prieten poet invitat aici să-i traduc în germană câteva poezii. Am făcut acest lucru cu inima grea, dar m-am executat. A fost de altfel și ultima oară. Ei bine, după ce poeziile i-au fost citite aici în public, în germană, firește, în traducerea mea, a fost aplaudat, iar el s-a întors discret înspre mine și mi-a șoptit consternant: *„E bine, însă parcă sunau mai bine în română, în graiul nostru natal"* ...Acum, nu e vorba neapărat de atmosfera literară de atunci și de azi. E vorba de faptul că însăși literatura, ca mai toate domeniile de manifestare umană, stă sub semnul lui *divide et impera*, sub semnul conflictelor, nu a dialogului fertil, al invidiei, a unei aure colective demonice, create de majoritatea din noi din ignoranță și prostie, sub blestemul unei globalizări forțate (și nu spontane și treptate), sub semnul panicii și fricii, sub semnul coercitiv de sorginte demonico-satanică într-o lume lipsită de dumnezeu, înstrăinată de divinitate și sacralitate, a unui *ateism galopant, militant* chiar, în care, până și cei mai inteligenți *cad în capcana* de a discuta lucruri superficiale, impuse de mediile aservite, fără să vadă și apoi să denote, ce se află, ce se urmărește în spatele acestor lucruri, ce planuri se pun pe furiș și cu o anume disperare acum la cale. Și nu vorbesc de faptul cert că urzitorii plănuirii, în hybrisul și măreția lor, uită că totul se află în mâna divinității, în mâna lui dumnezeu, uită faptul că orice criză, orice nenorocire, suferință, durere, că orice manifestare materială a lumii în care trăim, conține un revers de sorginte pur spirituală. Azi însă, albul e negru și negrul alb, și luate de majoritate de îndată ca atare. Un lucru evident dacă suntem atenți și la originea termenilor utilizați: *lock-down, reset(are)* etc. Țin minte că un om, care a avut experiența morții apropiate, la trezire s-a uitat în jur, a constat că *totul e cum trebuie să fie*, în derularea unei logici divine, pe care limitările noastre umane nici măcar nu o bănuie, că nu am înțeles acest lucru, că contestăm într-una, că ne justificăm mereu, că puțini au spus și spun cu o anume căință și adâncă onestitate, *îmi pare rău*... Dimpotrivă, se caută perpetuarea, *repetabilitatea* dulcei slăbiciuni, *se pierde* până și sentimentul *vinei*. Pesemne de aceea se recurge la artificii de majuscule în ce privește denotarea numelui divin, prin cuvânt ori pronume etc. Respectul față de sacru, divinitate, dumnezeu nu se dovedește doar decorativ prin utilizarea unor artificii grafice, prăbușiri teatrale la pământ, deseori cu fundul înspre cer, ci mai degrabă printr-o *iubire limpezită*, pe care o dobândim tot prin har, tot prin îndurarea lui, și care aici ne cere o continuă sporire a ei. *Nu te lași în genunchi / te lasă genunchii de sfială*, spuneam într-un poem. Iisus spunea, parafrazez, *să-l iubești pe dumnezeuul tău din toată inima, din toată puterea inimii tale*, și parcă îi văd surâsul blând, abia sesizabil, plin de un fin umor, căci el știa prea bine că nu se poate *iubi la poruncă*, că doar prin setea rugii o poți obține, e un dar al harului divin. Totul pare că depinde de alegerea uneia din cele două fațete determinante ale emoției: *teama ori iubirea*. El voia mai degrabă prin spusa lui să trezească, să provoace în noi setea indefinibilă pentru dumnezeu urmată de o rugă onestă spre a obține prin îngăduință de la el, prin grație, har, pacea lăntrică, genuina iubire (parafrazez din nou: vă voi da o apă, după care nu vă va mai fi sete de o alta). Puțini remarcă adâncul, trezitorul, abia sesizabilul *umor* fin al lui Hristos. Prietenia nezdruncinată, necondiționată cu cel divin - în amalgamul delicat, îngăduit al harului iubirii, unei iubiri pe care extrem de puțini au cunsocut-o în esența ei indefinibilă pe acest pământ, multora, majorității covâșitoare le este încă necunoscută, căci se deosebește extrem de mult de tot ce credem noi a fi ea. Nu o evocă mereu, uluiți de intensitatea, blândețea, deplina iertare ce emană din ea, toți cei trecuți prin experiența morții apropiate? Aceasta, cu orgoliu și lălăieli, această mereu evocată iubire, dragoste, și asta deoseori cu o mândrie, cu o vanitate, ce-i distruge însăși esența, nu este nici pe departe iubirea ce se răsfiră generos în împărăția lui – așadar, această *prietenie nezdruncinată* a unei iubiri nedefinibile, necondiționate, cum spuneam la începutul propozițiilor mele din păcate atât de extinse, aceasta cred eu că o dorește dumnezeu de la noi și nu alte, artificii decorative, îngânate și deseori inconștient-rostite cânturi și rugi murmurate doar pe de rost, neasumate lăuntric. Iubire și simplitate, onestitate absolută, *simplitatea sacră a rugii*. Și apoi, de ce oare, deopotrivă ce dumnezeu nu are nume (deși numele lui e gravat în fiecare celulă a noastră, însă noi nu-l putem deslușí încă, însăși prin firea noastră umbrită, compromisă), iar mulți se simt creștini doar duminecă dimineața la biserică și de îndată ce se îndreaptă spre casă încep gândurile îmbeznate, inumane, agresiunea, invidia, înjurăturile, ba chiar și bătăile, ființe, care prin majuscule și alte artificii grafice se prefac că astfel îi acordă respectul cuvenit, nu e asta fățărnicie, larg practicată, și atunci? Totul e simplu: ***sacralitate și superficialitate***. Mie îmi pare că acești doi termeni definesc prin polaritatea lor evidentă, destul de concis și de bine starea lumii noastre de azi, polaritatea ei, a celor ce o populează. Și îmi aduc din nou aminte de Buna mea, oftând și spunând: *„Uită-te la ei... și merg și fac și dreg"*...(voia să spună de altfel, *se descurcă*....fatal termen nouă românilor dintotdeauna, într-o lume în care nu atât unul deosebit, inteligent este detestat, ci unul mai șmecher decât tine). Însă tot Buna mea zicea deseori: *"N-au nimic sfânt...n-au frică* (în sensul smereniei), *n-au rușine și milă"*... Scurt și concis... Asta este... *C´est ca*, cum i-a spus odată un francez de modestă sorginte lui Cioran...O poezie autentică, genuină, plină de har nu se datorează însă mijlocirii harului divin? Și dacă apare invidia nu este oare pe potriva faptului de a-l invidia pe însuși cel divin, care ți-a înlesnit prin har chemarea, talentul? *Solidaritatea de nezdruncinat, perenă e doar cea a celor cu chipul întors spre dumnezeu*. Nu *de frică*, nu din alte motive adiacente, ci dintr-un impuls adânc al bobului de lumină aflat în fiecare ...Restul cazurilor de solidarizare sunt caduce, de context, trecătoare. „Ce te face să crezi în dumnezeu?", l-am întrebat pe bunul meu prieten de la Paris, poetul Miron Kiropol. Și cu glasul său șoptit, blând, mi-a spus, ce așteptam în fond de la el: *„Păi cum, ce mai întrebi ...îl simt"*...La fel C.G.Jung, întrebat aidoma: *„Nu cred. Știu"* ...Un scriitor, un poet, un creator genuin este o ființă absolut solitară. Nu e singur (cel autentic), însă e solitar în fața unui alt Gol: foaia de hârtie din fața lui. Și este doar smerenie, responsabilitate și respect pentru cuvânt și ... ascultare. Iată, din nou acest Gol fertil, din care în fond se trag toate, un Gol ...gravid de toate posibilitățile, cum se spune în filozofia cuantică (termen evocat de C. von Weizäcker). Poezia, arta sunt rezultatul unui efort solitar, însă în mod paradoxal legat de acest Gol, care ne unește pe toți, căci în fond suntem Una, cum Una e și Conștiința pură. Poezia autentică e har și dar, dar-har.

"A scrie oricând, oriunde, notații jubilatoare, fragmentare, mi se pare un lucru anost"

N.O.: *O dată cu stabilirea în Germania, deși erați un bun cunoscător al literaturii germane, trecând la scrierea mai mult în limba germană, limbă foarte diferită de limba română, cum ați reușit să vă coordonați actul creator încât scrierea dumneavoastră literară să nu piardă din valoare dar nici din strălucire?*

A.Z.: Îmi pare că orice limbă străină, eu prefer noțiunea de grai, definește intimitatea adâncă a unui neam, a unui popor, însă în același timp și gradul, nivelul de conștiință al acestuia în varietatea manifestării lui (un om absolut simplu, de rând poate avea un nivel de conștiință superior unuia „genial"). E un cuțit cu două tăișuri însă. El scoate în evidență și crisparea, gonflarea ego-ului colectiv și individual al acestuia. Nu doar un semn al gradului de civilizație al unui neam, căci depinde ce credem despre această noțiune, din ce perspectivă o privim. Cum spuneam și ca notă la un poem: *„Să cazi în capcana celor care cred că* ***bunăstarea*** - *o* bunăstarea obținută prin viclenie și fraudă, o bunăstare *care pentru aceștia din urmă este acum -* ***un semn, o marcă a civilizației***, *a fost și este fatală. Este capcana, păcatul, rătăcirea și dezastrul multora azi, laolaltă cu întoarcerea inevitabilă a chipului dinspre sacru și divin înspre beznă"*. Cei săraci nu sunt neapărat și buni, căci vor și ei să cunoască plenitudinea, luxul și bogăția, nu-i așa? Lucru care în fond îi duce pe mulți în brațele beznei, încetul cu încetul. Chiar dacă ești avut, esențialul este să nu fi *legat* de această materialitate a lucrurilor. Pentru mine oricare din limbile pe care le stăpânesc constituie o revelație, o îmbogățire sufletească, însă mă întorc cu drag, cu un sentiment de detașare, mă aflu deci în largul meu, mai ales în poezie, la graiul matern.

Mă întorc mereu la el, îmbogăţit spiritual de alte limbi, şi mă întorc la căldura graiului matern, ca la o vatră încinsă de un foc de lemne, adică mă întorc cu un sentiment de smerenie, însă şi de gratitudine absolută. Când mi s-a întins prima bucată de pâine a meleagului natal, în gustul ei s-a contopit şi deprinderea lentă a noţiunii; la fel cu toate celelalte cuvinte ale graiului matern. Le trăim. Doar *cuvântul trăit*, doar cuvântul contopit în fibrele şi în carnea ta, doar aceste cuvinte traversate, purtându-ţi propria cruce, conferă autenticitate unui poem, unei poezii. Restul, doar frunze-n vânt.

N.O.: *Această ,,transbordare" a fiinţei dumneavoastră poate fi comparată cu ,,o traversare fără de ştirea golului/ roind dedesupt"*(citat din poemul *,,NIMIC"*, volumul ***Maranatha***, 2005)?

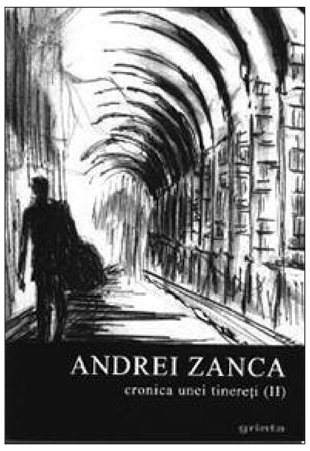
A.Z.: Întrebarea dumneavoastră produce o deviere de gândire în mine, mediate fireşte de memorie. Am avut cândva un prieten bătrân, poet şi activist naţionalist transilvan, care pentru toate acestea a şi înfundat puşcăriile comuniste. El ne spunea nouă, celor mult mai tineri ca el: *„Mă, ţăranul este mai echilibrat, mai deştept decât toţi Kanţii, Hegelii şi filozofii voştri"*...Pe atunci doar râdeam ... Acum, înţeleg ce voia el să spună. Cea mai mare nelegiurie, şi crimă rafinat şi cu răbdare dusă la capăt a comunismului mi se pare a fi fost, alături de multe altele, desfiinţarea păturilor sociale, a ţărănimii, în speţă: apar navetiştii între sat şi oraş, care nu mai erau nici ţărani, dar nici muncitori, un soi de *lumpenproletariat,* care mai apoi după 89 s-a dovedit a fi masa perfectă, masa gri a „biznisului", a afacerismului de orice soi, de orice formă a descurcărelii. *O intenţionalitate a binelui* nu a existat de la început, cum s-a tot nădăjduit şi dorit de unii semeni conştienţi şi bine ...intenţionaţi. N-a mai existat decât obsesia demonică a parvenirii, care face parte din una din cauzele care au dus la catastrofă, superficialitate, lipsă de scrupule, şi chiar lipsa deplină a sentimenului vinei. Nu e oare *profit,* vorba preferată a demonului? Un ţăran are rădăcinile adânc înfipte în glia natală. E de neclintit astfel la tot soiul de idei şi tentaţii, de orientări politice, ideologii şi alte năstruşnicii, de care nici nu are, de-atâta trudă, timpul necesar de a se ocupa. Pe de altă parte el e la fel de legat de cer. E neclintit, nezdruncinat şi de obicei de o rară *dârzenie a blândeţii.* Izbucneşte de foame şi oprimare excesivă, odată la o sută de ani, dar atunci crâncen, fără de teama morţii. La fel, femeile lor. Undeva cândva spuneam: *chipul cel mai frumos este chipul blândeţii desăvârşite*. Însă în acelaşi timp ţăranul neaoş este un desăvârşit *mistic al naturii* (spre deosebire de mulţi intelectuali, care sunt analfabeţi ai naturii). El pătrunde adânc această poezie a naturii (înainte de Cuvânt, oare nu a fost starea de poezie, de iubire*?*), această mistică adâncă a naturii în toate întrepătrunderile ei. Pe de altă parte el **ştie**, aidoma spusei lui Gregg Braden, "*Ruga este pentru noi ce e apa pentru sământă";* vorbirea lui e scurtă, revelatoare şi plină de miez. El ştie că totul unduie dinspre-înspre în mod mereu reluat, reîntregind cercul revenirii, regenerării, spiralarea concentric-urcătoare, din nou şi din nou. Într-o notă de folclor el a intuit şi spusele Anandei Ma, adresate lui Graf Dürckheim, *„O picătură ştie că e în mare, în fluviu, dar nu ştie că întreaga mare, întregul fluviu sunt în ea"* ...El e temelia existenţei, temelia piramidei din celebrul exemplu, prin care se denotă faptul că mai întâi avem nevoie de stabilirea necesităţilor vitale, şi doar mai apoi a celor artistice, intelectuale etc. Nu vreau să par un retrograd prin cele afirmate mai sus, doresc să subliniez pe cât îmi îngăduire acest spaţiu restrâns al interviului, rolul decisiv pe care îl joacă această categorie socială, un rol ce-şi va dovedi, mai ales în vremurile ce urmează, necesitatea absolută, hotărâtor pentru perpetuarea vieţii. Distrugerea lor, şi a micilor fermieri a continuat cu o sălbăticie şi o lipsă de scrupule, mai dihai după 89, fenomen, care a dus la alungarea de către însăşi stat şi guvern, cu bună ştiinţă a propriului popor pe plantaţii ori alte şparanghelii. Vreau însă să pun lucrurile la punct prin recurgerea doar la firesc, normalitate, şi nu la una „nouă", la dreapta socotinţă, de care azi se pare că ne-am dezbărat cu totul, prin distrugerea familiei, a tradiţiilor milenar-decantate la esenţa lor perenă, a relaţiei cu natura, cu pământul, prin tăierea rădăcinii noastre în fond, şi a ruperii demonice de spirit, de cer, de sacralitate, pe de altă parte. Ţăranul spune îndeobşte despre moartea cuiva, care îţi pune deodată în faţă capcana acelui *niciodată,* faptul că acest om doar *s-a dus*, cum spune el îndeobşte despre unul decedat. Cândva, spuneam şi eu într-un poem, *într-o zi mă va lăsa inima, spre a putea pleca mai departe.* Intuiţie, care se va împlini, ori doar vorbe în vânt? Tot el ştie că *fără de dumnezeu nu am putea mişca un deşt*. Nivelul maxim de civilizaţie capătă la el astfel o turnură deosebită. Nu mai este criteriul modern al bunăstării ca semn al civilizaţiei, ci compasiunea, mila, comuniunea, omenia, solidaritatea întru sacru a toate. Asemena Aspaziei Oţel Petrescu în momentele ei de maximă suferinţă şi chin din închisorile pline cu şobolani feroce din subteranele închisorilor, şi el spune, rugându-se: *Nu mă lăsa* ...El este partizanul întâmpinării dintre noi şi nu a izolării noastre, nu atât fizice, cum *nu* se spune în mod corect, ci sociale, cum greşit se spune, căci oamenii sunt supuşi azi unei distanţări fizice, nu atât sociale, după care tânjesc în fond şi de care nici nu vom putea fi despărţiţi vreodată. Aduceţi-Vă aminte doar de cele pe care le spunea Sf. Serafim din Sarov, celor care îi călcau lunile de izolare deplină, vizitându-l: *„Bucuria mea"* ....Iată că o familie izolată de ţărani de la munte, care nu vedeau vecini ori apropiaţi cu lunile, a spus unei reportere, *„A venit raiul la noi"* ... şi asta cu atâta vizibilă bucurie pe chip şi-n ochi, încât te lasă ...mască, ca să utilizez un cuvânt mai des auzit azi, decât cel de mamă, tată ori chiar dumnezeu. Ar fi rostit astfel de vorbe un om al marilor centre, al capitalelor cuprinse azi deplin de un spirit de mahala, de superficialitate în care te întâmpină cu precădere josnicia, mojicia, lipsa de omenie, băşcălia, ura, cuvintele grele? Ceea ce voiam în cele din urmă să spun este faptul ignorat, ba chiar luat în derâdere de mulţi intelectuali: ţăranul genuin, omul aşa-zis simplu, poate avea neostentativ, un *nivel de conştiinţă* mult superior unuia pătruns de un ridicol hybris, cu pretenţii nejustificate, de castă şi cu ghesul etichetării imediate, definitoriu pentru cel care o face. Întrepătrundere dintre noi, alcătuind un Tot, Una, intrarea în rezonanţă cu altul, cu alţii prin câmpurile morfogenetice, prin vibraţiile conştiinţei, potrivit harului, smereniei, iubirii şi răbdării constituie o caracteristică umană esenţială, arhetipală. *Te rogi ...şi taci*, murmură omul simplu, ţăranul. Azi însă, vorbele lui Marmeladov al lui Dostoievski s-au împlinit: *„Înţelegi dragule? Să n-ai unde te duce"* ...În fine, ţăranul ştie, fără a face paradă de toate acestea, fără a-şi configura un hybris, faptul că nu *comoditatea, siguranţa sunt importante, că mai importantă decât orice e libertatea, care ne-a fost dăruită de dumnezeu şi nu controlul, manipularea, minciuna, teama şi delaţiunea, tipice beznei.*

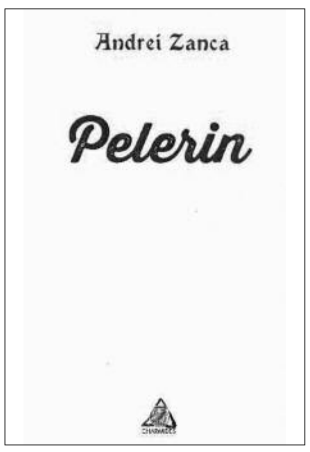
N.O.: *Aveţi un ritual zilnic de scriere, un loc preferat în care vă năvăleşte fluxul poetic, ori puteţi scrie oricând şi oriunde?*

A.Z.: A scrie oricând, oriunde, notaţii jubilatoare, fragmentare, mi se pare un lucru anost. A te pregăti însă cu muzici suave, atmosfere alese, îmbrăcăminte aleasă şi tot soiul de alte mascarade, de unguente şi alte pomezi la modă, de marcă, mi se pare şi mai anost, ba chiar jalnic, cum anost şi derizoriu îi părea acest lucru şi lui Hermann Hesse într-o celebră nuvelă, sarcastică, caricaturistă, însă şi multor altora. Scrisul nu e o punere jalnică în scenă, nu aprinzi o lumânare să ademeneşti inspiraţia. Nu este nici un privilegiu al minţii strălucite, însă lipsite de inteligenţa covârşitoare a inimii, ba chiar a ...abdomenlului (*hara* – un domeniu care conţine mai multe celule neuronale decât creierul, fără a mai menţiona acum inima), ci e rezultatul .. *har*-ului dăruit. Nu degeaba am auzit deseori spunându-se despre un scriitor, om de artă etc., *"l-a părăsit îngerul"* ...Păi l-a părăsit tocmai din imensul lui orgoliu, din lipsa deplină a smereniei, responsabilităţii, din hybrisul minţii lui, ca singurul criteriu şi zeu. Scrisul e o stare de ... alertă de...urgenţă, este intrarea în rezonanţă cu alte zone, multora încă necunoscute, o *stare de necesitate stringentă*, care te poate surprinde oriunde şi oricând. Însă, doar coborând, centrându-te în miezul tău, în pacea lăuntrică, poţi realiza ceva limpezit, structurat, geometrizat de mintea coborâtă în efluviul inimii. Vorbesc însă despre mine şi nu vreau să dau sfaturi. Un lucru însă. Cum spunea şi Hristos, parafrazându-l eu din nou acum: să cauţi locul liniştit al încăperii, al odăii tale, intime, când te rogi, şi abia după acest lucru să te laşi îmbiat de comuniunea mijlocită de biserică. Doar *experimentul personal* lasă urme de neşters (drumul devine *drum umblat* doar mergând), doar *exercitarea continuă a prezenţei*, doar ruga devenită a doua natură, un mod de trai, te pot înălţa la un alt nivel al conştiinţei, desfăşurându-se la un moment dat de la sine, ca respiraţia, cum spuneam cândva, *neostoit murmur de rugă, sângele meu*...E fireşte vorba de faptul ca ruga să devină a doua natură, nu în sens de murmur, ci de prezenţă continua a unei anume *stări de conştiinţă*. Mai mult decât vorbele murmurate, ruga e o stare de har continuu. În acest sens demersul pare simplu, ca toate lucrurile mari. Mai întâi, *Oprirea* (ce sunt pe cale de a face, ce am făcut oare ca un smintit până acum?), după care urmează **Trezirea** treptată. Azi, lumea e o somnolentă turmă, picotindă, care refuză Adevărul, nu vrea să se schimba nimic, vrea să se revină la normal (nu are *urechi de auzit, ochi de văzut*), însă a fost oare ...normal, tot ce s-a petrecut, ce-a avut loc înainte, lipsa conştientizării, trăirile superficiale, perpetuarea obiceiurilor malefice, irositoare? Majoritatea şi-a distrus azi rădăcinile, însă şi cerul de deasupra, *n-au nimic sfânt*. Este populaţia, masa perfectă a manipulării şi a controlului absolut, dictatorial, totalitar, aşadar cu totul insignifiantă, masa inertă care preferă în locul libertăţii, siguranţa. *„Un om, o problemă. Nici un om, un om mai puţin, nici o problemă",* afirma marele Stalin. Continuând cu Mao, "*Bagă frica, condamnă-l doar pe unul şi se vor supune pe rând cu toţii*", cercul se închide. Şi în el ne aflăm azi cu toţii, pe tot globul ăsta adiat de planuri satanice, demonice. "*Înţelegi dragule, să n-ai unde te duce?"* ...

A scrie oricând, oriunde, notaţii jubilatoare, fragmentare, mi se pare un lucru anost. A te pregăti însă cu muzici suave, atmosfere alese, îmbrăcăminte aleasă şi tot soiul de alte mascarade, de unguente şi alte pomezi la modă, de marcă, mi se pare şi mai anost, ba chiar jalnic...

"Actul de cultură era un act pur personal, solitar. Azi a devenit o întreprindere culturală"

N.O.: *Procesul de scriere al unei cărţi, îl priviţi ca pe o responsabilitate faţă de cititor, ori mai mult ca pe o responsabilitate faţă de autor însuşi?*

A.Z.: Responsabilitatea ar trebui să fie, tot o stare atotprezentă pentru toate compartimentele, nu numai în actul solitar al scrieri, al artelor în genere. Ea este nedezlipită în orice dialog, în orice act, mai ales în cel al căinţei depline. Nu să te învinovăţeşti pe tine însuţi, neîncetat perpelindu-te, fără încetare, după actul opririi şi trezirii. Dumnezeu îţi cunoaşte suferinţa, vede regretul, remuşcările, ştie dacă sunt oneste, genuine şi te-a iertat de mult. Însă ei provoacă în continuare strategia panicii, diviziunii şi a fricii, toate catastrofale. Şi atunci, de ce să te mai perpeleşti în învinovăţiri fără de sfârşit, irositoare, ba chiar dăunătoare? Suntem iertaţi cu toţii, cei ce se căiesc fără de gânduri ascunse, însă *căinţa* joacă rolul major în acest proces, acel sincer *„îmi pare rău"*, pe care rar îl auzi rostit, la majoritatea, la tot mai mulţi. Aşadar pe lângă cele spuse nu pot spune decât că şuvoiul de gânduri, de emoţii nu sunt decât punţi fragmentare, pe care le întinzi cu nădejdea ca ele să fie întregite, prin trezire, de alţii, citindu-te. Procesul de scriere, cel autentic după mine este un act de dăruire, un Dar. Aţi văzut o privighetoare cerând să fie plătită pentru cântul ei?

N.O.: *Sunteţi printre puţinii scriitori români trăitori în diaspora care cunoaşte îndeaproape fenomenul literar românesc, ce credeţi despre poezia românească actuală?*

A.Z.: Cred doar că dacă nu-ţi găseşti sunetul propriu, *sound*-ul evocat mai sus, glasul unic, atunci poţi scrie ... despre orice. Şi mai cred că -spre a da doar un exemplu, înainte de înfiinţarea premiului Nobel, cu excepţiile de rigoare, ori în ultimul timp a altor organizaţii şi premii stranii, cu nume rezonante - se scria cu mult mai bine, cu o responsabilitate nepervertită, faţă de mostrele oferite în ultima vreme. Există excepţiile de rigoare, însă acestea sunt trecute de obicei sub sigla tăcerii, a omertei culturale,

interviu

Dacă e simplu să vorbești și să scrii eseuri, ba chiar și critică, ori alte modalități, care presupun o pregătire aproape științifică, și asta în alte limbi, eu prefer ca lucrurile intime, adânc afective, ca poezia, literatura în genere, să le scriu în limba natală, în graiul matern, natal.

preferându-se lingușeala intereselor, a acelui tot mai uzitat, *„Cu ce mă aleg”*... Ori paralel cu alta, tot mai auzită, tot mai actuală în toate domeniile, *“E de-al nostru”*...ori *“Nu e de-al nostru”,* indiferent de valoarea unui act de cultură... Și apoi, urmează victorioasa cavalcadă a publicității mediale. O degenerare și o decădere în cascadă, așadar. Actul de cultură era un act pur personal, solitar. Azi a devenit o *întreprindere culturală*, supusă și ea, ca toate organizațiile, diverselor slăbiciuni, șantaje, invidii, lingușeli etc. o adevărată cultură a supunerii (*“un loc bun spre a înălța o biserică”,* s-a auzit, și imediat glasul demonului, *“eu o să-l organizez”* ...). Arta, literatura stau și ele azi sub semnul malefic al globalizării. Nu că aș fi un dușman al globalizării, neaparat. Însă aș dori ca ea să se întâmple în urma stârpirii demonicului profit, care domină lumea azi, un act de menținere a varietății, care tocmai ea dă farmec vieții. Să fie un act spontan, organizat printr-un...*timing* divin, sacru, și nu prin forțe totalitare, coercitive, prin instaurarea *monopolurilor* de către concernele criminale, care vor constitui treptat tot un soi de comunism însăși prin natura lor, însă unul ...“nou”, durabil, nu-i așa, aidoma celui strălucit practicat de China de azi. Tot Buna mea îmi spunea, copil fiind, că odată ne va paște pericolul galben. Nu se află însă totul în mâna lui dumnezeu, cum spunea și Nostradamus cândva:, parafrazez, *Eu Vă spun ce văd din unghiul acestui prezent, al acestei clipe fugare ...însă totul se află în mâna lui Dumnezeu.* Dacă majoritatea ar reveni *onest* - și nu de frică ori doar în mod decorativ ori de dragul tradiției neasanate în timp, nedecantate, ci menținute cu o încăpățânare bovină (ca azi la mulți), - la dumnezeu, la smerenia sacralității, totul, s-ar schimba într-o clipă, toate durerile, suferințele, molimele și nenorocirile ar înceta în scurt timp. Intelectualii vestici, intelectualii în genere, însă tac, în vreme ce avocați, medici, intelectuali, oameni simpli, oameni ținând copiii de mână, cu chipul înspre dumnezeu, ies din responsabilitate pe străzi în mod absolut pașnic, decent. demn. Rar, oamenii de cultură, care par să stea într-o jalnică expectativă, să spunem, spre a nu afirma altceva. Cândva, unul spunea: *„un intelectual este, după mine, unul care pentru Adevăr e în stare să își riște și viața”.* La care un bășcălios din marile centre, ori mai bine zis, mahalale urbane, azi când mahalaou domină și în cultură, ar spune potrivit personajului lui Preda: *“Și ce, dacă vă uniți rob cu rob?”* (și ce, dacă își riscă și viața... un fraier în plus.... - Ei, tocmai de aceea ne merge multora din noi, majorității acum, atât de bine, nu-i așa?).

N.O.: *Domnule Andrei Zanca, activitatea dumneavoastră literară dar și cea științifică denotă erudiție, numai o persoană rău intenționată sau un „prost” nu este în stare să observe acest lucru. Dincolo de propriile volume, fie de poezie, eseu, proză ori publicistică, traducerile pe care v-ați pus amprenta vă ocupă o parte însemnată din preocupări. Franz Kafka, Hans Magnus Enzensberger, Reiner Kunze, Dieter Schlesak, Paul Celan, Werner Dürrson, Michael Krüger, Ingrid Bacher, Irmela Brender, Richard Wagner, Richard Reschika, Kurt Drawert, sunt doar câțiva din scriitorii germani ale căror volume le-ați transpus în limba română, astfel îmbogățind atât literatura română cât și pe noi, cei interesați de literatura altor culturi. Considerați că este un gest de patriotism a te pune în „slujba” traducerii literare, aceasta fiind o modalitate deosebită de a conecta diferite zone culturale?*

A.Z.: Cândva, i-am spus poetului Enzensberger, după ce l-am ascultat îndelung, depănându-și anume fragmente din viața lui destul de tumultoasă: *V-ați iubit mult țara, făcând, scriind aceste lucruri...* Fapt pe care l-am regretat îndată, căci renunțând la cunoscuta, mereu prezenta lui ironie, el a tăcut serios și îndelung, și apoi: *„Așa ceva nu se spune în Germania”*...Am amuțit. Tot astfel însă, și eu cred că dragostea de Țară, aidoma iubirii și dragostei adevărate față de cineva, e un subiect delicat, intim, nu se poate mărturisi în scris, însă nici oral, decât înșirat cu cerneală simpatică. O anume gingășie, o reținere delicată te determină să nu urli asta, ca un buhai pe toate coclaurile, nu-i așa? Observ însă că sunteți obsedată de avantajele și dez-avantajele unui scriitor și-n același timp și traducător vis-a-vis de actul creației diminuat de activități adiacente (actul traducerii în speță, în cazul de față). Ce pot să Vă spun în acest sens este următorul lucru: pentru mine actul de traducere este tot *un dar,* un act de *interpretare creativă*, cum acompaniatul abia auzit la pian ori vioară al unui text rostit de o voce inspirată, deci *o secondare absolut creativă.* Un dar al îmbogățirii aproapelui, un dar al lărgirii, adâncirii mai bine zis, al actului conștientizării, un act, care să ne scoată din complexul dezastruos de inferioritate, tipic românesc (ori din cel de superioritate al unora din compatrioți, provenit tot dintr-o frustrare nereținută, care știu ei totul ...mai bine; vorba lui Pleșu despre aceștia din urmă: *“Stai, să-ți spun eu cum stau lucrurile”*...). Ori acel mereu auzit și de sorginte de mahala pe caste, *Ce bă, te dai grande*? Avem valori literare și de alfel în orice compartiment, care nu numai că au marcat cultura și alte domenii de manifestare intelectuală și de caracter, și o pot evidenția cu strălucire și acum, însă care depășesc cu mult, cele ce se publică pe aici în jinduitul Vest, pe mapamond, în genere. O spun cu toată responsabilitatea, și îmi asum deplin acest lucru. Pe de altă parte nu avem decât de câștigat frecventându-i pe alții, nexpunându-ne, cum a mai fost cazul deseori, să repetăm ceea ce s-a și spus ori inventat deja. Ceea ce presupune, cum am mai evidențiat, frecventarea lor, un demers truditor al cultivării de sine. Avem poeți și scriitori, oameni de artă - din păcate mulți trecuți sub rafinata măsură a tăcerii, a uitării intenționate prin tot soiul de justificări, invidii etc. - de-a dreptul exemplari pentru literaturile altor neamuri, care sunt într-adevări buni, excepționali. Ne mândrim noi oare cu ei, îi punem în evidență în alte părți? Se bucură sincer vreodată vreunul de succesul tău? Nu prea. Nu, ei continuă să invidieze harul unuia, un dar făcut de divinitate, în fond îl invidiază atunci ... pe însuși dumnezeu Totul parcă ține de o anume *tactică de castă*, de trecere ranchiunoasă sub tăcere a multora, extrem de buni și de talentați. Poate cândva, într-un alt interviu, să-i pomenesc și nominal? Nu se știe, mă voi mai gândi la asta. S-ar putea, merită ca ei să nu fie trecuți sub această manipulată uitare. Pe de altă parte, înainte de toate, trebuie să ne schimbăm mai întâi *mentalitatea*. Dezastruoasă. Un exemplu: fără de nici o excepție aproape, mergând în vizită cu un compatriot, tot la un compatriot, invitați fiind de acesta din urmă, după tot soiul de licori și de opinii ´ștepte, oglindind în fond, neprofesionalitatea, fațada, calomnie, recursul imediat la etichete stigmatizatoare, și asta, mai la toți ceai aflați acolo, odată ce am ieșit – și asta mai întotdeuna, cu rare, rare excepții, - a urmat imediat concluzia „revelatoare”, mereu aceeași, a cunoscutului, care m-a dus acolo și care în casă omul era drăguț, aprobativ în toate spusele gazdei; deodată acum auzeam stupefiat, *„Mai dă-l bă și pe ăsta în măsa cu toate, cine se crede el!”* ....Și urma un pomelnic striat de invidii, desconsiderări, pe care cu puțin timp în urmă îl camufla prin lingușitoare comportamente și reacții. Remarc, nu toți sunt astfel, însă majoritatea. Și asta, mai ales în lumea sus-pusă a artiștilor, scriitorilor, și a așa-zișilor intelectuali. Repet, există excepții, însă mai ales la cei pătrunși de o adâncă credință, oricât de hilar le-ar părea acum unora această constatare...

“Prefer ca lucrurile intime, adânc afective, ca poezia, literatura în genere, să le scriu în limba natală...”

N.O.: *În munca sa de traducător, pentru a se dedica întru totul traducerii de poezie a altui poet, poetul-traducător își lasă în așteptare propria poezie, aceasta vi se pare a fi o trădare față de propriul act creator?*

A.Z.: Insistați, insistați după cum văd. Simplu: actul de creație alternează inevitabil cu actul de traducere. Nu ești în rezonanță cu zonele sensibile, evocate, tot timpul, din păcate. Este aidoma mult pomenitului spațiu mioritic, mai puțin însă adâncit, reliefat, mai degrabă abia sesizabil și ondulatoriu: deal-vale, delușor-vale. Este un act care te menține viu, fără a te irosi în depresii ori în altfel de stări jalnice de blocade creatoare. Actul creator, dacă e genuin, autentic, rămâne într-o latență vie, activă. Nu se pierde niciodată, ci se structurează, se geometrizează parcă de la sine, cum se coace lent pâinea la cuptor, spre a vă parafraza tot pe dumneavoastră.

N.O.: *Cum reușiți să alocați timp scrierii poeziei proprii câtă vreme munca de traducere este mereu iscoditoare și caută să acapareze din teritoriul poeziei personale?*

A.Z.: Asta da, persistență. O fi având și ea temeiurile ei, nu mă îndoiesc. Ambele se află într-un continuu dans, să-i spunem, un soi de *lila* divin. Asta e tot ce pot să vă spun acum.

N.O.: *Domnule Andrei Zanca, știu că participați la numeroase seminarii în cadrul limbilor româno-germane, de asemenea ați luat parte la activități științifice și culturale în cadrul reuniunilor filologice și în cadrul mai multor congrese internaționale dedicate traducerilor. Activitatea dumneavoastră literară este dublată de cea științifică. Cum reușiți să stabiliți echilibrul între cele două activități?*

A.Z.: Dacă e simplu să vorbești și să scrii eseuri, ba chiar și critică, ori alte modalități, care presupun o pregătire aproape științifică, și asta în alte limbi, eu prefer ca lucrurile intime, adânc afective, ca poezia, literatura în genere, să le scriu în limba natală, în graiul matern, natal. O fac cu smerenie, însă și cu responsabilitate și de ce nu, cu o anume larghețe și tandrețe. În acest sens, o parabolă. Am fost invitat la Heidelberg să țin o prelegere liberă în fața studenților despre spiritualitate, conștiință, în genere. Au fost de față studenți, cadre universitare, un public interesat. După teminarea expunerii libere, și nu de lecturare a unui text anume, anterior și minuțios pregătit pentru asta, de mine s-a apropiat un dr. prof. universitar, care m-a invitat la un soi de sindrofie restrânsă, la un pahar, tot ...restrâns, firește, *ristretto*, spunându-mi în același timp: *E admirabil tot ce ați spus, însă nu se găsește în nici o carte*...Din momentul acela am renunțat la alte conferințe de acest soi, și asta definitiv. Nu m-am mai dus, renunțând fără de explicații, politicos. Prefer să le țin în țara mea de baștină, pentru locuri și oameni, care îmi sunt dragi, oricum ar fi ei. Nu suntem cu toții îngeri cu umbra de demon? Ajunge un sclipăt și vezi cum ochii omului *se schimbă* ca cei ai unuia aflat pe patul morții și care acum își dă seama că nu mai are rost să minți, devin deodată nespus de blânzi, plini de o altă lumină, nu-i așa?

N.O.: *Pe masa scriitorului Andrei Zanca, ce proiecte se află?*

A.Z.: Pe masa mea se află acum doar câteva pene de pasăre găsite în parcul din apropiere, o cochilie de melc, câteva frunze de un roșu stins și ... pipa. Firește că veți spune acum: *murim de ce ne place mai mult,* cum spuneam și eu într-un text ...Asta presupunând printre altele și viciile „inocente“, ca pipa și cafeaua, care sunt singurii mei prieteni aici, îmi dau liniștea, calmul de rigoare, și aduc cu ele concomitent și un val de idei, ce provin și dintr-o pace a contemplării. Mă las surprins. *Pășesc în incertitudine.* În rest, nu am proiecte. Însă ele vin, căci nimic în fond nu este întâmplător. Ce trebuie să vină, va veni, ori nu. Cum îmi spunea și Cis acum doi ani, referitor la întrebarea mea, cum îi mai merge, *Fie ce-o fi* ....și atâtea se ascundeau în această reluată, inocentă spusă. Asta este.

N.O.: *Domnule Andrei Zanca, iată cum interviul nostru s-a transformat într-un curs de literatură care nu poate fi decât binevenit în aceste zile pline de tristețe și incertitudine. Sub semnul acelei „blândeți împăcate” numită Poezie, sper să ne mai dăruiți cu o nouă întâlnire pe meridianele sufletului. Vă mulțumesc pentru timpul acordat.*

A.Z.: Vă mulțumesc și eu pentru interviul acesta, l-a care V-am răspuns în decursul acestei după-amieze, tocmai de Sf. Andrei. Vă rog tocmai de aceea să treceți cu vederea spontaneitatea ei, restrânsă și de această după-amiază, de eventualele scăpări de orice fel, inerente oricărui act spontan.

NICULINA OPREA

Magda Grigore

În numele poemului
(sufletul este o plantă tropicală)

Zadarnic, iarnă, îţi risipeşti rostul,
sufletul este o plantă tropicală –
sufletul creşte încet, în culori calde,
înfloreşte în albastru
şi în portocaliu fierbinte;
Zilele, iată, sunt toate un pământ de frunze,
aşezat domol peste pietrişul de calcar
al timpului care iese, singur,
din fântâna de nepătruns a vieţii.

Zadarnic, iarnă, acoperi sufletul cu zăpadă,
unele plante se răsucesc miraculos,
visele lor alungite, cu forme subţiri, de elipse,
strălucesc în nuanţe fără sfârşit;
sub cristalele tale de gheaţă, încă
pulsează venele luminescente ale culorilor,
verdele încă luceşte
şi roşul e aproape carnivor;
galbenul şi violetul sălbatic
răspândesc lumină datorită albeţii.

Zadarnic în albul tău aud cum urlă lupii
şi văd de-a lungul pădurii cum răsar
iar nălucirile de spaimă,
şi frigul îl simt cum seceră în tăcere
anotimp după anotimp.
Zadarnic –
din pământul adânc de pădure
inflorescenţele, iată, renasc!

Sufletul este o plantă tropicală...

Hiper-lumea nouă

(urmare din pag. 13)

pune la dispoziţie reprezintă ceva inert, mort. Hiperspaţiul, în esenţă, e o grămadă de informaţie vag structurată şi stocată în bazele de date. Dinamismul său e dat de interacţiunea dintre utilizator şi hiperspaţiu. Practic, fără utilizatori, am avea un spaţiu eminamente mort. De partea cealaltă, lumea reală e vie, trăieşte într-o desfăşurare logică, organizată de timp. Chiar şi fără om, lumea continuă să trăiască, istoria continuă să curgă, chiar dacă martorii săi n-ar exista.

Combinaţia dintre spaţiul artificial(în sine ireal/inexistent/mort) şi lumea reală face posibilă o manipulare a percepţiei omului prin instituirea filtrului virtual asupra lumii reale. Acesta este hiperrealitatea.

E o lume schizoidă, care naşte frustrări şi modifică indivizi, conştiinţe, valori. E ca şi cum am alege ca, în fiecare zi, să experimentăm pe perioade din ce în ce mai lungi moartea. Ştiu că sună ciudat, dar amestecul din ce în ce mai evident de imaterial(spaţiul tehnicii) cu cel real produce o mutare a fiinţei către ne-fiinţă(negare a fiinţei). De-aceea se produc mutaţiile pe care le vedem cu ochii noştri, de care ne îngrozim, însă, în ciuda temerii noastre, pe zi ce trece facem pasul şi mai adânc în hiperrealltate. Asta până când, dintr-un motiv sau altul, nu vom mai putea ieşi din ea, adică din ne-fiinţă.

Cristian Cocea

Cronicile bătrânului sefist

Visează australienii oi electrice?

Rar autor de SF mai ecranizat ca Philip K. Dick! Citindu-i opera, ai spune că omul nu crează efecte vizuale - stilul este sec, dialogurile - banale, descrierile - puţine. Dar, dacă ai răbdare, scriitura lucrează ca un drog psihedelic. Elemente ambigue se acumulează, apar amănunte bizare, banalitatea se crapă iar prin fisuri poţi zări o altă lume - ciudată, răsturnată, pe dos. Un spaţiu al simulacrelor, al morţilor care visează, al paradoxurilor, oglindirilor, religiilor sintetice. Un univers paranoic, al prevestirilor şi oracolelor, în care personajele se mişcă parcă trase de sfori, iar autorul nu-şi bate capul să găsească explicaţii ştiinţifice. Dacă n-am avea la tot pasul gadgeturi tehnologice şi călătorii spaţiale, atmosfera scrierilor lui Dick ne-ar aminti de Franz Kafka.

Şi atunci, de ce atâtea filme după romanele şi nuvelele sale? Răspunsul e simplu - pentru că scenariile de viitor ale lui Dick au consistenţă, pun probleme filosofice şi uluiesc. Dacă eşti regizor şi gândeşti în imagini, ai deplina libertate să le îmbraci cum vrei - miezul de paranoia va funcţiona. Se vede asta în "Total Recall", varianta lui Verhoeven din 1990 (cu Arnold Schwarzenegger) şi în cea din 2012, a lui Len Wiseman (mai slabă ca feeling, chiar dacă superioară ca efecte), amândouă ecranizări ale nuvelei "Amintiri garantate", se vede în "Minority Report", unde Spielberg dă recital, se vede în atmosfera serialului "Omul din castelul înalt", în care David Semel foloseşte doar premisa distopică din romanul lui Dick. Dar favoritul meu e "Blade Runner"-ul lui Ridley Scott (1982), ecranizarea volumului "Visează androizii oi electrice?", publicat de Philip K. Dick în 1968. Succesul său a fost atât de mare încât a creat un stil vizual ("tech noir", marca cyberpunk-ului), care merge mai departe 30 de ani mai târziu, prin urmarea "Blade Runner 2049".

Ţin minte şi acum prima întâlnire cu "Blade Runner", la un Romcon, la Iaşi, în iarna lui 1984. Abia intrasem la facultate şi nu citisem romanul lui Dick (avea să fie publicat la noi după 1990, primul titlu din seria "Nautilus" de la "Nemira"). În atmosfera îngheţată (la propriu) de la Casa Pogor, studentul de la Politehnică privea cu ochi mari un viitor diferit de cel înfăţişat la orele de marxism. Un viitor apropiat, în care Los Angelesul se transformase într-o lăbărţare costieră mizeră, cu favele mocirloase şi zgârie-nori ca nişte zigurate, cu reclame holografice şi străzi pline de băltoace. Un viitor fără soare, fără plante, fără animale, în care bogaţii emigraseră în cosmos, serviţi de androizi, fabricaţi prin inginerie genetică. Replicanţii fugari erau depistaţi prin teste psihologice (se presupunea că un sintetic nu are sentimente) şi "retraşi", adică omorâţi de vânători de recompense. Din ce în ce mai uluit, am urmărit epopeea tragică a sclavilor răsculaţi din seria Nexus, conduşi de un Rutger Hauer sculptural, căutându-şi Creatorul printre gunoaie, prin clădiri jerpelite. Câtă diferenţă faţă de imageria SF-ului de tip sovietic, cu optimiştii oameni ai muncii cucerind cosmosul!

De atunci, am revăzut de mai multe ori "Blade Runner", comparându-l cu cartea. Dick te cufundă într-o tristeţe greu de descris, mai ales când îţi spune cum oamenii îşi cumpără animale electrice, ca să nu se mai simtă singuri. Dar şi Scott punctează la acest capitol, lăsând să curgă muzica melancolică a lui Vangelis. Dick te uimeşte cu mercerismul, o tehno-religie care-ţi permite să participi la chinurile unui bizar non-mântuitor, Wilbur Mercer. Scott răspunde cu baletul piticilor mecanici ai lui J.F. Sebastian, prin interioare igrasioase, cu estetica feţelor pictate, trimiţând la clovnii lui Fellini, cu trupurile de supraoameni ale androizilor, ca la Arno Breker sau Leni Riefenstahl. Nu poţi hotărî care e mai bun. Dar, dacă Philip K. Dick nu l-a influenţat foarte mult pe William Gibson, cyberpunkul i-a rămas profund îndatorat lui Ridley Scott, dacă e să ne gândim la atmosfera unor filme precum "Johnny Mnemonic" sau "Matrix". E aici un fel de estetică, dacă nu chiar o metafizică a gunoiului, care ne impresionează cu atât mai mult cu cât privim mai atent în jur. Lumea postmodernă, în care a păşit cu timiditate şi România, după 2000, poartă seminţe de Blade Runner.

E aici un fel de estetică, dacă nu chiar o metafizică a gunoiului, care ne impresionează cu atât mai mult cu cât privim mai atent în jur. Lumea postmodernă, în care a păşit cu timiditate şi România, după 2000, poartă seminţe de Blade Runner.

După 30 de ani de la întâlnirea de la Romcon, am văzut şi urmarea - "Blade Runner 2049", în regia canadianului Denis Villeneuve. Construit într-un ritm lent, mizând pe o imagine copleşitoare şi pe o scenografie impresionistă, în linii minimaliste, filmul duce mai departe povestea, explicând mai mult. Acum, Los Angeles-ul este apărat de un mare stăvilar, întrucât nivelul oceanului planetar a crescut, inundând zone întregi de coastă. Colapsul ecosistemelor a obligat omenirea să dezvolte ferme hidroponice, în care sunt crescuţi viermi, singura proteină disponibilă. După ce elita s-a mutat în Cosmos, oraşele s-au umplut cu emigranţi, chinezi şi indieni. Cei mai defavorizaţi trăiesc printre gunoaie, sortându-le, reciclându-le. Androizii lucrează în servicii publice, iar programe de computer le testează, periodic, integritatea mintală. Industria simulacrelor a ajuns la apogeu, există creatori de amintiri artificiale. Cum oamenii nu mai pot întreţine infrastructura rutieră, maşinile zboară. Retraşi în cubicule, puţinii fericiţi care-şi permit intimitate trăiesc în compania unor holograme. Moartea vine din cer, adusă de drone, iar antenele de radiotelescop, prăbuşite, s-au transformat în adăposturi pentru vagabonzi.

Despre intrigă nu sunt multe de spus. E destul că eroii caută urmele unui miracol - un copil, născut din dragostea unei replicante cu un om. O imposibilitate pentru gândirea raţională, aşa cum este şi naşterea unui Mântuitor dintr-o Fecioară. Şi totuşi... Misterul, atât de necesar pentru ieşirea din iadul postmodern, a lăsat urme, poate fi constatat cu mijloace ştiinţifice. Câteva scene rămân memorabile. Ca să poată face dragoste, o Inteligenţă Artificială îşi proiectează holograma asupra corpului real al unei prostituate, iar suprapunerea nu e perfectă - Spiritul pâlpâie, în coborârea sa peste Carne. Fantoma lui Elvis cântă pentru o sală goală, corpurile mumificate ale androizilor sunt ţinute în măruntaiele unei piramide iar ultimul copac uscat e ancorat cu sârme, ca să nu fie luat de vânt. Las Vegas e un deşert radioactiv, prin care rătăceşte un câine robot care linge whisky.

În urmă cu 30 de ani, viitorul din Blade Runner mi s-a părut improbabil. Atunci, merele creşteau în pom şi orice copil ştia cum arată o oaie. În 2020, aflu că în incendiile din Australia au murit milioane de animale, inclusiv oi, iar unele specii, mai rare, s-ar putea să fi dispărut definitiv. Visează australienii oi electrice?

eseu

Cosmin Victor Lotreanu

François Mitterrand și criza din Algeria (1954-1962)

Un episod sensibil din cariera unui viitor șef de stat

Partea a II-a

Luările de poziție ale lui François Mitterrand au fost influențate de derularea „crizei Suezului”, anume intervenția trupelor anglo-franceze în anul 1956 împotriva acțiunilor președintelui egiptean Nasser (naționalizarea canalului de Suez). Eșecul acestei acțiuni a fost urmat de relocarea parașutiștilor conduși de generalul Massu în Alger, pentru așa-numita „bătălie a Algerului.”

„Am comis cel puţin o greşeală în viaţa mea, ***aceea***!”

François Mitterrand

În perioada 1 februarie 1956-12 iunie 1957 François Mitterrand a îndeplinit funcţia de ministru al justiţiei. După cum am prezentat în prima parte a acestui studiu, François Mitterrand îşi creiona deja în acea vreme, cu tenacitate şi perseverenţă, obiective politice de prim rang. În iunie 1954, la 37 de ani, a fost cel mai tânăr ministru de interne, iar la 39 de ani a devenit ministru al justiţiei, al treilea portofoliu ca greutate în guvernul condus de Guy Mollet.

Ideea sus-menţionată (construirea unei cariere politice) a fost susţinută de autori precum Franz Olivier-Giesbert (am putea spune chiar biograf al viitorului preşedinte francez) sau apropiaţi (Roland Dumas, viitor ministru de externe al Republicii Franceze 1984-1986 respectiv 1988-1993), acesta din urmă afirmând în mod direct că, „la acel moment, François Mitterrand a urmărit să devină preşedinte al Consiliului de Miniştri.” În acest context politic se cuvine înţeleasă şi judecată atitudinea ministrului de interne François Mitterrand, una intransigentă faţă de insurecţia algeriană în desfăşurare, cu atât mai mult cu cât acesta nu a conştientizat sau nu a fost pregătit să accepte faptul că „Algeria Franceză” nu se confrunta cu un val de atentate teroriste, ci cu o expresie a aspiraţiei spre secesiune şi independenţă. În acest climat, afirmaţiile lui François Mitterrand („Toţi trebuie să ştie că în momentul în care pericolul ameninţă unitatea cetăţenilor, forţa legii şi măreţia Republicii vor şti întotdeauna să rămână suverane ale destinului Franţei”) au fost în consonanţă cu ceea ce au simţit (mai mult sau mai puţin îndreptăţit) europenii din Algeria şi cel puţin o parte a francezilor metropolitani. Iniţial, ministrul François Mitterrand a fost de părere că insurecţia ce a început în „Duminica tuturor Sfinţilor” (1 noiembrie 1954) a fost doar un val de atentate („dintr-o dată, răspunzând unui semnal misterios, fanatici ambiţioşi gândesc că pot distruge civilizaţia occidentală”). Mergând pe linia unui conflict modern şi dorind să evite generalizarea acestuia, Mitterrand a individualizat, a singularizat mişcarea insurecţională: „Nu vom riposta de o manieră colectivă; vom evita tot ceea ce ar putea părea drept o stare de război pe care nu o dorim”. În mod corect Catherine Brun, în articolul „La Guerre d'Algérie, le long combat vers l'independence” („Războiul din Algeria, lunga luptă către independenţă”), a observat că „Frontul pentru Eliberare Naţională a ieşit din anonimat în noaptea de 31 octombrie/1 noiembrie 1954 şi a declanşat insurecţia prin aproximativ 30 de acţiuni coordonate.”

A existat însă un punct de cotitură, simbolic şi traumatic în acelaşi timp. Este vorba de ziua de 6 februarie 1956, dată la care premierul Guy Mollet a efectuat o vizită la Alger. Acesta a fost primit cu extremă ostilitate de o parte a populaţiei europene, toate jurnalele de ştiri definind acest moment sub denumirea generică de „ploaie de tomate” („la pluie de tomates”). Raţiunea acestei profunde adversităţi a fost acuzaţia potrivit căreia guvernul condus de Guy Mollet nu a acţionat îndeajuns de ferm în reprimarea militanţilor FLN („Frontul pentru Eliberare Naţională”/„Front de Libération Nationale”, principala mişcare armată algeriană); declaraţii precum „voinţa guvernului, sarcina sa esenţială, este să nu mai curgă sânge în Algeria” au fost interpretate ca slăbiciune instituţională sau politică a compromisului în faţa unui pericol de esenţă terorist-existenţială, aşa cum l-au perceput o parte a bună parte a populaţiei europene din Algeria. Adepţii „liniei dure”, simbolizată de preşedintele unei asociaţii a primarilor din Algeria, Amédée Froger, au solicitat atât fermitate în reprimarea insurecţiei, cât şi executarea unor militanţi FLN capturaţi şi condamnaţi la moarte. Asasinarea lui Amedée Froger (28 decembrie 1956) şi manifestările violente ce au urmat acestui act au inflamat la maximum întreaga atmosferă din Algeria, îndeosebi cea din principalele oraşe (Alger, Oran, Constantine). Revenind însă la vizita premierului Guy Mollet la Alger şi „ploaia de tomate”, consider edificator realismul unui om politic precum Pierre Mendès-France (fost prim-ministru în timpul Franţei Republicii a-IV-a, personalitate emblematică a mişcării franceze de stânga), ilustrat de mărturia scriitorului şi jurnalistului Jean Daniel: „Cred că de acum nu va mai fi posibil un Guvern în această ţară” (Algeria).

Premierul Guy Mollet a încercat iniţial să concilieze cumva fenomenele politic-militare în desfăşurare în Algeria. Linia de conduită a fost una a decupării conflictului, a unei represiuni determinate, singularizate cu sprijinul forţelor Ministerului de Interne şi doar temporar, în sensul asigurării pazei obiectivelor considerate sensibile, cu cele al armatei. În această cheie poate fi analizată declaraţia prim-ministrului ce fără îndoială a nemulţumit pe toată lumea, aşa cum din păcate se întâmplă cu jumătăţile de măsură în politică şi guvernare: „Indiferent de bunele intenţii, Franţa nu va permite niciodată ca algerienii de origine europeană să abuzeze de propriile avantaje economice actuale căutând să exploateze musulmanii. Franţa nu va accepta însă nici ca musulmanii să profite de numărul lor pentru a condamna minoritatea de origine europeană la tutelă sau exil”. Istoric vorbind, cuvintele omului de ştiinţă Raymond Aron şi-au dovedit acurateţea şi viziunea: „O naţiune care scade numeric are foarte puţine şanse de a-şi păstra imperiul chiar şi atunci când are motive de a-l construi.” Ulterior, însă, adepţii „liniei dure” sus-menţionate şi-au impus voinţa, stimulaţi fiind şi de contextul intern şi extern. La data de 12 martie 1956, prin votul Adunării Naţionale de la Paris, guvernul a primit „puteri speciale” în Algeria, a căror primă consecinţă a fost operaţionalizarea tribunalelor militare („judecare rapidă a celor prinşi în flagrant delict”). Militanţii FLN capturaţi şi condamnaţi la pedeapsa capitală nu au fost executaţi prin împuşcare ci ghilotinaţi, cel mai adesea în închisoarea „Barberousse” din Alger. Primii algerieni supuşi ghilotinării au fost Ahmed Zabana şi Abdelkader Ferradj. Condamnarea la moarte, odată pronunţată, nu mai avea decât o singură cale de salvare, şi anume graţierea, supusă atenţiei guvernului şi preşedintelui statului (René Coty, 1954-1959) şi precedată de un aviz obligatoriu al ministrului justiţiei, nimeni altul decât François Mitterrand. Din totalul dosarelor de graţiere, ministrul justiţiei a acordat un aviz negativ (defavorabil) în mai mult de 80% din acestea (au avut loc 45 de ghilotinări). Poziţia sa este greu de judecat acum, dar probabil la momentul respectiv François Mitterrand a avut două alegeri în faţa creşterii exponenţiale a represiunii: demisia sau asumarea disciplinei guvernamentale, ultima fiind fortificată cumva de calculul carierei sale politice viitoare, dar şi de credinţa în viabilitatea „Algeriei Franceze”. Roland Dumas avea să observe peste ani că „François Mitterand a intrat în guvernul Guy Mollet pentru motive de oportunitate politică, pentru a deveni succesor al primului ministru.” Ar fi însă cu totul incorect să privim exclusiv prin prisma cinismului acţiunea politică a lui François Mitterrand. Dacă la începutul crizei algeriene acesta a afirmat că „Algeria este Franţa, departamentele din Algeria sunt o parte a Republicii Franceze, sunt franceze de o manieră irevocabilă”, pe parcurs declaraţiile s-au nuanţat („nu există o perspectivă externă fericită, totul se va regla în interiorul Franţei şi Algeriei prin accentuarea contactelor personale şi umane”) în încercarea, într-o convorbire cu şeful statului René Coty, de a sugera că negocierile ar fi necesare. Poziţia preşedintelui Franţei a fost, însă, una fermă în ceea ce înseamnă reprimarea mişcării insurecţionale („într-un război nu există calendar”).

Luările de poziţie ale lui François Mitterrand au fost influenţate de derularea „crizei Suezului”, anume intervenţia trupelor anglo-franceze în anul 1956 împotriva acţiunilor preşedintelui egiptean Nasser (naţionalizarea canalului de Suez). Eşecul acestei acţiuni a fost urmat de relocarea paraşutiştilor conduşi de generalul Massu în Alger, pentru aşa-numita „bătălie a Algerului.” Atentatele şi operaţiunile de gherilă urbană declanşate de FLN au fost urmate de acţiunile trupelor de paraşutişti sus-menţionate, acestea lichidând celulele FLN din „Casbah” (denumire generică a oraşului vechi arab/centrului istoric). Transferarea acţiunilor insurecţionale în capitală (Alger) au fost provocate de fenomenul ghilotinării, văzută de militanţii algerieni, în mod întemeiat, drept umilitoare. Astfel, cel puţin în mod indirect, conflictul s-a internaţionalizat sau cel puţin s-a extins şi a devenit unul generalizat. Ghilotinările au continuat, fiind supus acestui tip de execuţie inclusiv un francez metropolitan, Fernand Iveton, simpatizant comunist. Războiul din Algeria a căpătat astfel forma sa extremă, generând tragedii, în primul rând umane, pentru ambele comunităţi. Important de semnalat este că, imediat după ultima sa vizită la Alger în calitate de ministru (primăvara anului 1957), François Mitterrand i-a scris premierului Guy Mollet că „nu pot să nu mă ridic împotriva unor asemenea puteri discreţionare deţinute de autoritatea militară.”

François Mitterrand a înţeles pe de o parte că mişcarea insurecţională este un conflict în toată regula şi nu o acţiune multiplă de gherilă a unor grupuri de militanţi dar, pe de altă parte, nu a avut forţa de a accepta inevitabilitatea pierderii „Algeriei Franceze.” Consider demn de reliefat dialogul său cu Roger Stephane, fondator al „France Observateur”:

„-François Mitterrand: Ce aţi face în locul meu?

-Roger Stephane: Aş dizolva Adunarea algeriană şi aş anunţa alegeri libere. Ne-ar permite să câştigăm timp.

-François Miterrand: Ah Stephane! Radical ca întotdeauna...”

De asemenea, în aprilie 1957, la momentul unei escale tehnice la Alger, în drum spre Paris, ministrul justiţiei (François Mitterrand) a fost întâmpinat la aeroport de Paul Teitgen, secretar general al Prefecturii din Alger. Acesta avea să-i împărtăşească demnitarului fără ocolişuri că „ne acoperim de ruşine. S-a dus totul...Se va termina prin declararea independenţei Algeriei.” Conform lui Paul Teitgen, François Mitterrand a fost foarte tulburat de cele pronunţate, atitudinea sa fiind una de perplexitate („Credeti?”). Este adevărat că François Mitterrand a fost convins de faptul că o nouă politică în Algeria menită a crea şi favoriza o clasă administrativ-locală indigenă ar putea salva Algeria Franceză („abandonul Algeriei ar fi o crimă...sunt de acord cu prezenţa armată în Algeria când aceasta are ca misiune protejarea populaţiei şi bunurilor....sfârşitul luptelor trebuie să aibă drept consecinţă ameliorarea climatului social, economic şi politic”, declaraţie făcută jurnalului „Le Courrier de la Nièvre”, martie 1958). Ulterior, a devenit şi mai dispus compromisului politic, în încercarea de a salva ce se mai putea salva. Îi

eseu

va spune lui Félix Gaillard (președinte al Consiliului de Miniștri în perioada noiembrie 1957-mai 1958) că „trebuie să ne pregătim cu claritate, cu rigoare, pentru singura soluție ce rămâne la dispoziția națiunii: dialogul cu Algeria”. Proclamarea independenței noului stat (1962) ne reliefează un François Mitterrand dominat de emoție, rănit fără îndoială de o pierdere pe care a considerat-o probabil identitară: „Care dintre noi nu simte astăzi, aproape palpabil ca și mine, tristețea acestei mari separări...da, Algeria pleacă....să ne cruțe de resentimente dacă pentru un moment întoarcem capul pentru a ascunde privirii sale durerea ce ne încearcă.”

Conduita sa ca ministru al justiției (în privința avizului defavorabil privind grațierea condamnaților algerieni și nu numai, a se vedea de asemenea cazul Fernand Iveton) a constituit un episod controversat, am putea spune un *tabu* al unei cariere politice extrem de bogate. Întregul context, al unui mandat ministerial de 500 de zile, a fost trecut sub o tăcere lungă și extinsă pe parcursul următoarelor decenii. După aproximativ 20 de ani (1981) au avut loc alegeri prezidențiale ce s-au soldat cu victoria candidatului socialist François Mitterrand. Pe durata întregii campanii electorale nu a existat nicio referință la un anume „trecut algerian” al acestuia. Benjamin Stora și Francois Malye, în lucrarea „François Mitterrand et la guerre d'Algérie”, sursă bibliografică indispensabilă a acestui demers, descifrează fenomenul eludării, ocolirii *„Algeriei”* ca dezbatere. Pe scurt, explicația a constat într-un consens la nivelul clasei politice franceze. Stânga politică a fost una dintotdeauna favorabilă decolonizării (s-a afirmat pe bună dreptate că „războiul din Algeria a început și s-a desfășurat sub guvernări de stânga”) în timp ce dreapta a fost divizată în privința justeții sau erorii acțiunii președintelui Charles de Gaulle, una care a însemnat voința de încetare a conflictului și a fundamentat dreptul algerienilor la autodeterminare. Însuși François Mitterrand a făcut referiri extrem de sumare la mandatele sale ministeriale din timpul crizei algeriene. Îmi permit să citez interviul său din „Quotidien du Paris” (martie 1977) în care afirmă, nu fără a avea dreptate, că „nu putem judeca 1954 prin realitatea din 1977.” Consider că este just să discerni faptele politice de epoca, de contextul în care acestea s-au produs. Unele aspecte din trecut pot fi mult mai greu de înțeles dacă le privești strict prin exigențele contemporaneității. În acest mod poate fi interpretat angajamentul din 1981 al lui François Mitterrand (abolirea pedepsei capitale), pus în practică în primele luni ale primului său mandat prezidențial. La 18 septembrie 1981, prin votul *pentru* al 363 deputați (au votat *contra* 117, un rol important avându-l ministrul francez al justiției, socialistul Robert Badinter), Adunarea Națională a adoptat proiectul respectiv de lege. Poate așa cel care a fost prezentat inițial de istoricul Jean Lacouture, în volumul „Mitterrand, une histoire de Français”, ca demnitarul ce, „în biroul său ministerial impunător nu pare să se preocupe decât cum să nu-și frâneze propria sa carieră”, va căuta ca, prin această inițiativă (abolirea pedepsei cu moartea) să se reconcilieze cu propriul său trecut. Acesta este probabil și sensul cuvintelor sale din emisiunea „Cartes sur table” (postul de televiziune „Antenne 2”, 16 martie 1981): „În profunzimea conștiinței mele sunt împotriva pedepsei capitale.” Gisèle Halimi, avocat, promotoare a feminismului și om politic (născută în Tunisia) avea să remarce, în anul 1981, comportamentul straniu a lui François Mitterrand în abordarea subiectului algerian: „Îmi amintesc de o cină, acasă la mine. În timpul campaniei prezidențiale am reunit artiști în jurul său, precum Françoise Sagan, Miou-Miou și Julien Clerc. Am vorbit despre oroarea execuțiilor capitale. Era tăcut, iar atunci când am evocat perioada algeriană a schimbat imediat subiectul.”

Îmi propun însă să închei acest articol prin apelul la necesitatea privirii spre viitor, cu toată asumarea (chiar dacă uneori postumă) unor erori tragice și desprinzând necesarele învățăminte din istorie, nu-i așa, până la urmă „învățătoarea vieții” („Historia magistra vitae”). Președintele François Mitterrand a efectuat o vizită la Alger la 1 decembrie 1981 și, cu acest prilej, a susținut un discurs în fața Adunării Populare Naționale. Cuvintele sale le consider importante, pe linia reconcilierii istorice a două națiuni componente a ceea ce Fernand Braudel definea ca „Mediterana, o lume comună”: „O vizită a unui președinte al Republicii Franceze în Algeria nu poate fi o vizită ca toate celelalte. Cunoașteți, cum cunosc și eu, istoria noastră pentru că am trăit-o împreună....Trecutul este trecut. Să privim acum deciși către viitor....Două națiuni diferite, scăldate de aceeași Mare, izvor comun de civilizație, două națiuni ce au înnodat legături economice și culturale ce au rezistat contradicțiilor și încercărilor....Nicio problemă nu este de nerezolvat. În fond este o problemă de voință politică, de generozitatea de care nici poporul algerian nici cel francez nu duc lipsă”.

Radu-Alexandru Dincă

Forme ale sclaviei contemporane

Când a fost ultima dată când ați citit „de plăcere” o carte care să vă cultive, să vă umple sufletul? Când a fost ultima dată când ați avut timpul și motivația necesare pentru a realiza o introspecție serioasă? Nu m-am referit mai devreme nici la cărți de divertisment și nici la întrebări cu privire la proiectele zilei de mâine, ci m-am referit la activități esențiale unei ființe libere, unei persoane care își caută și își urmărește devenirea. Devenirea în ce? Devenirea într-un om mai bun, într-un om mai capabil să înțeleagă lumea, într-un om mai virtuos. Eu nu cred că a citi o carte comercială pentru a ne relaxa, a viziona un film sau a sta pur și simplu întinși în pat înseamnă a avea timp liber. Eu cred că acestea înseamnă „a ne odihni”. În ce scop ne odihnim? Cred că de cele mai multe ori vorbim despre scopul instrumentalizării acestei odihne în favoarea activităților care țin de viața noastră în calitate de agenți economici.

Aristotel folosea termenul de *scholé* pentru a denumi timpul liber veritabil, un timp pe care oamenii liberi (în societatea Greciei Antice, aceștia erau bărbații liberi) îl foloseau pentru a practica virtuțile, pentru a merge în *agora* (centrul polisului) în scopul cultivării morale și intelectuale. Oamenii liberi beneficiau de acest timp liber veritabil, nu de odihna instrumentalizată în favoarea muncii, pentru că aveau sclavi care se ocupau de activitățile gospodărești (activitățile *oikiei*, care aveau menirea de a asigura necesitățile fiecărei familii, de la alimentație, până la confortul din fiecare casă). Într-un anume sens, oamenii liberi d-abia așteptau să scape de treburile *oikiei* pentru „a fugi” în polis, în agora, unde își puteau realmente manifesta libertatea într-un cadru care nu implică necesitățile vieții. Omul grec nu doar că înțelegea, ci chiar trăia ceea ce ne spune Lucian Blaga, anume că „omul nu trăiește întru imediat și pentru securitate, ci întru mister și pentru revelare”. În absența sclavilor, oamenii liberi din societatea antică nu ar fi reușit să își procure timpul liber și, prin urmare, ar fi trebuit să se ocupe ei înșiși de treburile gospodărești. Putem sesiza aici, la fel cum a făcut-o H. Aredt, o anume corespondență între ceea ce făceau sclavii și ceea ce facem majoritatea dintre noi pentru o mână de oameni care au atât timp pentru odihnă, cât și timp pe care îl investesc dezvoltării lor personale (nu în sensul popularului curent al dezvoltării personale bazate pe „rețete ale fericirii”, ci în sensul unor exerciții spirituale și morale, menite să asigure evoluția treptată a individului în funcție de particularitățile fiecăruia în parte). Societatea contemporană a devenit o societate „oikonomică”, adică, deslușind metafora, o societate economică, care funcționează conform economiei și care tratează indivizii, de cele mai multe ori, doar ca pe niște cifre într-o ecuație. Omul contemporan nu mai trebuie să aibă personalitate (pentru că atât personalitatea, cât și practicarea virtuților gândite ca justă măsură precum: curajul, cumpătarea, modestia etc. dăunează sistemului) și chiar dacă aceasta există, nu contează. Mai mult, a avea o individualitate, a te comporta conform particularităților tale înseamnă a încurca sistemul (pentru că îngreunezi ecuațiile; reprezinți o abatere de la regulă, de la statistici). Economia de masă este îngreunată de introspecția individuală, de gândirea critică, de filosofare și, din moment ce sistemul depinde de această economie, acesta va face tot posibilul să se asigure că aceste neregularități cauzate de anumiți indivizi sunt nivelate. Dacă nivelarea este imposibilă, atunci sistemul încearcă să-i facă pe acești indivizi să pară irelevanți, inexistenți.

Societatea contemporană, dacă acceptăm în mare cele de mai sus, a devenit un fel de „gospodărire în comun”, o formă de organizare pe care grecii antici ar fi refuzat-o, tocmai din cauza faptului că acest mod de viață socio-politică este unul bazat pe necesitate (necesitate de care, cum spuneau, grecii „d-abia așteptau să scape” pentru „a fugi în agora”). Necesitatea aceasta generalizată, care reprezintă un cadru în care *otium* (echivalentul latin pentru *scholé)* a devenit *negotium* (prin urmare suntem ba vânzători de servicii și produse, ba cumpărători și nimic mai mult), este legată de muncă, iar munca de odihnă, ci nu de timpul liber veritabil. Acest lucru ridică mai multe probleme, principala fiind aceasta: dacă societatea contemporană ne vrea (pentru eficienta ei funcționare) ocupați, „uniformi”, obedienți și lipsiți de timp liber veritabil, atunci ce putem face? Nu putem reveni la polisul antic. Avem nevoie de resurse financiare pentru a trăi și pentru a ne împlini anumite dorințe și prin urmare trebuie să muncim. Munca ne obosește, ne secătuiește de multe ori de motivația de a ne ocupa de noi înșine în direcția evoluției noastre morale și intelectuale benevole, dar iată, este indispensabilă.

Societatea contemporană a devenit o societate „oikonomică”, adică, deslușind metafora, o societate economică, care funcționează conform economiei și care tratează indivizii, de cele mai multe ori, doar ca pe niște cifre într-o ecuație.

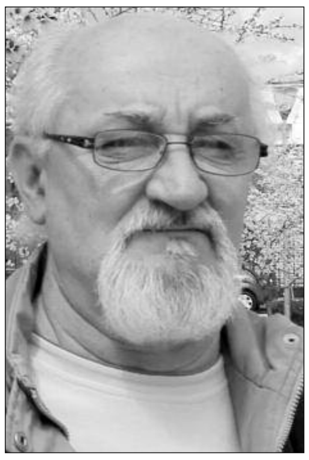
Una dintre soluții sau, cel puțin, o rază de soare în acest context care ne lasă un gust amar, este constituită din prudența și atenția fiecăruia dintre noi. De ce tocmai acestea două și nu „ceva mai practic”, ceva „de mai mare impact”, „ceva mai eficient” (sintagme care au devenit cuvinte de ordine în ziua de azi)? Pentru că există un risc major în ceea ce privește contaminarea sinelui nostru, contaminarea modului nostru încă lucid de a gândi, cu acest mod de viață obedient, sudat de și pe necesitate. Dacă ne pierdem prudența și atenția riscăm să devenim niște cifre, niște „neoameni” până și în viețile noastre intime, unde ne mai putem încă manifesta libertatea, atât cât se poate. Dacă renunțăm la visurile noastre, la literatură, la artă, la cultură, la preocupările noastre spirituale, atunci putem constata această contaminare a individualității noastre cu esența mortificatoare a economiei de masă. A trăi în propria-ți minte ca un sclav supus nevoilor și sarcinilor zilei de mâine înseamnă a pierde orice urmă de umanitate, a exista precum un mort viu; cu alte cuvinte, dacă nu ne păstrăm măcar libertatea interioară, suntem totalmente sclavi. Și ceea ce este cel mai trist, este că putem deveni sclavi care nu își dau seama de jugul pe care îl poartă. Și acest lucru înseamnă pierderea identității, pierderea legăturii cu propria-ți persoană, cu propriul suflet, *i.e.* o formă de moarte spirituală.

Prin urmare, să ne întărim cu prudență și atenție pentru a ne putea păstra libertatea interioară! Doar dacă ne putem bizui pe libertatea noastră interioară, dobândită prin chestionarea „realităților gata livrate”, prin gândirea critică în genere, prin analizarea acțiunilor și gândurilor noastre și ale celor din jur, putem spera la atingerea unui nivel de libertate exterioară (socială). Altfel spus, doar dacă nu pierdem controlul asupra propriilor noastre suflete putem avea o șansă ca, la un anumit moment, să dobândim statutul material necesar pentru a ne procura, fără să exploatăm în stil capitalist alți oameni, timp liber veritabil, pe care să îl dedicăm devenirii noastre spirituale, *i.e.* devenirii noastre moral-intelectuale.

Radu-Alexandru Dincă este student la Facultatea de Filosofie din București.

eseu

Aurel Sibiceanu

LUMINILE NOASTRE NEÎNSERATE

„Umbrele în arta plastică sunt lumini dăruite vederii", așa îmi spunea pictorul Augustin Lucici, după ce ne-am împrietenit mai bine, după 1990. „Când Dumnezeu este toropit de oboseală, i se mai închid pleoapele, pare că doarme, îți vine să crezi că a legitimat umbra și pe toate le-a lăsat singure! Cei care îI știu facerea, știu și Lucrarea Lui din celelalte cinci zile, în care a făcut restul Lumii, în care sunt și cele ce se văd, și cele care nu se văd încă. Dumnezeu se odihnește în cea de-a șaptea zi, ațipește, dar îi lasă veghetori ai Săi pe pictori, să vadă Dincolo și să se întoarcă de Acolo cu licăriri din Ziua Cea Dintâi. Și pe colegii tăi, poeții, și pe muzicieni îi lasă în labirintul armoniilor cerești, să se descurce fiecare cum poate, cum i-a fost dat! De ce ne-am plânge? Toți avem de făcut ceva important, să ne răscumpărăm într-un fel, chiar și dacă nu reușim!"

Aceste spuse le-am înregistrat, cu acordul lui, cu primul reportofon din viața mea, primit cadou chiar de la el, un aparat mic și performant, adus din Italia, în 1995, unde avusese o bursă de documentare, la invitația Accademia di Romania, instituție prestigioasă înființată de Nicolae Iorga, în anul 1920, după o idee a cărturarului Duiliu Zamfirescu și istoricului Vasile Pârvan. În acea vreme, Accademia di Romania era condusă de o mare personalitate a culturii române, de Zoe Dumitrescu Bușulenga, în ultimii ani slujitoare a Domnului sub numele Maica Benedicta de la Mănăstirea Văratic. În acei ani se purtau epurările în toate domeniile, mai ales în cultură, știut fiind că puțini slujitorii ai culturii se pot apăra de atacurile unor jurnaliști fără cultură. Doamna Zoe Dumitrescu Bușulenga a fost o țintă a unor astfel de atacuri imunde, i se reproșa trecutul comunist, trecându-i-se cu vederea valoarea de cărturar excepțional și binele făcut multor artiști, scriitori și savanți trecuți în dizgrația regimului comunist. Ei, bine, Augustin Lucici a fost printre puținii care au avut curajul să depună mărturie publică despre calitățile umane și culturale ale Doamnei Bușulenga, chiar cu riscul de a fi dezavuat.

Omul Augustin Lucici a trecut la Domnul pe 2 decembrie 2020, iertat să fie și pomenit fie în veac.

Augustin a venit pe lume în februarie, 19, 1956, într-o familie cu rădăcini italiene – strămoșii lui au venit din Friuli, zona Veneției, la începutul secolului XX. Se mândrea molcom cu originile lui, se considera și român, și italian. Cândva, să tot fie vreo cinci ani, discutând despre viitorul omenirii, mi-a spus, șugubăț, cum avea obiceiul: „Știi, pentru mine, istoria lumii nu este făcută din date, războaie, imperii etc., este istoria culturii, populare și culte, istoria a ceea ce a lăsat omul viitorimii, eternității: arte, literatură, arhitectură, toate inspirate de Creator." . A absolvit Liceul de Muzică și Arte Plastice „Dinu Lipatti" din Pitești în 1975, apoi a urmat Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu", București, în 1983, la clasa Costel Badea, Lucia Ioan și Nicolae Adam. A lucrat ca muzeograf la Muzeul Județean Argeș, din 1984. Grație bunei pregătiri și în materie de Istoria Artei, în 1990 este numit director al Galeriei de Artă „Rudolf Schweitzer-Cumpăna", instituție prestigioasă, în proprietatea căreia se află capodopere de artă românești și universale, expuse publicului periodic, spre a fi cunoscute de localnici și nu numai. Buna gospodărire a artei, sporirea colecțiilor prin cumpărarea de noi opere e artă, precum și proiectele bine întocmite de Augustin Lucici au dus la atragerea de Fonduri Europene (3 milioane de euro) pentru reparațiile clădirii Galeriei și modernizării condițiilor de depozitare. Țin minte că într-o iarnă l-am însoțit în aceste depozite, să verifice temperatura și starea picturilor. Era în vremea când fiul meu, încă elev de liceu, se pregătea cu pictorul Lucici, în vederea viitoarei admiteri la Academia Națională de Arte.

Multor copii și adolescenți le-a fost dascăl – avea obiceiul să spună, când îl găseam în atelier cu copiii: „Uite, Relu, mă antrenez și eu deodată cu îngerașii aceștia.... Știi câte învăț de le ei?" Când le explica copiilor ce și cum, ori când le explica unde au greșit, antrenorul de îngeri avea un umor excepțional și de bună calitate, micile ironii nu răneau, dimpotrivă, erau corectoare eficace. Nu se sfia să le spună copiilor, când aceștia excelau în desen ori pictură: „Uite, așa ceva nici mie nu mi-ar fi ieșit. Ghici unde ați fost mai buni ca mine?" „Copii, le-a zis odată, munca voastră este adevărată și operă de artă doar dacă mâna, cu care desenați și pictați, trece mai întâi prin suflet, apoi prin iubire, apoi prin ochi, așa se modelează ea instrument geamăn al sufletului, care e de la Creator. Ce vă spun eu nu e de la mine, ci de la marele pictor Aurel Calotă, unul dintre profesorii care m-au pregătit când eram în liceu. Cândva, domnul Calotă m-a luat la pescuit, pe malul Argeșului. Am aruncat undițele și am așteptat peștele. Dacă îl prindem, a zis profesorul, vom vedea împreună ce tu încă nu ai văzut! După aproape o oră, am prins peștele, un crap de peste 2 kg. În așteptarea peștelui, gândul mi-a fost la cartea „Bătrânul și marea", de Ernest Hemingway. Ați citit cartea, ați văzut ecranizarea, cu Spencer Tracy? Vom mai discuta despre asta, am să vă aduc și cartea, acolo nu e vorba despre un pește. Deci: vine peștele, îl tragem pe mal, pictorul Calotă zice: „Maestre, acum privim peștele, intens și repede ca el în apă, ca să nu i se tulbure culorile sub lumina de afară, că el are lumina lui sub suprafața apei și în adâncuri." Am privit peștele, solzii lui irizau toate culorile curcubeului, maestrul Calotă îl întorcea când pe o parte, când pe alta, priveam și încântat, și disperat. Disperarea îmi venea de la gura peștelui, de la eforturile lui de a respira aerul crud de afară. După nici 10 minute, maestrul a aruncat peștele în apă și a zis: „Gata, copile, nu putem mânca o operă de artă a Bunului Dumnezeu, azi avem alt fel de dezlegare la pește, l-am trimis în lumea lui; ține minte ce ai văzut, iubește peștele și încearcă să-l desenezi într-o singurătate geamănă și cu lumina de afară, și cu umbrele din adâncurile lui."

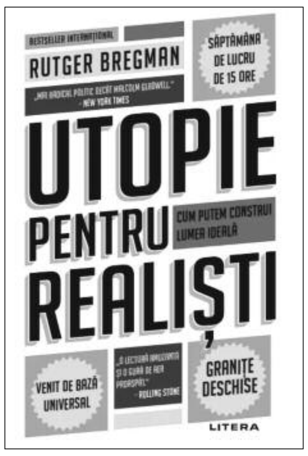
Copiii au ascultat povestea asta fermecați, la fel eram și eu... Curios lucru, nu-mi amintesc să fi văzut vreun pește în picturile ori desenele lui Augustin. Ba, a fost o situație! În 1998, printr-o stranie împrejurare am nimerit, împreună cu Augustin, actorul Cristian Tutză și Mircea Pally, corespondent la Radio România Actualități, la o conferință de presă a unui politician local, bun gospodar al urbei noastre, tema fiind dezvoltarea orașului în parteneriat cu Uniunea Europeană. După conferință, noi, participanții, am fost invitați la un dineu. Printre gustările aferente, am fost serviți și cu câte doi păstrăvi. Mircea Pally, mare amator de pește, după ce a devorat peștii a zis, râzând: „Ce bine ar fi fost dacă mai puneau doi păstrăvi lângă ăștia!" Pictorul Lucici îi zice: „Mircea, ai puțină răbdare, că îți mai dau eu doi!" Pictorul a scos o mapă cu foi de desen, un cărbune și în mai puțin de un minut a desenat doi pești amintitori de peștele simbol al creștinismului, parcă acoperiți de lava unui vulcan... „Poftim, Mircea, a zis Augustin, ai dezlegare la pește..." Toți eram înmărmuriți de ce desenase Augustin; Mircea a luat desenul, a mulțumit, a sărutat mâna pictorului, care era foarte încurcat de gest, și a băgat desenul cu grijă în geanta lui de reporter. Tot cu peștele a mai fost o fază, peste ani. La Galeria Metopa expunea pictorul Costică Mosoia. Printre exponate, pictorul avea și două tablouri cu peștele calcan. La episodul cu „udarea expoziției" cu vin și „băuturi bețive și demagogice" (votcă și alte tării, apud Nichita Stănescu), Lucici îi zice expozantului: „Costice (așa îi spuneau colegii lui Mosoia), sub calcan ce este?" Mosoia: „Hai sictir, că pe ăsta l-am mâncat, nu l-am pictat!".

Augustin Lucici a fost un prieten parcă dăruit să fie prieten, te ajuta să-ți descoperi înălțimile sufletești, să le urci întru fericirea alesei comunicări, fie ea și piezișă, dar lipsită de răutate. Pictorul Augustin Lucici a iubit, deopotrivă, și lumea satului, și lumea orașului – satul vechi și orașul natal vechi au trecut prin sufletul și mâna lui de artist, așa cum au trecut toate orașele europene prin care l-au purtat dorurile de privire și luminare. După ce am văzut desenele, stampele și tablourile lui, în care a surprins orașe din Italia, am simțit nevoia să-i povestesc o carte magistrală, a unui italian, Italo Calvino, „Orașele invizibile", că asta făcea Augustin, îți arăta fantasticul invizibil din spatele orașelor vechi, care le asigură acestora eternitatea, poezia și lumina ce le nemurește zidurile în surpare ...

Opere ale pictorului Austin Lucici se află în multe colecții private și în galerii ale țărilor de pe aproape toate continentele. A avut peste 40 de expoziții personale în România și străinătate. Pictorul a mai avut ceva aproape, un dar al lui Dumnezeu: Familia și iubirea de aproapele, care i-au stat alături și la bine, și la rău, prin rău înțelegând unele neajunsuri din vremurile revolute de restriște ideologică și socială. Soția sa, Doamna Stela Maria Lucici, artist plastic valoros, i-a fost un sprijin și un „geamăn" înțelept, atât în frământările lui artistice, cât și în cele existențiale. Din unirea lor, până ce moartea spre Înviere îi va fi despărțit, s-a născut Augustinel, de-acum bărbat în puterea cuvântului și sprijin al mamei sale, talentat fotograf care se nevoiește să vadă și să redea prin arta fotografică tot cea ce este dincolo de ceea ce se vede, aidoma pictorilor și tuturor artiștilor care știu că marele dar al Domnului este să te lase să vezi dincolo de văzute, prin smerenie și devoțiune... Omul Augustin Lucici a trecut la Domnul pe 2 decembrie 2020, iertat să fie și pomenit fie în veac. Bărbații din neamul lui s-au numit cu toții Augustin; catolici fiind ei, mai mult ca sigur că au fost fascinați de înfrângerea timpului prin fapta creștină, a fericitului Augustin, care spunea într-o confesiune despre timp: „Cum pot exista trecutul și viitorul, când trecutul nu mai este, iar viitorul nu este încă. Cât despre prezent, dacă ar rămâne mereu prezent și nu ar deveni niciodată trecut, n-ar mai fi timp, ci eternitate?" Tot Fericitul Augustin a rezolvat spusa de dinainte, care pare o speculație: „A spune cuiva «te iubesc» înseamnă, de fapt, «tu nu vei muri niciodată»". Augustin Lucici încă ne spune, prin operă că ne iubește... Pomenit fie în veac...

Lucian Sârbu

În căutarea stângii pierdute: Rutger Bregman

Deși în spațiul cultural autohton cuvântul „socialism” este privit cu suspiciune și mediile intelectuale se aliniază cu sfințenie la paradigma hegemonică (în sensul gramscian al cuvântului) de sorginte neoliberală, în Occident există o mișcare destul de vie de explorare a viitorului mișcărilor de stânga, inclusiv a viitorului stângii socialiste tradiționale - cea preocupată de condiția socială a forței de muncă, de noțiunile de dreptate, echitate și egalitate și, mai presus de orice, de rezolvarea principalei probleme a capitalismului, indiferent de paradigma sub care se situează acesta (capitalism comercial, industrial sau tehnologico-financiarizat): problema sărăciei fără de speranță.

În acest sens tânărul istoric olandez Rutger Bregman (n. 1988), autorul eseului *Utopie pentru realiști* (2014), apărut și la noi la editura Litera (2020, traducere de Monica Pârvulescu), se înscrie perfect într-o paradigmă aproape complet neglijată de preocupările elitei noastre culturale, cea a criticii sociale, care în Occident deja a dat naștere unor voci și unor idei extrem de importante, care vor avea cu siguranță impact pe termen lung, cum ar fi, de pildă, teoria des-creșterii economice (la fundamentul căreia stau ideile unui economist român, Nicolae Georgescu-Roegen, și al cărei important reprezentant e astăzi filozoful francez Serge Latouche). Teoreticienii des-creșterii încearcă să rezolve ecuația absurdă a creșterii economice perene („cum să faci creștere economică infinită pe o planetă finită?”), preconizată de economia neoclasică, ale cărei vederi sunt astăzi dominante la nivel de guverne, medii de afaceri, politicieni, instituții globale, factori de decizie, bancheri etc., propunând pur și simplu renunțarea la măsurarea creșterii economice (implicit a domeniului economicului) ca măsură supremă a succesului societal. Dar despre asta poate vom vorbi cu alt prilej.

Revenind la Bregman, deși la momentul apariției cărții era foarte tânăr (doar 26 de ani) ideile expuse în *Utopie pentru realiști* sunt extrem de coerent prezentate, fiind puternic argumentate și susținute cu statistici, studii și o întreagă cazuistică destul de convingătoare. Aparent autorul vrea să aducă sub lumina reflectoarelor câteva idei „trăsnite” din punct de vedere al dogmelor sociale și mai ales economice, cum ar fi acceptarea pe scară a unui venit universal de bază (VUB), posibilitatea unei săptămâni de lucru de numai 15 ore sau eliminarea granițelor naționale. În România, cel puțin, unde politicienii - indiferent de culoarea politică - vituperează neîncetat împotriva „asistaților social care primesc bani fără să muncească deloc”, și asta în condițiile în care cifrele arată negru pe alb că România este statul UE cu cel mai mic buget de asistență socială și cu cele mai mărunte cheltuieli pe cap de locuitor destinate asistenței sociale, a vorbi despre „venit universal de bază” e ca și cum ai fluiera în biserică. Și totuși argumentele lui Bregman merită luate în considerare, deoarece au la bază fapte concrete și experimente economice care au dovedit că introducerea unui VUB necondiționat ar putea conduce la creșterea fericirii generale și la scăderea drastică a indicatorilor sărăciei. Interesant este că Bregman militează pentru introducerea acestui VUB ca o măsură luată în tandem cu restrângerea rolului protector al statului, care de cele mai multe ori în numele protejării celor săraci de fapt dezvoltă o birocrație proprie care nu are alt scop decât acela de a se perpetua pe sine însăși. Oricât de contraintuitiv ar părea, experimentele citate în carte se pare că au dovedit că indemnizațiile de tip VUB date direct nevoiașilor i-au ajutat pe aceștia să iasă din mizerie mult mai eficient decât prestațiile sociale trecute prin filtrul birocrației. Chiar ar merita făcut un asemenea experiment și în România, unde se perpetuează veșnic stereotipul „bețivului” abonat la birtul din sat, unde bea ca Setilă pe alocațiile copiilor (de parcă acestea ar reprezenta cine știe ce sumă). Probabil că experimentul ar dovedi ceea ce s-a descoperit deja în alte țări, și anume că majoritatea covârșitoare a oamenilor săraci nu sunt așa fiindcă nu vor să se schimbe, ci pentru că nu au avut niciodată șansa de a ieși din sărăcie.

A doua temă majoră a cărții este dată de argumentația în favoarea unei săptămâni de lucru mai scurtă. Este un fapt indubitabil că pe tot parcursul secolului XIX, și până pe la jumătatea secolului XX, sub presiunea partidelor socialiste, a sindicatelor și nu în ultimul rând sub presiunea existenței URSS, capitalismul occidental a fost nevoit să accepte ideea unei zile de lucru din ce în ce mai scurtă. Cu alte cuvinte, mai mult timp liber pentru muncitori. Tendința s-a conturat atât de clar încât în 1930 Keynes era sigur că în 2030 oamenii nu vor mai munci mai mult de 15 ore pe săptămână. Numai că tendința aceasta s-a oprit la un moment dat după al doilea război mondial, mai întâi prin atragerea masivă a femeilor în câmpul muncii (practic, bărbaților li s-a lăsat același timp liber „cucerit” până atunci, în schimb capitalismul a luat înapoi din timpul liber al familiei ca întreg) iar acum, în secolul XXI, timpul liber al muncitorilor (indiferent că vorbim de „muncitorii cu cârca”, de meseriași sau de intelectualul nevoit să presteze o oarecare muncă salariată pentru a-și asigura supraviețuirea) este sub un veritabil asalt în majoritatea lumii occidentale. Bineînțeles că lui Bregman nu îi este greu să aducă argumente în favoarea revenirii la tendința inițială, în condițiile în care nenumărate studii au arătat că sporirea modernă a productivității nu are legătură cu timpul consumat, ci cu factori care țin de organizarea inteligentă a muncii, tehnologizare, reducerea stresului etc.

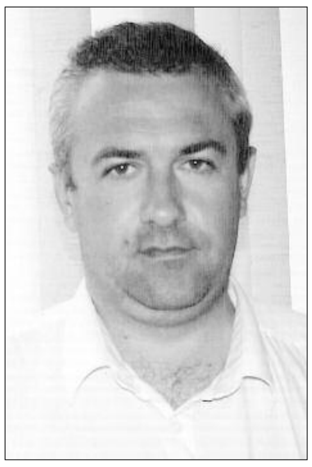
În sfârșit, ultima temă majoră abordată în cartea lui Bregman este legată de libera circulație a persoanelor la nivel internațional. Și aceasta este o temă specifică gânditorilor și economiștilor de stânga, care au remarcat cu alte prilejuri că globalizarea s-a construit mai mult pe libera circulație a capitalurilor și mai puțin - de fapt, deloc - pe libera circulație a oamenilor, ceea ce a făcut ca piețele de muncă naționale să intre într-o competiție acerbă între ele pentru atragerea de investiții. Iar această competiție s-a tradus în condiții din ce în ce mai proaste pentru clasa muncitoare locală, indiferent că vorbim de cea mai mare putere a planetei, SUA, unde salariul net stagnează în termeni reali de peste 40 de ani, sau de țări precum Bangladesh, unde muncitorii lucrează pe salarii de nimic în clădiri care se prăbușesc - la propriu! - cu ei cu tot. Argumentul lui Bregman în favoarea deschiderii universale a granițelor ține de ineficiența dovedită a ajutoarelor pe care lumea occidentală le-a pompat decenii la rând în țările sărace. În favoarea ideii sale, olandezul citează mai multe studii care ar susține că produsul global brut ar putea crește cu până la 147% dacă oamenii ar putea circula liber de colo colo. Și că locuitorii din țările sărace ar putea câștiga mult mai mulți bani dacă s-ar putea angaja direct în țările bogate, decât în situația actuală, când ajutoarele primite dinspre Occident sunt „vămuite” de guvernele lor corupte. În realitate așteptările tânărului istoric olandez sunt cel puțin bizare, pentru că legile economiei de piață ne învață un lucru simplu: când oferta pentru un bun crește, prețul său scade. În cazul de față migrația necontrolată ar pune presiune pe prețul (costul) forței de muncă din Occident și în loc să asistăm la o creștere generală a veniturilor am asista mai curând la o scădere generalizată. Poate că pe un muncitor african noul salariu dintr-un job pe tărâm european l-ar mulțumi, dar pe un muncitor european cu siguranță nu. În această problemă Bregman nu e deloc convingător.

Cu toate acestea, într-un peisaj intelectual cum e cel românesc, dominat de un discurs de dreapta care deseori frizează patologicul (deși un patologic mai de Dâmbovița, adică în registru comico-absurd), apariția cărții lui Rutger Bregman nu poate decât să ne bucure, pentru că vine ca o gură de oxigen. Așa cum concluzionează autorul, polemizând de la distanță cu ceea ce el numește „socialiștii supuși” - adică stânga politică și intelectuală care s-a predat cu arme și bagaje în fața discursului hegemonic al dreptei, abandonând credința în posibilitatea unei lumi mai bune - „dacă vrem să schimbăm lumea trebuie să fim nerealiști, nerezonabili și imposibili.” (p. 215), altfel zis să avem curaj. Traducerea nu e dintre cele mai reușite (un mic exemplu: la pagina 211 cunoscuta sintagmă din limba engleză „*too big to fail*”, care se traduce pur și simplu prin „prea mari ca să pice”, cu referință la bănci, e tradusă cuvânt cu cuvânt prin „prea mari ca să dea greș”), cum sunt, din păcate, multe dintre traducerile care apar la noi, dar conținutul de idei al acestei cărți este suficient de valoros pentru a da naștere unor dezbateri productive în mica bulă a stângii intelectuale românești și, de ce nu, chiar a stângii partinice.

...într-un peisaj intelectual cum e cel românesc, dominat de un discurs de dreapta care deseori frizează patologicul (deși un patologic mai de Dâmbovița, adică în registru comico-absurd), apariția cărții lui Rutger Bregman nu poate decât să ne bucure, pentru că vine ca o gură de oxigen.

Florin Chivoci

„Experimentul Pitești” și geografia literară

Din tot arsenalul livresc care s-a scris după 1989, „Fenomenul Pitești” apare ilustrat exclusiv în operele eseiștilor, ale biografilor și istoricilor. Literatura memorialistică despre acest subiect nu a suscitat însă un interes deosebit istoricilor literari, spre a consfinți imaginea spațiului literar inaugurat de Goma și de Ierunca.

La începutul anilor 1950, într-una din închisorile comuniste din România s-a desfășurat un experiment înfiorător. Elevi, studenți, intelectuali au fost supuși unor metode de reeducare prin tortură, la schingiuiri și umilințe de neimaginat prin care se urmărea distrugerea lor psihică. După modelul pedagogului sovietic Makarenko, Securitatea a pus la cale un plan diabolic pentru lichidarea rezistenței morale a deținuților politici: utilizarea sistematică a chinuirii deținuților de către alți deținuți, după sadicul principiu „cel care îl torturează pe seamănul său va scăpa de propria sa torturare”.

Cam așa ar putea fi trecută sumar în revistă realitatea infernului piteștean care urmărea reeducarea tuturor opozanților politici în spiritul comunist. Am stat oarecum în cumpănă înainte de a decide dacă o scriere inspirată de tragedia comunismului înscăunat în România de Armata Roșie are ce să caute într-o carte unde se vorbește despre locuri atât de dragi piteștenilor, ca Trivalea, Grădina Publică ori Strada Mare, sau în care se evocă împrejurări romantice precum Dealul Piteștilor și Găvana. Până să fie asimilată de geografia literară autohtonă, lugubra închisoare în care s-a petrecut înfricoșătorul „Experiment Pitești” aparține mai cu seamă unei vaste fresce a suferinței, aceea a temnițelor politice din România, alături de Gherla, Râmnicu-Sărat, Aiud sau Sighet, între care se distinge ca o „insulă” a ororilor absolute. Asta și pentru că vorbim, în cazul său, ca despre un loc străin de spiritul urbei, ca de un perimetru ascuns în care s-au comis marile atrocități și cu care viața cenușie a orășenilor din epoca anilor '50 nu are practic nimic de-a face. Să mai însemne atunci doar punctul izolat de pe harta așezării, având „meritul” de a se fi aflat undeva la periferia orașului Pitești? Să-i dăm până la urmă Cezarului ce-i al Cezarului și să reflectăm cu atenție asupra destinului artistic pe care l-a căpătat, odată cu timpul, ecoul sinistrului așezământ. Date fiind condeiele de valoare care au relatat ori s-au inspirat din ororile comise acolo în opere scrise până în 1989, precum Virgil Ierunca sau Paul Goma, stabilimentul cu pricina n-ar mai putea fi ignorat de nicio hartă literară. Dimpotrivă, spațiul care a găzduit „cea mai mare barbarie a lumii contemporane”, după cum o caracteriza Aleksandr Soljenițîn, a avut și are în continuare toate atuurile să se încarce cu referințe livrești, prin care să figureze ca parte distinctă în galeria locurilor literare piteștene.

Un mai vechi rapel la memoria literară ne amintește că, geografic vorbind, tragedia s-a petrecut într-o clădire despre care Virgil Ierunca preciza în cartea sa *Fenomenul Pitești* din 1981, prin vocea martorului Dumitru Bacu, ca fiind *„Situată în afara orașului, spre partea de nord-vest, în apropierea unui pârâu și departe de orice altă locuință, oferea un mediu foarte prielnic pentru schingiuiri, niciun strigăt neputând fi auzit de cineva. În acest «centru» ideal au fost adunați toți studenții arestați până în toamna lui 1948.”* Gândită și scrisă dintr-un dramatism care vine din sinceritatea ei totală, desfăcută de orice reziduu calofil, cartea lui Ierunca este un autentic și zguduitor studiu asupra ororilor de zi cu zi petrecute în iadul concentraționar. Descoperirile sale despre acest genocid al sufletelor sunt extraordinare, mărturiile adunate îl ajută să vadă conexiuni și similitudini cu situații, personaje sau cu alte locuri în care s-au încercat experimente similare, precum cel chinezesc de la Pekin. Dar, încă dinainte de Ierunca, literatura beletristică scrisă departe de România avusese deja prilejul de a consacra literar închisoarea piteșteană odată cu unul din cele mai reprezentative nume ale exilului. „Locul” irumpe în ficțiune prin romanul *Patimile după Pitești* (1979) al lui Paul Goma, care mărturisea în „nota autorului” la prima ediție românească a cărții că *„De cum am aflat despre Pitești, mi-am zis - fără promisiune fermă, fără jurământ, ci așa, ca ceva de la sine înțeles -* că trebuie scrisă cartea Piteștiului. *Ca să nu se uite - încă din anii de domiciliu obligatoriu observam la ceilalți un fenomen inacceptabil, dar... explicabil: uitarea voită; uitarea trecutului - ca să le fie protejat prezentul; uitarea prezentului - ca să le fie asigurat viitorul. Știam, deci, că trebuie scrisă cartea Piteștiului - dar cine să o facă? Desigur, numai cineva care ar fi putut - și ar fi avut dreptul -* să vorbească despre Pitești. *Rolul meu, mărunt, se reducea la... ațâțare, la ne-lăsare-în-uitare. (...)*

Pentru fiecare dintre noi, autori de cărți despre Pitești, autori de mărturii, ori doar cititori doritori să ne cunoaștem istoria (și să ne-o asumăm), atunci când vine vorba de cineva care a trecut prin infernul Reeducării, singurul mod în care este drept să ne apropiem de acest fenomen - pentru a-l înțelege: în prealabil, să ne întrebăm, la oglindă: «Și dacă, Doamne-ferește, aș fi fost și eu la Pitești?»”

Astfel realitatea a fost transferată în sfera ficțiunii, pentru a-i îmbogăți sensul și pentru a o transforma în simbol literar. Nu trebuie văzut în actul estetic vreo trădare a realității, ci dimpotrivă, după modelul în care o transfigurează veridic și artistic, iese la iveală măsura talentului autorului. Un roman precum *Patimile după Pitești*, adică o scriere epică în care există personaje, intrigă, acțiune, eveniment, pe alocuri chiar și istorie, este cel mai grăitor exemplu al apropierii spiritului fostei pușcării de magia verbală a literaturii înalte. Prin opera concepută după mărturiile celor care au trecut prin infern se înșiruie personaje și scene, situații banale și dramatice, portrete, descrieri și dialoguri care conduc spre neiertătoare revelații psihologice, către descrieri veridice și aprofundări realistice. În paginile romanului cu care a decis „să nu-i tacă” apare în prim-plan figura diabolicului torționar Țurcanu, dar sunt evocate și alte chipuri sinistre ale reeducării, precum cel al „Generalului” venit în inspecție la Pitești (posibil infamul general de securitate Alexandru Nicolski). Și într-adevăr, fără ca principiul autenticității să fie trădat, „nepiteșteanul” Goma a reușit să nu „tacă” niciuna din ororile auzite, într-un adevărat poem al suferinței și al dezumanizării înfăptuite în mediul versatil, grosier, mustind de violență din celula *4 Spital*.

Din tot arsenalul livresc care s-a scris după 1989, „Fenomenul Pitești” apare ilustrat exclusiv în operele eseiștilor, ale biografilor și istoricilor. Literatura memorialistică despre acest subiect nu a suscitat însă un interes deosebit istoricilor literari, spre a consfinți imaginea spațiului literar inaugurat de Goma și de Ierunca. Document al timpului trăit, literatura non-fictivă despre detenția comunistă nu s-a bucurat, în general, de unanima apreciere a criticii ultimilor ani, și prin prisma slabei valori estetice a multora dintre texte. A fost prea mare graba, dupa '89, de a scoate la lumină secretele ținute sub bocanc despre ororile comunismului ca să mai fie timp și pentru sublimarea lor artistică. La această neacceptare a funcțiilor textului confesiv a contribuit, de bună seamă și un fenomen tot mai vizibil în peisajul artistic postdecembrist, anume slăbirea granițelor și chiar anularea lor dintre literatura scrisă de profesioniști și aceea scrisă de amatori, de diletanți. De aceea, chiar dacă amintirile născute în umbra carcerei, a torturii, a bătăii sunt autentice, multora le-au fost contestate vehement meritele estetice. Dar, dincolo de valoarea strict documentară sau didacticistă, orice lectură a creațiilor de detenție îi lasă în suflet cititorului și un efect literar inconștient. După cum observa și Nicolae Balotă, literatura de detenție nu este „doar o culegere de documente, de mărturii, de amintiri; valoarea ei în conservarea memoriei se legitimează și prin literaturitatea ei” (Nicolae Balotă, *O istorie salvatoare*, în *Istoria literaturii de detenție*, Editura Ramida, București, 1998, p.6). Nu ne-am propus să înșirăm aici o listă bibliografică cu toate ipostazele literare din jurul acestui subiect de după '89 (listă aflată într-o continuă expansiune de la an la an); însă putem să le găsim un numitor comun atât textelor memorialistice despre Pitești, cât și volumelor care fac o analiză a fenomenului desfășurat aici, informată și susținută cu documente fără valoare literară (procese-verbale ale anchetelor, note informative, mandate de arestare, rechizitorii). Atât prin scrieri ale unor supraviețuitori ca Aristide Ionescu (*Dacă vine ora H, pe cine putem conta?*) ori Eugen Mărgirescu (*Moara Dracilor – amintiri din închisoarea Pitești*), cât și, de partea cealaltă, ale unor cercetători precum Alin Mureșan (*Pitești. Cronica unei sinucideri asistate*), fiecare lucrare se ambiționează să fie ea textul fundamental, sub aspect factual, despre Pitești. Ca atare, de la autobiografie la eseu, paginile ce stau drept testimoniu acuzator pentru această traumă națională majoră se unesc în registrul unic al *evocării*, impresionând, dincolo de atitudinea stilistică, prin sinceritatea, autenticitatea și confidențialitatea lor. Pornind la drum fără pretenție de literatură, nuanțele confesiunilor, dimensiunea adâncimii mărturisirilor sfârșesc prin a-și edifica propriul statut literar, revelat de autenticitatea unor creații inedite. Cu toate vin să întregească imaginea globală asupra fenomenului detenției.

Prin verbele suferinței, acest topos al infernului care a fost închisoarea transformată în memorial vine cu propria sa zestre literară în perimetrul geografiei spirituale piteștene. Ar putea fi cartografiat mai degrabă ca o pată de culoare, pe o hartă literară în care majoritatea locurilor sunt exuberante și pline de viață. Totuși, reprezentarea sa artistică, în teatru sau în roman de pildă, are toate șansele să fie mult mai vastă în viitor, dată fiind amintirea ororilor care pot oricând să stimuleze imaginația febrilă a unui scriitor. Cu certitudine că vom mai avea ocazia să auzim, în decursul acestui secol, și despre alte creații ale genului epic sau dramatic inspirate din nenorocirea care s-a petrecut, cândva, între niște ziduri uitate de lume.

Dintr-un volum în curs de apariție, consacrat locurilor literare piteștene

eseu

Tudor Cicu

„Femeie jucându-se cu focul” – de Any Drăgoianu
(ed. NEUMA/2020)

Poetul... un evocator. Când îl înțelegem, suntem tot așa de poeți ca și el” – spunea Anatole France. Spectacolul lumii în poezie, la poeții evocatori, implică și această punere în scenă a poeziei care mizează pe un biografism evocator. Any Drăgoianu, poeta din Gorj, îl invită și pe cititor, transformându-l în martorul zbaterilor ei interioare, la o realitate ce nu mai poate permite o stare normală a lucrurilor. Lucruri care se și sfârșesc în cuvântul care ne spune că poezia e un concentrat emoțional, ca un fulger alcătuit din cuvinte și în a cărui faustică alchimie a revoltei și captivității tocmai am intrat, printr-un strigăt eliberator menit să dezlănțuie schimbarea. *Femeie jucându-se cu focul* îi configurează poetei plăcerea estetică de a medita asupra unei poetici a realității într-un sistem de oglinzi menite să ne redea proiecția unui suflet prins în colivia unor așteptări amânate. Însă în tot acest echilibru retoric al răzvrătirii și captivității noastre, o relație de cauzalitate cu viața o are puterea de a acționa și a ne iubi cu adevărat: *„când inima îmi ardea după fiecare cuvânt”,* iar până și timpul după care alergăm în viață, o da! - *„timpul pare un cerc de foc”*. Any Drăgoianu este poeta care „nu se joacă de un timp cu păpușile, ci cu focul poeziei.” și chiar pentru „o dezvelire de sine” scrie „o poezie destul de gravă și ofensivă” (din *cuvânt înainte* de Horia Gârbea). Dar - o spunem cu certitudine - avem prin Any Drăgoianu o voce cu un discurs al eului biografic, ușor revoltat. Și, oscilând între cele două stări sufletești, revoltă în captivitate și strigăt în libertate, poeta se trezește din visul scrierii unui poem de parcă ar improviza la pian, oficiind o poezie confesiv-narativă, fără un retorism pronunțat, mai degrabă prozaică. *„Poate chiar eu am inventat această femeie”*, ni se confesează, atrăgându-l și pe cititor în direcții emotive și lirice, pendulând în imagini inedite care se întrepătrund cu sentimente tulburătoare, determinate de efuziunea stării. Și, ca într-un voiaj interior complex, memoria se reeditează cu ochii legați de amintiri: *„amintirile mă prind ca lupii turbați”*. Inventând un timp paralel, o viață, o iubire, într-un anume fel lumea/scenă, fiind o lume a simțurilor personale (acea „dezvelire de sine” amintită), noi credem că prin gânduri, simțurile noastre se deschid spre taine. Convingerile sale estetice, suflul interior al sufletului feminin (acest spațiu infinit al trăirior), sunt temnițele în care poeta pendulează între măștile auctoriale ale imaginarului și năzuința faustică a unui strigăt de descătușare: *„nu mi-e frică de nimeni și de nimic/pentru că poemele mele nu poartă măști/și nu se pun pe alergat dacă aud mașina poliției”* (Nume de cod: „Anna”).

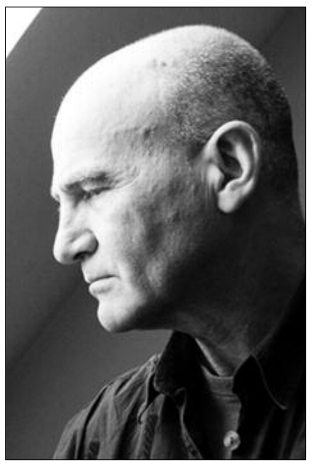
Este o fericire imaginația (aici), dar numai pentru a scoate la iveală sufletul „când o furtună trecuse prin *acesta*”, ca o pendulare între imaginar și real: *„parcă am cărat în spate stânci/îmi ordonez câteva cuvinte/ paginile nu mai tresar/cum nu mai tresari nici tu/ indiferent cât de minunat arăt eu/în fiecare fotografie*” (La miezul nopții poemele nu mai au niciun sens). În poezia de dragoste (cernită de „acest segment al întoarcerii tale”- cum spune), se simte acel glas dubitativ (*„de atâtea trădări/ mă împiedic de umbra copacului așezat în fața casei”*); și ne izbim de ceața unei povești a celor care se caută hamletian în lumea-scenă, unde pe ***ea*** o zărim *„iubind pe apucate/ agățându-mă de alte suflete”,* iar ***el*** e călător „în propriul deșert”: *„iar tu/alergi prin visele sângeroase”.* Și între cei doi *„sunt munți/și ape/și dezastre”* și *„dragostea mea e ca o pădure unde se taie nemilos/fiecare anotimp”.* Revolta poetei se face resimțită atât în vers (*„mai e o femeie să știți/o femeie care arde în urma poemelor mele”*), ca și în modul de frazare a unor titluri de poeme: „avem să ne golim de ninsori”; „zâmbetul prăfuit al unei dimineți”; „nu-mi pun inima să repete nicio durere”; „În autobuzul acesta sunt mai mulți poeți” etc. După aria de acțiune a poemelor distingem două tendințe ale poeziei sale de suflet: prima se valorifică mai mult prin lirismul imaginației simbolistice, uzând și de metaforă, a doua se fixează pe text sau pe scriitura epică.

Prin poezie își construiește ea lumea din care să iasă ceva mai întărită: *„voi scrie poeme după ora 22/poeme în care voi alerga liberă pe străzi”.* Strigătul ei nu e unul al disperării cât al poemului care se vrea auzit: *„am inventat un strigăt/care mai târziu a ars/ odată cu ghemul acela imens de amintiri/ce mă pândeau pe la colțuri/gata să își înfigă dinții/în carnea mea”* (am inventat un strigăt). Pe ici-colo, poezia e și un avertisment adresat locuitorilor planetei: (vezi poemul „Într-un târziu dezastrul va semăna cu un glob uriaș” (sau versurile) *„mă gândeam să scriu pe toți pereții/un poem realist/chiar dacă voi fi lovită cu pietre”*, ori un strigăt de reinventare a poeziei: *„legați-mă!/Legați-mă, până nu dau foc/și acestui ultim poem!”... „ca un cântec început în sălbăticie”.*

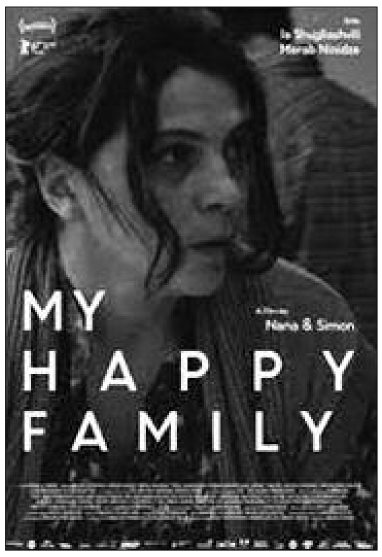
Alteori, poeta se simte întemnițată în singurătatea zilei *„după lunile acestui arest preventiv/încep să iau totul ca pe un fier încins”*, dar e doar scânteia unei posibile treziri la viață, ce *„seamănă cu aripile unei vrăbii pregătite să ciugulească/mai multe clipe îngrămădite în suflet”*, ori tabloul e pictural până la expresionism: *„dar e liniște/numai o lumânare pâlpâie/ scurgându-și ceara/pe podeaua îmbibată de lacrimi”.* Și asta, pentru că doar poezia are atâta mister cât să ne poarte pe „valuri” de gând, spre un liman de speranțe.

Alexandru Jurcan

Mozart și frunzișul

Manana are 52 de ani și e profesoară la un liceu din Tbilisi. Manana...ce nume muzical, savuros! E căsătorită, are soț, un fiu, o fiică. Pe lângă ei, părinți și bunic, ba chiar iubitul fetei. Tot tacâmul spre a fi împlinită. Atunci de ce e încruntată, întunecată? Ce nu merge? Toți o respectă, doar că e mare înghesuială într-un apartament în care oamenii vor să-și impună tabieturile. Suntem în miezul unui film din 2017, cu un titlu extrem de ironic: *Familia mea fericită*. Să fim serioși! Nu zăbovește calmul în viermuiala cotidiană. Si atunci ce decide Manana? Să plece! În absența oricărei justificări. Refuză orice morală gregară, nu mai vrea familie tradițională, fuge spre recucerirea libertății. Și cum reacționează ceilalți când ea își face bagajele? Stupefacție, întrebări. Cum, nu există vreun motiv? O fi sufocat-o iubirea lor? Din cauza năvălirii lor zilnice în viața ei, ea nu mai poate alege?

Închiriază un apartament. Flanează prin ploaie, merge în piață, atinge produse, obiecte, conversează. Se regăsește pe sine, își aude ecoul sufletului, repară chitara. La orice vârstă poți schimba macazul, dacă ai voință. Manana iese pe balcon. Ascultă Mozart și foșnetul frunzișului. Mă obsedează și acum freamătul verde al acelor copaci. O coloană sonoră perfectă. Ce face familia patriarhală? O convoacă la dezbatere. Aha, rutina trebuie păstrată, n-ai voie să te revolți, să părăsești turma, să evadezi. Sar ca lupii cu întrebări insidioase, în timp ce ea le spune răspicat „nu vreau să fiu nici controlată, nici protejată”. Binele cu forța!!

Cum zicea cineva...toți îți vor binele, nu ți-l lăsa luat! Ceilalți scormonesc motive, altfel nu există logică. La o petrecere, Manană află că soțul o înșela, că are un copil cu alta. E bulversată, dar ea nu știa asta când și-aluat libertatea în cap. Ce se va întâmpla??

Am văzut filmul la Tiff și am presimțit că va lua cel mai mare premiu, la fel ca actrița Ia Shugliashvili – absolut fascinantă, de o naturalețe incredibilă. Regia: Nana și Simon(el e german). Preferați numele lungi? Nana Ekvtimishvili și Simon Gross. Da, un film feminist tulburător, cu cântece tradiționale pe alocuri, cu o imagine empatică, semnată de românul Tudor Vladimir Panduru (tot el... *Bacalaureat, Malmkrog)*. Acum filmul se găsește pe *Netflix*, însă puțini îl vor vedea, preferând acțiuni relaxante. Va veni vremea când experiența amplă de viață va declanșa înțelegerea acelei evadări. Manana, ca simbol, se coace încet și sigur în multe ființe.

Mihai Barbu

O constatare nostalgică de-acum un veac:

Ce verde era Valea mea!

Bucătăria caselor avea în dotare, pe unul din pereți, un “credenţ” („aşa îi ziceam noi bufetului din bucătărie”, ne-a confirmat un vechi locuitor). „Credenţul” avea două uşi din sticlă iar jos erau alte două uşi masive. Acolo se ţineu vasele mari. Soba din bucătărie era clădită din cărămidă, avea două plite şi un “ler” (cuptor). (...) Tot în bucătărie mai era, lipită de perete, o laviţă moale unde te puteai întinde. Pe pat erau perne colorate iar o masă mică era aşezată chiar în dreptul geamului.

reportaj

Pe când eram mai mic, mama ne-a adus câteva cărți care credea că ne vor interesa foarte tare și că le vom citi imediat. Pe atunci era moda difuzorilor voluntari care intrau prin birourile minei cu oferte pe care le credeau adecvate potențialilor cumpărători. Atunci, am mimat doar interesul pentru ele doar ca să-i facem pe plac mamei dar de citit le-am citit, cu interes, multă vreme după aceea. Una dintre acele cărți a fost și “Ce verde era valea mea”. Erau două volume, scrise de Richard Llewellyn, care au apărut în seria Bibliotecii pentru Toți a Editurii Minerva, în 1971, în traducerea lui Dumitru Mazilu. Filmul care s-a făcut după „How Green Was My Valley”, în regia lui John Ford, a fost ca turnat în anul 1941, a câștigat 5 premii Oscar (cele mai importante) și a fost nominalizat la alte patru categorii. Un triumf. Acțiunea se petrecea într-o mică localitate minieră din Țara Galilor pe care studiourile 20th Century Fox a reconstituit-o la Malibu, în însorita Californie. Familia Morgan, tatăl și cei cinci fii, își câștigă existența trudind în fundul unei mine de cărbuni. Fac munca asta din tată-n fiu, până când nimic nu a mai fost ca înainte. „Dar cum v-ați dus, toate v-ați dus, toate cele ce atât de frumoase erați odinioară, pe vremea când clocoteați de viață. Și totuși nu v-ați dus, căci încă ați rămas adevăr viu în cugetul meu. Dar atunci cum să fiți voi morți, voi, frații mei și surorile mele, și voi toți ceilalți, când sunteți vii în mine tot așa de neîndoielnic precât sunt viu eu însumi? S-a săvârșit tata din viață sub apăsarea cărbunelui? E oare mort? Fiindcă de e mort – atunci și eu sunt mort, și noi toți suntem morți, și toată înțelepciunea lumii nu-i decât o maimuțăreală. Ce verde era pe-atunci Valea mea, a mea și a celor ce s-au săvârșit”, zice cel care ne spune povestea Văii galeze.

La ei, minerii treceau peste Munte, să vadă un meci de rugby, la noi coborau în Luncă să se bucure de un meci de fotbal. Ai lor își beau berea la „Three Bells”/ „Trei clopote”, la noi, minerii poposeau la „Tri păduchi”, un local popular și deocheat, aflat fix în drumul de la mină spre casele ortacilor. Sâmbătă, toată familia galeză se aduna în jurul unei mese de sărbătoare. „Tata umbla cu polonicul în oala cea mare și-l scotea plin cu supă subțire de ceapă și-o bucată zdravănă de șuncă ce-și arăta marginile afumate de îndată ce ieșea din abur și polonicul era scos din oală, plin ochi. Ce mai mireasmă avea supa aceea! O simt și acum în nări”.

Duminica era, la noi, ziua când toată familia se aduna în jurul mesei. Bunica și mama puneau, la un foc mic, oala cu morcovi și albituri, toate culese, în acea dimineață, din grădina noastră din spatele casei. Găina ce urma să fie sacrificată era controlată de mama mare ca nu cumva să fie plină de ouă. Cele harnice erau mereu iertate. Apoi, femeile casei mergeau la biserică și, după slujba părintelui Moșic, se întorceau acasă, fericite și împlinite. Mama mare intra în bucătărie și făcea niște tăieței galbeni de „grosimea” unui fir de păr. Dacă fericirea ar avea o mireasmă, în acele timpuri ferice, era cea a supei noastre de găină, crescută în libertate și hrănită liber din belșugul curții. Și mai aveam ceva în comun cei din văile noastre: Doi porci întregi se mutau, de Crăciun, în cămări și din ei “oricând puteam tăia câte o bucată pentru oricine ne-ar fi trecut pragul, fie el cunoscut sau străin”.

Mi-am adus aminte de acea carte zilele astea când am constatat că și Valea noastră a fost verde doar atunci când ea clocotea de viață. O să încercăm mai jos să evocăm, și noi, aici și acum, acea lume definitiv pierdută. Suntem, e vorba de prezentul istoric, în anul 1920...

Așadar, fost odată ca niciodată...

După ce intrai în oraș, fie dinpre Hațeg, fie dintre Tg. Jiu, treceai peste o cale ferată ce servea, odată, la transportul cărbunelui. Prima stradă la dreapta, după barieră, te ducea chiar la Mina Petrila. Peste drum, la stânga, se află Colonia „Kokoșvar” („Cetatea Cocoșului', din limba maghiară) iar în imediata apropiere a exploatării miniere e fosta Colonie Deak. Colonia noastră era construită în spiritul arhitectonic al marilor metropole americane. Străzile erau drepte și proiectate a fi perpendiculare una pe alta. Casele de colonie erau toate aliniate, nici mai în față, nici mai în spate, după o linie imaginară care ne străbătea strada de la un capăt la altul. Ele aveau, fiecare, o mică grădină pentru cultivarea legumelor și florilor.

Dacă traversai strada principală ajungeai, imediat, în pragul Bisericii catolice. În spatele ei, era Parcul, botezat - fără nici o logică - în anii comunismului, “dr. Petru Groza”. Parcul era dotat cu o popicărie, cu un teren de tenis și, în centru, cu un chioșc destinat fanfarei. În fiecare duminică, fanfara cânta muzică de promenadă. Șefii fanfarei erau oameni instruiți (făcuseră conservatorul la Praga!) care au fost atrași în Vale de către conducerea minelor cu importante facilități materiale.

Ortodocșii nu mai aveau nevoie să traverseze strada pentru că biserica lor era chiar în centrul coloniei. Lângă Biserică era Sala de dans iar fiecare stradă avea, în folosință comună, o Cișmea și un Cuptor. Bucătăria caselor avea în dotare, pe unul din pereți, un “credenț” („așa îi ziceam noi bufetului din bucătărie”, ne-a confirmat un vechi locuitor). „Credențul” avea două uși din sticlă iar jos erau alte două uși masive. Acolo se țineu vasele mari. Soba din bucătărie era clădită din cărămidă, avea două plite și un “ler” (cuptor). Mai târziu, au apărut sobele tip U.R.U.M.P. (executate la Uzina de Reparat Utilaj Minier Petroșani) care erau făcute, integral, din metal. Tot în bucătărie mai era, lipită de perete, o laviță moale unde te puteai întinde. Pe pat erau perne colorate iar o masă mică era așezată chiar în dreptul geamului.

În cameră erau două paturi. Pe un perete al camerei era fixat un dulap cu haine de iarnă la care nu se umbla decât atunci când se schimbau anotimpurile. În stânga ușii era un *screen* pe care erau puse vasele mai de seamă. Jos se țineau pantofii și cizmele. În dreptul geamurilor erau două suporturi pentru flori. Pe masă erau alte flori și lucruri de mână, macrameuri, foarte frumoase.

Așa era în urmă cu un veac. Dar astăzi? Ei, bine, astăzi...

...din fosta colonie Deak a mai rămas o singură casă. E casa în care s-a născut scriitorul Ion D. Sîrbu care, azi, dă și numele străzii. Blocuri din prefabricate au luat locul acelor case pe care tocmai vi le-am descris mai sus. La parterul unui bloc nou s-a deschis un local numit „Number One”, ținut de un petrilean care a fugit în Austria și care s-a-ntors acasă pentru a le oferi petrilenilor bucuria unei bucătării internaționale. El nu și-a propus, de la bun început, să-i sfârâie-n bucătărie grătarele cu mici, fleici și nici n-a vrut să pună, în meniu, tradiționala ciorbă de burtă. „Am observat că românului, dacă îi pui în față oferta localului, o studiază atent vreme de-un sfert de oră și apoi comandă, într-o covârșitoare majoritate, o ceafă de porc, cartofi prăjiți și-o ciorbă de burtă cu smântână și ardei iute”, ne-a mărturisit prosperul patron. Până în prezent, deși a înotat împotrivă curentului, localul lui nu a dat faliment. Ba chiar, și-n vremurile pandemiei, a prosperat... Cu bucătăria de inspirație internațională pe care a propus-o foștilor mineri, omul s-a îngrășat peste măsură. Apoi, împreună cu alte vip-uri supraponderale din localitate, s-a deplasat 40 km spre, la Hațeg, pentru a se întâlni cu un nutriționist italian care i-a adus, pe toți, într-o formă cât de cât normală. Italianul pretindea ca toată alimentația rațională pe care le-o indica s-o ia doar de la el. Nu după multă vreme, vip-urile au nesocotit dorința italianului și au revenit la kilogramele dinainte. Dar, să recunoaștem, a fost un interval în viața lor când ei au arătat lumii o față umană, fără gușă (care le înconjura gâtul ca un fular) și fără fălci lăsate, ca niște comuniste căzute-n dizgrație... Lângă casa scriitorului e o brutărie imensă, Lowendal, care hrănește orașul și o bună parte din împrejurimi. Mașinile care distribuie pâinea ocupă aproape toată strada, până în dreptul pompelor funebre.

În orașul nostru sunt două astfel de case mortuare, una se numește „Pomenirea” iar cealaltă se numește, simplu, „Capela”. „Pomenirea” sau „CTC Funerare” oferă familiei îndurerate coroane, jerbe, lumânări, prosoape (mari, medii sau mici), cruce, sfeșnic, steag și batiste. Pe lângă aceste minime servicii, „CTC” mai oferă sicrie complet echipate, repatrierea și manipularea decedatului care beneficiază, în aceste cazuri, de capace frigorifice. La rândul ei, „Capela” asigură servicii funerare “complecte” (sicriu și accesorii, transport sicriu la domiciliu și așezare în sicriu, toaletarea decedatului - spălat, îmbrăcat, bărbierit -, săpat groapă, transport, ciocli și pomeni). Nota bene: Mortul beneficiază de-o înmormântare gratuită dacă familia prezintă talonul de pensie și o adeverință de salariat. În curtea Capelei se află o inutilă cutie de un roșu spălăcit, cât jumătatea unui stat de om. Odată, semenii noștri o foloseau ca să-și trimită, unul altuia, scrisori, vederi sau cărți poștale. Accesul la Capelă se poate face din două laturi: fie de pe strada Tineretului, fie de pe strada principală care duce, inevitabil, la Cap linie.

În mod absolut democratic, una e ținută de un fruntaș liberal iar cealaltă - de unul pesedist. Pe lângă cele două își mai face loc, timid, încă un astfel de serviciu oferit în fosta Sală de dans (și bune maniere) a celor de-acum un veac. Nici unul din cei trei patroni nu se plânge de concurență neloială. E loc berechet pentru toată lumea... Cel care a înființat „Pomenirea” a cumpărat un fost magazin de materiale de construcții și terenul aferent unde vechiul patron își ținea nisipul și pietrișul. Noul patron e un petrilean care a lucrat și s-a specializat în Italia chiar în branșă și asta se vede de la o poștă... Venind acasă s-a orientat repede în ce să-și investească banii și know how-ul. Afacerile lui Lowendal și ale Pomenirii merg ca-n brânză. Zi de zi, oamenii înfulecă pâine și specialități, zi și noapte își dau, pe rând, duhul și obștescul sfârșit. Până când „italianul” a reușit să-și pună pe roate afacerea, el a fost consilierul personal al primarului nostru din Petrila. A fost o alegere logică: „Voiam să-mi împărtășească mie, primul, din bogata lui experiența romană...” Lumea zice că primarul nostru nici acum n-ar fi renunțat la sfaturile „italianului”. Cic-ar devenit dependent de ele...

Un sfat local care străbate veacurile: orice s-ar întâmpla, să nu faci *blau*!

După Marea Unire, în Vale au venit muncitori de peste tot. Atât din țară cât și din

fostul Imperiu Austro-Ungar. În minele de cărbune ale Societății „Uricani - Valea Jiului" erau angajați, în 1922, oameni provenind din 161 localități din Transilvania și Banat. Alții au venit din Slovacia, Polonia, Galiția, Cehoslovacia, Ungaria sau Italia. Muncitorul din Valea Jiului avea ca principală grijă a zilei să nu facă un *blau*. Adică să nu facă vreo nemotivată. Această nenorocire se reflecta în pierderea unor certe avantaje materiale ca efect al dezorganizării, prin absența sa, a procesului de producție. Această idee de bază din Colonia petrileană (*Să nu lipsești de la serviciu!*) am întâlnit-o, în mod ce poate părea ciudat, și pe Calea Victoriei, în schițele lui Caragiale. În "Repausul dominical" există o scenă în care este descrisă "o lumină mare, o aglomerație. Un accident? Salvarea!" Amicii se apropie și văd un cetățean care șade jos pe marginea trotuarului care nu vrea să se scoale, cu toate insistențele sergentului. Nenea Iancu se apropie să ceară lămuriri segentului. "E repaosul dominical: nu mai poate umbla; trebuie să-l ridic de aici să nu-l calce vreo trăsură". Caragiale recunoaște în cel căzut jos pe *un excelent culegător tipograf, om în vârstă și foarte cumsecade*. Amicii îl iau pe culegător și pleacă împreună, luând o birjă, să se dreagă lângă hală. În timp ce amicii discută cu ce ar trebui să se dreagă pentru a elimina efectele nefaste ale repausului duminical (*ivarț cu coniac fin* sau *ciorbă de burtă dreasă cu puțin ardei roșu* - părerile sunt împărțite) culegătorul a dispărut dintre ei. Amicii cred că e vorba de o trădare dar omul a apărut, iar, în fața lor, spălat, dichisit (cât a putut mai bine) și ras. În timp ce amicii plănuiau să dejuneze la Lăptărie (să ne-nțelegem, e vorba de o acțiune ce se desfășura de dimineață până-n faptul serii...), omul își părăsește, irevocabil, amicii de pahar. El se ducea la atelier. *Sunt șef de echipă, nu pot să fac blau!* Se pare că lucrul pe mașinile nemțești face ca și omul care le mânuiește să gândească nemțește. Minerii, ca și tipografii, lucrau doar pe mașini nemțești.

350 de cai pentru subteran, 1.000 de vaci și capre pentru suprafață

Era o vreme când Administrația minelor punea la dispoziția angajaților săi, prin Consumul Societății, 47 de articole. Acestea erau făina de lux, făina de pâine, grișul, macaroanele, fideaua, porumbul, făina de porumb, tărâțele, fasolea, cartofii, varza, ceapa, carnea de vită, carnea de porc, untura, slănina sărată, laptele, brânza (calitatea a II-a), orezul glace, ceaiul, cafeaua boabe, cicoarea Franck, zahărul tos, sarea măruntă, oțetul, piperul negru boabe, ardeiul roșu pisat, săpunul de rufe, crema de ghete, tutunul cal. II, hainele de lucru, hainele de sărbătoare, paltonul, șapca, pălăriile, bocancii, pânza america pentru cămăși, zefirul pentru cămăși, pânza america pentru izmene, pânza america pentru croirea cearceafului dublu, zefirul pentru fața de pernă, barchet, ciorapi, prosoape, batiste zefir, batiste albe și pături. America pentru noi, cei din Vale, a însemnat, până-n zilele noastre, doar pânza pentru cămăși, izmene și cearceaful dublu.

Societatea Petroșani, al cărui principal obiect de activitate era extragerea și valorificarea cărbunelui, avea și un serviciu propriu care se ocupa cu sectorul agricol. În mină trudeau, în acea vreme, 350 de cai. Pentru acești cai, care asigurau transportul subteran, se cultiva trifoi, lucernă, ovăz și se cosea iarba pentru fân. Acești cai, odată intrați în mină, nu mai erau scoși la suprafață decât la bătrânețe. Drama lor era că, atunci când ieșeau la suprafață, orbeau pentru că nu puteau suporta lumina puternică a soarelui. Personalul auxiliar al societății se ocupa și cu întreținerea scroafelor de prăsilă și distribuirea purceilor la angajați precum și cu pregătirea pășunilor necesare pentru cele 1.000 de vaci și capre ale oamenilor care trudeau în subteran. Societatea acorda, de asemenea, suprafețe de teren celor care voiau să le cultive cu legume și cartofi.

Valea cărbunelui, privire de pe dealurile veșnic verzi

Țăranii din Vale au trăit alături de orășeni dar s-au ignorat reciproc. Într-un târziu, țăranii noștri s-au angajat la mină dar nu ca să dea cărbune ci doar ca să-l paraziteze în funcții auxiliare. Ei voiau să fie portari, paznici, fochiști sau muncitori la întreținere și căutau munci care să nu le solicite energia necesară la muncile câmpului. Cu timpul, copiii momârlanilor de odinioară s-au deșteptat, au urmat Institutul de Mine, au devenit directori de mină ba chiar și directori generali la Compania Huilei. Cu toată această ascensiune pe scara socială, viața lor privată a rămas la fel. Ea a fost rezumată, în urmă cu o sută de ani, de doi intelectuali de frunte ai Văii. Dr. Enea Giurchescu, fost director al Liceului de băieți din Petroșani, a descris, cu exactitudine și detașare, situația țăranilor din Vale. "Populația băștinașă o fac românii care se ocupă cu agricultura. Țăranul, cu pasivitate, se uită cum se mișcă roata lumii, dar el nu se mișcă. Sunt smeriți, nepretențioși și se mulțumesc cu puțin. Între mineri rar afli câte unul, dar și atunci nu în mine, cu toate că grosul muncitorilor îl fac tot românii veniți aici din alte părți. Hrana lor este simplă: fasole, varză, cartofi, lapte, brânză cu mălai sau mămăligă. Păsări nu mănâncă iar vită sau oaie numai la pomeni sau când le piere. Mănâncă afumături de porc iarna, iar pielea porcului e folosită pentru opinci. Rachiul le place foarte mult. Îmbrăcămintea este formată dintr-o cămașă lungă până la genunchi, cioareci albi, opinci, iarna - șubă și căciulă."

La polul opus e descrierea pe care o face dr. Iacob Radu, un fost vicar greco-catolic al Hațegului, între 1910 și 1912. Este o descriere a Micii Americi care se naște, la început de secol XX, în Valea Jiului. "Petroșenii de azi nu mai e un sat liniștit de ciobani români, ci o Americă, o Babilonie întreagă. În locul cătunelor de bârne de brad, cu acoperișurile țuguiate de prăștilă, se ridică edificii mari, moderne, case cu etaj între care merită atențiune mai ales pompoasa casă a Societății de mine, unde este Clubul sau Cantina funcționarilor. Năvălitorii moderni, mult mai nesățioși ca cei vechi, nu numai scurmă în măruntaiele pământului după cărbunele indispensabil omului modern, ci au cuprins în mare parte și suprafața lui, prefăcând vechile sate românești în uimitoare așezări industriale." Cai, măgari, vaci, oi, porci și câini ciobănești mai întâlnești și azi pe dealurile ce înconjoară Valea. Momârlanii de azi, ca și cei de ieri, nu și-au uitat tradițiile și nici cum se trăiește la țară. Periodic, ei "tună" (coboară, în graiul lor nesofisticat...) la Vale, oferind orășenilor produse lor sută la sută ecologice: brânza și laptele.

Garaje și destine contemporane

Azi, femeile foștilor mineri stau pe banca din fața fiecărui bloc și consumă, cu viteza unor mașini nemțești, bomboane agricole. Cele mai harnice sunt angajatele unui italian să coasă textile după modelele unor ilustre case de modă. În pauza de masă, ele ies în natură, fumează țigări scumpe (oricum, altele nu se mai găsesc...) și beau cafele ieftine, de-un leu, de la aparatul din colț. Bărbații care au lucrat la mină, și s-au descurcat în viață, au reușit să-și construiască câte un garaj. Viața lor mondenă s-a mutat acolo. Dimineața deschid larg ușile garajelor, își fac de lucru la mașinile lor, second hand, aduse din Occident și sunt gata, oricând, să primească oaspeți. „Ce dracu să fac acasă?", mi-a răspuns, fără să-l întreb, dl. Marin Tărțan... A lucrat o viață ca mecanic pe mașina de extracție și, de cum a ieșit la pensie, s-a vrut un om liber. Serviciul său implica, din partea lui, o precizie nemțească. A fost un om cu simțul datoriei și care n-a avut, niciodată, vreun accident pricinuit de el. De blau nici nu putea fi vorba... Garajul lui era amplasat pe culmea unui dâmb și era înconjurat, din ambele părți, de Mâna Maicii Domnului, o plantă nepretențioasă, ce se dezvoltă generos și oferă un miros îmbătător. Mâna Maicii Domnului a fost cadoul babei Cucuruz, când Marin i-a cumpărat casa pe care a transformat-o, ca să fie și el în rândul lumii, într-un garaj. Odinioară, iarna, copii profitau de zăpadă și se dădeau cu sania tocmai din vârful dâmbului. Dâmbul nostru avea o pantă accentuată și sania, odată pornită la vale, te ducea până în dreptul Librăriei noastre. Acolo era capătul pârtiei și al străzii 1 Iunie. Dacă nu te puteai opri la timp, traversai, pe riscul tău, strada și intrai direct în Poșta orașului. Într-o bună dimineață, ușile garajului, proprietatea lui Marin Tărțan, nu s-au mai deschis. Cu câteva săptămâni în urmă, omul a fost internat la spital pentru că se simțea rău. După câteva zile l-au externat (deși directorul spitalului era chiar vărul său) iar pacientul și-a reluat locul pe scaunul său cu vedere spre muntele Parâng. Slăbise în mod evident dar le spunea tuturor că nu-l doare nimic. Absolut nimic. Până-ntr-o zi, când i-am citit ferparul pe stâlpii de beton care conduceau curentul la consumatori. Prietenii lui, în ziua și ora anunțată, l-au așteptat, la Capelă, să-și ia un ultim rămas bun. Întâlnirea era fixată într-o joi, la ora 13. Era o vreme câinoasă, să nu-ți scoți prietenii din casă. Popa Tertileanu a venit mai repede, a ținut o slujbă scurtă și la obiect, apoi a propus familiei s-o pornească spre cimitir. „Dar e abia ora 12", a protestat familia. „Mai am o înmormântare și apoi, e foarte, foarte frig", a mai zis popa și s-a pus, zgribulit, în fruntea cortegiului. Când au venit și prietenii lui la Capelă au văzut că locul de pe catafalc era gol. În aceeași zi, la televizor, s-a desfășurat un anost meci de fotbal (se putea altfel?) din Liga I. Au fost foarte multe întreruperi și antrenorul echipei aflate în dezavantaj pe tabela de scor spera ca arbitrul să prelungească jocul cu cel puțin 4-5 minute. „Centralul" a transmis arbitrului de rezervă că nu va prelungi meciul nici măcar cu un singur minut. Când antrenorul învinșilor a protestat, arbitrul principal i-a tăiat-o scurt: „Nu vezi ce frig e afară? Am înghețat de tot!" Avea dreptate. Cu frigul din Vale și cu cel din Liga-ntâi nu te poți pune...

Final comun galezo-român

"Peste puțin timp am să-mi strâng cele două cămăși, dimpreună cu cealaltă pereche de ciorapi și cu hainele cele bune, și-am să le adun în pânza cea mică și albastră cu care mama obișnuia să-și lege părul cînd deretica prin odăi; apoi am să plec de pe Vale. Dacă m-aș duce până jos, la prăvălia lui Tossal, să cumpăr o cutie de carton, ar trebui să-i spun pentru ce îmi trebuie, și atunci toată lumea ar afla că plec. Asta nu vreau, așa că nu rămâne decât vechea pânză albastră, căreia i-am făgăduit s-o spăl bine și s-o calc cu grijă de îndată ce o să mă statornicesc undeva, oriunde ar fi să fie". Așa începe romanul lui Richard Llewellyn. Cine e dl. R.L.? Un bărbat de statură mijlocie, cu mâini și picioare mici, cu părul și ochii negri ca un bulgăre de cărbune din Walles. Noi am ales ales același citat pentru finalul acestui reportaj nostalgic. Pentru că, între timp, aproape toată Petrila s-a mutat la Verona. Dacă italienii au pus bazele, la New York, pentru viitoarea Mică Italie, petrilenii au făcut, pe bază de reciprocitate, în orașul lui Romeo și Julieta, Mica Petrilă. Și se miră, ca proștii, cum de marele Shakespeare nu i-a observat, încă, pentru a-i face și pe ei nemuritori. Și reci.

SFÂRȘIT. OBȘTESCUL SFÂRȘIT

Azi, femeile foștilor mineri stau pe banca din fața fiecărui bloc și consumă, cu viteza unor mașini nemțești, bomboane agricole. Cele mai harnice sunt angajatele unui italian să coasă textile după modelele unor ilustre case de modă. În pauza de masă, ele ies în natură, fumează țigări scumpe (oricum, altele nu se mai găsesc...) și beau cafele ieftine, de-un leu, de la aparatul din colț. Bărbații care au lucrat la mină, și s-au descurcat în viață, au reușit să-și construiască câte un garaj. Viața lor mondenă s-a mutat acolo.

Mariana Şenilă-Vasiliu

Jurnal 2009. Pagini răzlețe (IV)

Generaţiile, plute în derivă care pierd pe rând pe cei nimeriţi întâmplător pe ele. Unii sunt înghiţiţi de oceanul uitării fără să fi făcut ceva în viaţă, alţii sunt devoraţi de rechinii care pândesc pluta, mulţi crapă de neputinţă şi alţii din cauza egoismului şi indiferenţei celorlalţi. Până la urmă, nimeni nu supravieţu-ieşte. Apoi apare altă plută, cu alţi inşi, dar povestea se repetă.

Dintr-un documentar TV dedicat lui Alexandr Soljeniţîn aflu că timp de 20 de ani, cât scriitorul a trăit în SUA, n-a scris nimic. De scris a scris în URSS, înainte de exil, şi în Rusia, după întoarcerea în ţară. În libertate totală a fost incapabil să scrie ceva. Ba, se plângea chiar şi de păsările din America, despre care spunea că sunt frumoase dar nu cântă, aluzie probabilă la propria-i stare de spirit.

Cazul lui Soljeniţîn nu e, cum s-ar crede, o excepţie, atâta doar că, privit prin prisma personalităţii sale, el sare în ochi. Un exemplu la îndemână ar fi cel al răsculaţilor lui Horea, deportaţi în Banat, unde terenul e mai mănos şi clima mai blândă. În loc să se stabilească acolo, preferau să evadeze şi să se întoarcă în munţii lor aspri şi sărăcăcioşi. Şi n-au făcut-o doar o dată, prinşi şi readuşi în Banat, gândul le era doar cum să evadeze şi cum să ajungă din nou în munţi. Cel puţin fiul lui Horea ajunsese de pomină cu numeroasele lui evadări. Explicaţia? Apusenii pentru moţi însemnau acasă, ori, vorba românului, fie pâinea cât de rea, tot mai bine-n ţara ta. Cu animelele şi plantele lucrurile stau la fel: scoase din biotopurile lor, pier. Dacă fizic lucrurile stau astfel, de ce ar fi cele spirituale altminteri? Câţi dintre scriitorii şi artiştii români, „fugiţi" din raiul comunist în căutarea libertăţii de creaţie, n-au eşuat lamentabil şi asta pentru că în vestul Europei le-a lipsit atmosfera de solidaritate întru nefericirea din ţară. Dezrădăcinaţi, cu speranţele spulberate, au trăit fizic poate mai bine, dar spiritual cei mai mulţi s-au pierdut.

În fibra sa, înainte de orice, Soljeniţîn era rus, iar a fi rus, aşa cum probează întreaga literatură, înseamnă a avea o stare de spirit specială, tragică, pentru că Maica Rusie a fost un pământ al durerii, veşnic udat de lacrimi şi torturat, iar ataşamentul fiilor săi pentru adevăr a fost întotdeauna plătit cu suferinţă, lacrimi şi sânge. Părăsirea, fie ea chiar vremelnică, a acestui mediu spiritual se plăteşte cu sterilitate. A fost şi cazul lui Soljeniţîn. Întors după douăzeci de ani de absenţă, scriitorul şi-a recăpătat de îndată forţa creatoare. Există, oare, o mai bună demonstraţie a legăturii organice dintre pământ şi spiritul creator?

*

Tot din Jurnalul lui I.D. Sîrbu. A profita de „darul vorbirii" este, probabil, un păcat împotriva tăcerii ca formă de înţelepciune şi mântuire. Pitagora, care considera tăcerea „întâia treaptă a filosofării", avertiza asupra acestui lucru, dar şi al scrisului: „Vorbeşte puţin şi scrie încă şi mai puţin". Îmi mărturisesc cu smerenie şi umilinţă ambele păcate, însă fără ele elevii mei n-ar fi putut afla/învăţa mare lucru în „iepoca de aur", publicul meu (de la conferinţele pe care le ţineam) s-ar fi idiotizat şi eu însămi nu mi-aş fi lămurit multe lucruri. Vorba unui estetician, ideea vine vorbind. Sau, cum remarca Cesare Pavese, o conferinţă îşi are rostul (doar) pentru cel care o ţine şi care, astfel, îşi lămureşte foarte multe lucruri. Pe de altă parte, scrisul m-a ajutat în două feluri. În jurnal am găsit un confesional căruia i-am încredinţat nu chiar tot - dar oare cine spune tot, de unele lucruri te jenezi chiar şi faţă de tine, peste altele aşezi grila morală care nu-ţi îngăduie să le dezvălui -, dar destul de mult şi mai ales esenţial. Experienţa lui Diderot, care a convenit cu Sophie Volland şi sora acesteia să nu ascundă nimic, să spună adevărul oricât de inconfortabil ar fi fost, s-a încheiat cu un eşec (vezi scrisorile lui Diderot adresate Sophiei Volland). Aşa s-au născut minciuna prin omisiune sau compromisul minciunii scuzabile. Psihologii au constatat că, şi în cazul persoanelor cele mai oneste, tot se minte de cel puţin douăzeci de ori pe zi...

În ce mă priveşte, dacă nu am putut dezvălui tot adevărul, cel puţin m-am străduit să-l spun, atât cât era posibil, pe şleau până a deveni o persoană incomodă, nefrecventabilă chiar. După o astfel de ieşire, amicul Radu Ionescu, om de lume care ştia să ocolească situaţiile jenante, minţind cu graţie, într-o anume situaţie, mi-a spus: „Ai dreptate, însă, după o astfel de ieşire, eu nu te-aş mai invita la masă". Sic!, naiba să te iei după filosofi şi moralişti.

*

I-am trimis Elenei C. numărul pe iunie al revistei însoţit de două afişe ale expoziţiei mele. Cartea mea, „Brâncuşi altcum" a început să se vândă. Ieri, pe stradă, m-a oprit arhitectul Mahu să-mi spună că a cumpărat-o şi a găsit-o interesantă. A fost prezentată şi la Bookfest de Editura Academiei. Simona mi-a spus că a fost căutată pe internet şi i s-au cerut relaţii dacă poate fi găsită la Biblioteca Naţională. Elena, în schimb, de un an de zile n-a avut timp s-o citească. Măi, ai naibii prieteni mai am/am avut... Miţi Mulţescu mi-a spus despre „Drumuri, cărări, poteci" că e o carte... „drăguţă", or nicio carte nu poate fi „drăguţă", e bună, proastă sau mediocră, „drăguţă" în niciun caz. Drăguţi sunt copiii, pisoii sau căteluşii. „Drăguţă"... E evident că nici măcar n-a deschis cartea. Elena C. n-are „timp", iar Magda M., încărcată de ură, l-a pus pe consort să-mi muşte cartea la capitolul corectură. Bine măcar că o vor străinii.

*

Generaţiile, plute în derivă care pierd pe rând pe cei nimeriţi întâmplător pe ele. Unii sunt înghiţiţi de oceanul uitării fără să fi făcut ceva în viaţă, alţii sunt devoraţi de rechinii care pândesc pluta, mulţi crapă de neputinţă şi alţii din cauza egoismului şi indiferenţei celorlalţi. Până la urmă, nimeni nu supravieţuieşte. Apoi apare altă plută, cu alţi inşi, dar povestea se repetă. Plutele astea au eşalonat istoria lumii, dar n-ar servi la nimic dacă noua plută nu recuperează barem câte ceva din bunurile civilizatoare, spirituale şi artistice ale plutelor precedente. Tu, ivit din neant, la rândul tău, intri până la urmă în nimicul mai mare în care se pierde nimicul infim. La ce bun atunci atâta zbucium şi strădanie? De n-ar fi existat iluzia supravieţuirii prin firavul fir al continuităţii, lanţul generaţiilor s-ar fi rupt demult.

*

Veronica mă cheamă s-o însoţesc la bancă pentru a-şi face mutaţia contului pe adresa din noul buletin. Prezenţa mea este justificată, eu fiind a doua persoană cu drept de retragere din respectivul cont. Când am acceptat asta am făcut-o cu gândul doar la un eventual ajutor pe care să i-l dau în caz de boală şi de neputinţă datorate vârstei sale. Când m-a sunat nu mi-a trecut altceva prin cap decât că din cauza asta pierd iar o dimineaţă. Săptămâna trecută am pierdut două dimineţi, iar în cea următoare voi pierde alte trei cu analizele medicale. Aşa se fac cinci dimineţi pierdute, în care speram să mă reapuc de pictură, dat fiind răgazul câştigat prin faptul că luna asta n-am de scris decât un singur eseu pentru „Argeş". Pentru „Acolada", dacă rezistă financiar, materialul trebuie predat abia peste o lună, iar pentru „Portal Măiastra", care bănuiesc că e deja făcută pe trimestrul al II-lea, am textul deja scris.

Cum să-i lămuresc pe oamenii ăştia să mă lase în pace dimineaţa? Chiar dacă ceea ce urmează să fac e în avantajul meu, tot mă deranjează să ies dimineaţa din casă înainte de ora 13. Verişoara lui Petru Comarnescu mi-a spus că Titel, cum îi spune ea, era furios dacă era deranjat înainte de ora 14. Atunci n-am prea înţeles, dar astăzi, când numărul de răsucituri ale firului vieţii pe mosor a scăzut vertiginos şi în curând voi da cu fruntea în par, timpul a devenit din ce în ce mai preţios. Ieşi dimineaţa pentru cine ştie ce fleac de o jumătate de oră sau un ceas şi te trezeşti că ai pierdut-o pe toată, or, pentru mine dimineaţa e sfântă. Dacă pentru chestiuni administrative n-am încotro, de „socializat", - trăncăneală fără rost, vizite, bârfe şi festivităţi stupide -, nici pomeneală, n-am timp de pierdut. Başca faptul că detest aşa ceva. Văzând cum mă tot însingurez, Veronica a încercat să mă convingă să mai apar totuşi în public cu ocazia unor festivităţi. Geaba, mă duceam de gura ei, iar după vreo jumătate-trei sferturi de oră reapăream pe uşă bufnind şi bombănind. „Am înţeles...", mi-a spus Veronica, şi de atunci nu m-a mai bătut la cap pe chestie de „socializare". Într-un moment de cumpănă al vieţii l-am citit pe Seneca, căutam la el răspunsuri la cea mai mare şi grea întrebare... Din tot ce am citit atunci mi-a rămas înfiptă în memorie însă o alta, privind timpul. Căci, spune Seneca, dacă oamenii nu sunt dispuşi să-şi împartă avutul cu alţii, în schimb îşi pierd bunul cel mai de preţ, timpul, împărţindu-l când cu unii, când cu alţii. Aferim!

*

Am luat una din acele hotărâri bruşte care mă scutesc de explicaţii faţă de mine însămi - plec într-o excursie de nouă zile în Croaţia. Mi s-a oferit neaşteptata şansă a unui bilet cu jumătate de preţ în locul altcuiva care n-a mai putut pleca. Întâi am ezitat, după care consultând „oracolul", pe buna mea prietenă Veronica, aceasta mi-a dat ordinul: „Du-te! Profită de şansă, căci nu se prea ştie de câte ori vei mai putea pleca undeva". Tot datorită ei am plecat, într-o perioadă de incertitudini, cu deturnări de avioane şi atentate, în 2004, într-o adevărată expediţie în Siria, Iordania şi Liban. Lungă - două săptămâni - şi superbă. Când am început să dau înapoi, pretextând instabilitatea zonei, Veronica a avut un singur răspuns: „Nu rişti, nu vezi nimic". Când m-am întors în ţară, n-am ştiut cum să-i mulţumesc pentru splendorile văzute în Orientul Apropiat. (...)

E ciudat cum, lipsită aparent de orice speranţă la capitolul călătorii, dorinţele mi-au fost totuşi îndeplinite în timp. Am visat să văd într-o bună zi Mexicul şi Peru-ul. În Mexic am plecat în 1998, iar în Peru în 2000; mi-am dorit să ajung barem o dată la Paris şi am fost de şase ori, de fiecare dată zăbovind câte o lună, o lună şi jumătate prin muzeele sale. Am visat să stau barem trei ore, cum zice Eugenio d'Ors, în Muzeul Prado şi am fost de vreo cinci ori, întârziind câte patru-cinci ore de fiecare dată în faţa lucrărilor lui Bosch, Patenir, Goya şi ale altora. Mi-am dorit să văd un Rembrandt de aproape, dar, când am ajuns la Amsterdam, Rijk Muzeum era închis pentru reparaţii; norocul însă nu m-a părăsit nici de astă dată, muzeul organizând o expoziţie restrânsă, selectivă cu piesele cele mai reprezentative: „Rondul de noapte" şi „Logodnica evreică" ale lui Rembrandt, pe lângă care stăteau trei tablouri semnate de Vermeer van Delft. Tot la Amsterdam am prins o expoziţie Van Gogh şi una dedicată marinelor lui Manet. Petra şi Palmyra au bântuit visele mele de studentă, în 2004 le-am vizitat pe amândouă. Petra mi-a rămas pentru totdeauna în suflet, iar Palmyra, floare a deşertului, m-a uluit cu graţia ei. Croaţia era şi ea pe lista dorinţelor mele după ce în 1990 am vizitat standul turistic deschis de această ţară la sala Dales. Două cataloage color, impecabil concepute şi editate, m-au convins camusai să ajung acolo, printre altele să văd lucrările lui Mestrovici, autorul a două monumente viguroase şi expresive aflate la Bucureşti: statuia în bronz a lui Carol I, distrusă de imbecilitatea conducătorilor comunişti veniţi la putere după Al Doilea Război Mondial, şi uimitoarea statuie a lui Brătianu, ascunsă până în 1989 la Muzeul din Goleşti, aflată acum în faţa Fundaţiei ce-i poartă numele. Aşa că plec în Croaţia.

*

Cât timp am păzit degeaba o dimineaţă întreaga expoziţia mea cu nuduri, n-a intrat nici dracu, atât de mare e interesul artistic al piteştenilor, am citit noua achiziţie, „O istorie culturală a penisului", a lui M. Friedman. Când

a auzit cu ce mi-am petrecut timpul, Veronica a izbucnit în râs: „Numai tu puteai face așa ceva". Și apropo de subiectul cărții, istoricul de artă Keneth Clark pune în discuție o chestiune de ordin lingvistic, remarcând că limba engleză, „cu elaborata sa generozitate, face distincție între „a fi gol", ceea ce înseamnă a fi lipsit de haine, cuvânt care implică jenă, și cuvântul „nud" care, pe de altă parte, nu implică în limbaj elevat vreo nuanță inconfundabilă. Imaginea pe care acest cuvânt o naște în minte este... a unui corp echilibrat și încrezător: corpul re-construit". Adică corpul „gol" în limbajul englezesc și nu doar - în limba română există expresia „gol pușcă" -, are un sens vulgar, pe când cuvântul „nud", deși înseamnă același lucru, primește o aură nobilă. Una e statuia „nud" a lui Apollo și alta imaginea lui John „cu pantalonii în vine" sau „gol pușcă"; una sunt „sânii goi" ai Afroditei și alta „țâțele" unei cumetre perverse. Nudul lui Apollo și sânii Afroditei devin categorii estetice, „pantalonii în vine" și „țâțele" țin de limbajul și viziunea, nu neapărat porno, dar peste poate de trivială. În opinia mea, cuvântul „nud" este creația artistică ce a impus un mod elevat de exprimare lingvistică. În mod paradoxal, biserica creștină, super pudică la începuturile sale - vezi statuile sfinților și sfintelor înecate în faldurile vestimentare -, în Renaștere a acceptat reprezentarea nudurilor. (În scena Judecății de Apoi, Michelangelo a pictat peste patru sute de personaje atât de despuiate încât papa s-a văzut nevoit să apeleze la „serviciile" unui pictor, poreclit Il Braghetore, care le-a „împatolonat", de unde și ciufala primită). Iarăși, pentru giugiulelile erotice românul are un termen atât de vulgar încât el a fost translat în înjurături cu adrese anatomice, „tu-ți" fiind expresia predilectă. Termenul grobian a fost înlocuit literar prin în „a face dragoste" și, mai nou, „a face sex". Aceeași mutație au suferit-o și denumirile organelor sexuale, feminin și masculin care, în limba română, eșuează tot în zona înjurăturilor: „zda mă-sii" sau... Limba română poporană e bogată și la acest capitol.

La urma-urmelor e instructiv să citești orice, cu condiția să-ți stimuleze gândirea analitică și să te transporte într-o zonă superioară. „Istoria penisului" a lui M. Friedman e, cum demonstrează însuși titlul, una culturală și nu pornografică, și poate fi citită chiar și într-o expoziție în așteptarea unui public, adesea „moral" și ipocrit. Imoralitatea e în mintea celui care o citește în cheia vulgară, iar nu în mintea autorului.

*

Situația politică în Mioriticland rezumată într-o țăpuritură: „Foaie verde iasomie,/Mahala și țigănie".

*

Ieri, plecând în oraș, am văzut lângă peretele blocului o pisică tricoloră, alb cu roșcat și negru, amușinând cu mare atenție o tufă ascunsă de regina nopții ivită din asfaltul crăpat. Inițial mi-a atras atenție pisica, apoi m-a intrigat comportamentul ei, insistența cu care dădea ocol tufei mirosind-o. În cele din urmă m-am dus să văd ce o atrăgea. Era o călugăriță pitită pe dosul unei frunze. Cu trupul lung și suplu, capul acela verde triunghiular și labele din față îndoite ca niște crampoane - era o minune. Am apucat-o de la spate, ceea ce nu m-a scutit totuși de niscaiva zgârieturi din partea răutăcioasei făpturi căreia i s-a dus buhul că își devorează masculul după împerechere. Am dus-o pe o tufă de buxus, dar nu-mi dădea drumul din gheruțele acelea apucătoare precum țepii din cactus. În cele din urmă am reușit să o scutur de pe mâna mea. Pisica, oprită o vreme, studiindu-mă să vadă ce fac, a continuat să amușine frunzele de regina nopții pe care persista mirosul călugăriței.

Deși mă consider un bun observator al naturii, ani de-a rândul n-am văzut în pajiștea îngustă din fața blocului decât o întindere de iarbă, iar singurul păsăret oploșit în teii care o tiveau, doar guguștiuci, stăncuțe și, mai nou, coțofene. De-abia când motanii mei mi-au făcut cadou o șopârliță, o păsăruică fină, delicată, într-un colorit pastelat, și am văzut o veveriță trecând pe cablul electric până la nucul din preajmă, mi-am dat seama cât de viu și divers populat era peticul acela de verdeață. Iar astăzi, surpriza ultimă, călugărița. Doamne, ce mai tablou minunt, pictat în acuarelă, ar fi făcut din subiectul ăsta un pictor chinez, Tzi-Baiși, de exemplu.

*

Abia întoarsă în țară după excursia din Croația, de cum am pus pasul în redacție, mi-a fost dat să aflu cele mai mizerabile știri: că, pe chestie de economie s-au tăiat o sută de exemplare din câte tipărea revista înainte – proastă contabilitate, căci, cu cât numărul exemplarelor imprimate e mai mare, în cazul tipăriturilor, cu atât costul este mai mic, că actuala conducere a Centrului Cultural Pitești s-ar lipsi bucuroasă de publicarea revistei „Argeș"; că în urma scandalului provocat de poeții Valentin Predescu și consoarta domniei sale, Conița Lena, ar fi dispusă, ba chiar ar dori schimbarea redacției; că între revistă și conducerea Centrului Cultural s-au ascuțit tensiunile pe „motiv de clică", cum a numit redacția. Totul a pornit de la faptul că numiții poeți nu au fost primiți în USR, drept care V. Predescu solicitase publicarea unui așa-zis protest adresat conducerii Uniunii Scriitorilor, recte lui Nicolae Manolescu și Nicolae Prelipceanu, în revista „Argeș".

Membrii redacției au respins ideea publicării unui astfel de text, mai întâi pe motiv că acesta ar putea antrena răspunderea juridică a publicației și în al doilea rând pentru că revista n-are nici în clin și nici în mânecă cu primirea membrilor în Uniunea Scriitorilor. Ce a urmat a frizat penibilul, ridicolul și grobianismul. Înarmat cu un scaun și cu o pancartă-protest, atârnată pe piept, poetul s-a postat în fața ușii biroului redactorului-șef de la parter, să-l vadă și să afle toată lumea cum e, chipurile, nedreptățit. După ce a stat vreo lună de zile proțăpit în fața Centrului Cultural, a făcut turul Primăriei, primar, viceprimar, al ziarului local „Argeșul", care a publicat ceva aiuritor în suplimentul său „Săgetătorul", a patrulat ascultând pe la ușile unde se țineau ședințe de redacție, a încercat metoda intimidării, fără succes însă, iar pe mine m-a insultat în fel și chip pentru că mă pusese dracu' să încerc să-l lămuresc. S-a dus la București cu un teanc de reviste „Argeș", pe care scrisese „Număr cenzurat", pe care le-a distribuit celor prezenți la restaurantul Uniunii, inclusiv lui Marian Drăghici, care, fiind prieten cu Augustin Doman, știa de toată tărășenia. Acela nu l-a mai răbdat și l-a dat afară. A urmat stare de asediu la Centrul Cultural: aproape zilnic, poetul nepreche deschidea ușile birourilor ca să-i intimideze pe oameni. Personal, mi-am luat porția de insulte fel de fel, mai mult decât ceilalți, se vede că le ținea în gușă cam de multicel, deși n-avea niciun motiv în ce mă privește, exceptând bunăvoința mea de a domoli lucrurile în mod civilizat. Le-am meritat, căci, vorba românului, câinele moare de alergătură și prostul de grija altuia. De ținut minte!

*

În 1947, în fruntea istoricilor români a fost proțăpit de comuniști Mihai Roller, care, de îndată, s-a pus pe mătrășit vechii academicieni, ba înfundându-i în pușcării, ba dându-i afară și trimițându-i la „munca de jos". Printre aceștia se afla și Gheorghe Bezviconi, despre care Iorga, la acordarea premiului Năsturel al Academiei acestuia, spunea: „Noi studiem istoria, Bezviconi o scrie". Pentru că a scris rău despre ruși, Roller l-a „iertat"... trimițându-l doar ca gropar la Cimitirul Belu. Numai că istoricul a luat pedeapsa dată de Roller drept șansă. Tot săpând la morminte, Bezviconi a scris istoria cimitirului (înaintea lui mai scrisese arhitectul Grigore Ionescu). Lucrarea năpăstuitului istoric, ajuns gropar, a fost publicată în 1996 la Chișinău. La noi, nu știu ce s-a făcut în acest sens, dacă ar fi apărut, în mod sigur aș fi căutat-o.

E interesant să vizitezi cimitirele, în perimetrul lor e îngropat trecutului unui neam, al unei societăți, al unui oraș, al unei comunități rurale. S-a întâmplat să cunosc la fel de bine cimitirele sătești din țară, pe unde m-au purtat pașii - Argeș, nordul Munteniei și Olteniei, Maramureș sau pe cele din Moldova -, să vizitez în compania unor persoane avizate sau cunoscători pe îndelete cimitirul Belu, dar la fel de bine și pe cele mai importante de la Paris: Montparnasse, unde am căutat mormântul Taniei Rașevskaia, pentru care Brâncuși a sculptat „Sărutul", și cimitirul Pere Lachaise în căutarea mormântului lui George Enescu. La fel, la Auvers-sur-Oise am căutat mormântul lui Van Gogh, în fața căruia să îmi plec capul - ca și pictura sa, soarta pictorului m-a impresionat în tinerețe până la obsesie. Istoria, despre care se vorbește atât de mult, e îngropată în cimitire.

*

Cu tot balamucul pe cap, care literalmente m-a îmbolnăvit, am scris „Povestea unui tablou", despre „Scoica pe masă de marmură neagră" a lui Matisse și „Pallady despre artă". Deși am început de trei ori eseul „Stalin, cultul personalității, literatura și arta", tot de atâtea ori am luat-o de la capăt. Până la urmă mi-a venit în ajutor o scurtă propoziție a lui C. Bartoli din „La mort de Stalin", privitoare la noțiunea de cult al personalității.

Sâmbătă și duminică am stat închiată în casă, luând la puricat „Arhipelagul gulag", al lui Soljenițîn, „Stalin, stalinism" a lui Roy Medvedev", „Recolta durerii" și „Marea teroare" a lui Robert Quest, „Genealogia fanatismului și societății civile" a lui Dominique Colas, „Convorbiri cu Stalin" a lui Milovan Djilas și habar nu mai am ce. Cărțile în cauză fuseseră deja citite cu sublinieri pe text și adnotări, ceea ce mă ajuta să le parcurg repede, deci am vânat doar ceea ce altădată parcursesem. Munca îmi era ușurată de acele notații care vizau esențialul doar. Săptămâna trecută am reluat în același fel „Oameni, ani, viață", a lui I. Ehrenburg, „A fost odată" a lui Sklovski, memoriile trunchiate ale lui Pasternak, Kaverin și Slomski, amintirile Marinei Țvetaeva. Toate aceste lecturi îmi sunt necesare pentru volumul „Arta sub semnul *Secerei și ciocanului*", volumul I, care va fi urmat de „Arta sub semnul svasticii", ambele incluse sub titlul „Arta în totalitarism". Curios lucru, dacă informațiile despre scriitori și soarta lor sunt multe, despre muzicieni, actori și regizori de film - suficiente, apoi despre plasticienii din perioada terorii 1937, sunt extrem de puține și foarte sumare. Probabil că scrisul circulând mai ușor și datele sunt mai numeroase, în schimb plasticienilor-pictori, sculptori, monumentaliști ori graficieni nu li s-a dat importanța oportuniștilor, sau, în condițiile vitrege de atunci, cei mai mulți au abdicat de la meserie.

*

Am trecut pe la redacție. Simona nu era, stă acasă și împachetează în vederea mutării în noua locuință de la țară. Era, în schimb, Augustin Doman cu care am stat de vorbă pe îndelete. Unde la început îi fusese turnată în cap ideea că trebuie să se teamă de mine - ce absurditate, n-am făcut rău nimănui, nici chiar dușmanilor, însă au avut alții grijă să mă încondeieze și să mă mânjească în fel și chip -, acum se dezghioacă și puteam vorbi de la om la om. Mi-a spus că poetul nepreche Predescu a venit la revistă cu drept la replică la cele semnate de Augustin Doman, care a ținut să lămurească în chestiunea scandalului. „Bănuiesc că l-ați acceptat, însă condiționat de un spațiu egal cu al tău", îi zic. Simona a avut deja grijă de asta. În josul replicii, incoerente și pline de greșeli de ortografie, ea va scrie că respectiva „replică" publicată respectă întocmai ortografia autorului. Eu aș fi scris „poetului". Că tot încurcă el, foarte poetic, termenii „aliterat" cu „agramat"... A făcut-o pe Simona „aliterată", la care ea i-a replicat „Mai bine *aliterată* decât *agramată*", aluzie subțire la cultura serioasă a Predescului „fără pereche".

Nu se mai termină odată balamucul ăsta care s-a întins ca mazutul peste cei din redacție și care subminează revista.

E interesant să vizitezi cimitirele, în perimetrul lor e îngropat trecutului unui neam, al unei societăți, al unui oraș, al unei comunități rurale. S-a întâmplat să cunosc la fel de bine cimitirele sătești din țară, pe unde m-au purtat pașii - Argeș, nordul Munteniei și Olteniei, Maramureș sau pe cele din Moldova -, să vizitez în compania unor persoane avizate sau cunoscători pe îndelete cimitirul Belu, dar la fel de bine și pe cele mai importante de la Paris: Montpar-nasse, unde am căutat mormântul Taniei Rașevskaia, pentru care Brâncuși a sculptat „Sărutul"...

Știri de la Centrul Cultural Pitești

Centrul Cultural Pitești a organizat noi evenimente cultural-educative și de dezvoltare personală, publicate pe pagina oficială de Facebook a instituției și pe site-ul oficial (www.centrul-cultural-pitesti.ro). Dintre ele, amintim:

Ștefan Dumitrache

Octavian Dărmănescu

Rubrică realizată de **CARMEN ELENA SALUB**

■ Prelegerea cu tema **Cum construiau inițiații – aspecte simbolice ale monumentelor**, susținută de publicistul Cristian Cocea, director executiv al Direcției Județene pentru Cultură Argeș, în cadrul proiectului cultural-educativ sub genericul „Colocviile Municipiului Pitești", coordonat de redactorul-șef al revistei de cultură Argeș, filosoful și scriitorul dr. Leonid Dragomir.

„Pentru omul zilei de azi, trăitor într-o lume desacralizată, Artele Tradiționale (Astrologie, Alchimie, Arta Construcției) sunt ca nucile seci – miezul hrănitor s-a pierdut, ținem în palmă o coajă uscată. Din măreața astrologie am rămas cu insipida măsurare a distanțelor cosmice, din înțeleapta alchimie – cu fabricarea maselor plastice. La rândul său, Arta Regală a construcției s-a dat de trei ori peste cap și s-a făcut arhitectură, joc al minții, transformare a Lumii într-o Mare Mașină, perfect comprehensibilă, controlată și utilizată conform țelurilor omenești.

N-a fost întotdeauna așa. Pentru cei vechi, Artele Tradiționale serveau vehiculării unor influențe spirituale. Civilizațiile tradiționale se organizau nu în jurul omului ci în jurul lui Dumnezeu, Principiul Etern. Ordinea Lumii era o oglindire a Cosmosului, iar arhitectura spațiului sacru transmitea un mesaj metafizic, un tip de cunoaștere a legăturii omului cu Sursa. Cei care construiau monumentele nu erau ingineri de structură ci artiști ai simbolurilor. Formarea lor era una inițiatică, ezoterică – nu una profană, exoterică, așa cum se întâmplă acum. Despre simbolurile transmise de Cei Vechi prin Arta Construcției este vorba în conferință", spune Cristian Cocea.

■ Prelegerea cu tema **Biserica Sfântul Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș, cel mai important monument de artă și arhitectură medievală românească**, susținută de istoricul Ștefan Dumitrache, viceprimar al municipiului Curtea de Argeș.

"Biserica Sfântul Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș a fost construită în secolul al XIV-lea. Ctitorul este considerat Ioan Basarab, construcția fiind continuată în vremea lui Nicolae Alexandru și finalizată, pictată în vremea lui Vlaicu Vodă. Biserica a fost repictată la mijlocul secolului al XVII-lea și în prima parte a secolului al XIX-lea. Tot la mijlocul secolului al XVII –lea a fost construită tâmpla care separă altarul de naos. Arhitectura este de tip cruce greacă înscrisă, având un pronaos mic, un naos larg și un altar cu trei absidoide. Biserica a fost închisă la 1 ianuarie 1894, în urma deteriorării generate de două cutremure succesive. Restaurarea bisericii a demarat abia în 1911 sub coordonarea arhitectului Ghika Budești. Din 1914 a început restaurarea picturii sub conducerea pictorului Dumitru Norocea. Pictura originală, scoasă la iveală de Dumitru Norocea este în stilul Renașterii Paleologe. În ciuda a ceea ce se spune, Renașterea nu a apărut în Italia, ci în Imperiul Roman de Răsărit (Bizantin). Pictura Bisericii Domnești este extrem de valoroasă și prezintă scene unicat, scene extrem de rare și scene cu profundă cunoaștere teologică și artistică. Biserica este necropolă domnească. Adăpostește 14 morminte, printre care cel care a stârnit și încă mai stârnește controverse este mormântul zece. Bogăția mormântului, inelele enigmatice, fabuloasa pafta și bogăția de mărgăritare. Cine este în mormântul zece? O întrebare care suscită încă multe controverse", spune Ștefan Dumitrache.

■ Prelegerea cu tema **În căutarea adevărului pierdut**, în cadrul proiectului sub genericul "Vaccin împotriva virusului manipulării", susținut de sociologul și jurnalistul George Smeoreanu.

"La noua ediție a proiectului pe care-l derulez la Centrul Cultural Pitești vorbim despre cum au căutat clasicii filosofiei calea spre adevăr", informează George Smeoreanu.

■ Prelegerea cu tema **Ultimii Piteșteni Medievali**, în cadrul proiectului cultural-educativ sub genericul „Biografii de excepție", susținut de muzeograful și scriitorul Octavian Dărmănescu.

"Cel mai vestic târg major al Munteniei, Piteștiul medieval trece prin secole, lasă urme în istoriografia românească și iese dinamic la începutul modernității. Acest parcurs viguros, de târg de troc, important nod al vechilor drumuri valahe, îl pledează sociologic și arhivele vechi, în chirilică, referitoare la piteștenii primei jumătăți de secol XIX. Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale păstrează o prețioasă Colecție de mitrice ale bisericilor piteștene, aproape 10 metri liniari de condici cu numele botezaților, cununaților și ale răposaților. Numeroase familii boierești ocupă arealul supus atenției, unele istorice: Brătianu, Budișteanu, Drăgoescu, Lerescu, Nicolopol, Lahovari, Tigveanu, Rasti, Lecca, Rătescu, Furduescu, Cornățeanu, Balotă, Vărzaru, Moraitu, Tomescu, Drugănescu, Meculescu, Berindei, Isvoranu, Negulescu, Botea, Sărdănescu, Chirescu, și negustorești: Moraitu, Lilea. Imobilele sunt animate de o populație pestriță: polițai, spițeri, plăpumari, dorobanți, servitoare, preoți, lipscani, vizitii, măcelari, bărbieri, cântăreți, cârciumari, spălătorese, procurori, actori, țigani, fierari, doctori, robi mănăstirești și robi „austriecești", căldărari, funcționari, bogasieri, protopopi, armeni, „botezați" etc. Numele poartă obligatoriu rangul, meseria și gradul de nobilitate. Nu există nume de familie distincte decât în clasa boierească. Celelalte categorii sociale se identifică după numele tatălui și, uneori, porecla forțează numele, înlocuindu-l. Mortalitatea infantilă se menține la cote ridicate – dramele personale erau depășite prin forțarea unei alte procreații, uneori gratuită și la fel de ghinionistă, femeile din toate clasele sociale născând copii până la perioada menopauzei, adesea concurându-și fetele. Epidemiile sunt constante și lasă victime în toate clasele sociale, rubrica "Morți" cuprinzând un întreg repertoriu de cauze ale „răposărei" și oferind, peste timp, adevărata imagine a crudului provizorat al vieții, în genere, „ameliorat" de abia în secolul următor, o dată cu politica de conștientizare a igienei. Vă așteptăm, așadar, la o incursiune inedită în lumea vechiului Pitești, o lume dispărută, din a cărei evocare noi, iubitorii de istorie locală, ar trebui să ne facem o datorie", declară Octavian Dărmănescu.

■ **Profil de autor – Mircea Bârloiu**, în cadrul proiectului cultural-educativ sub genericul „Gânduri, rostiri, scrieri", coordonat de poeta Denisa Popescu, avându-l invitat pe artistul plastic Mircea Bîrloiu.

"Artiștii noștri sunt la datorie, indiferent de vreme și de vremuri. Cu atât mai mult în situații de criză, când orizontul de așteptare și chiar de trăire efectivă se îngustează. Tradiționala expoziție, organizată anual la Galeria "Metopa", sub genericul SALONUL DE IARNĂ AL ARTIȘTILOR PLASTICI ARGEȘENI, și-a așteptat vizitatorii până în ziua de 17 ianuarie. Pot fi admirate lucrări semnate de: Laurențiu Baltă, Mircea Bârloiu, Tatiana Ciurea, Mara Diaconu, Monica Dinu, Sorin Dumitrescu, Eduard Fleancu, Alexandra Ilie, Augustin Lucici, Augustin Vlad Lucici, Larissa Lucici, Stela Lucici, Ion Pantilie, Șerban Popescu, Margareta Popescu, Daniel Preduț, Ruxandra Preduț. Despre expoziție și despre universul absolut special, întrupat pe pânză din formă și culoare, povestește, la noua ediție a proiectului Gânduri, rostiri, scrieri, graficianul și pictorul Mircea Bârloiu", spune Denisa Popescu.

■ Prelegerea cu tema **Istoria prin ochii învinșilor: Aztecii**, în cadrul proiectului cultural-educativ "Istorie și istorii cu Marin Toma", susținut de redactorul-șef al revistei-document Restituiri Pitești, dr. Marin Toma, eveniment care a avut loc live, pe pagina oficială de Facebook a Centrului Cultural Pitești.

"Cucerirea Americii Latine de către trupele europene creștine a însemnat și dispariția a două mari imperii: aztec și incaș, despre care știm foarte puține lucruri; istoria a fost scrisă atunci de cronicarii celor care au învins și aproape tot ce cunoaștem azi, în Occident, despre aztecii de atunci se datorează acestora. Recent, dar destul de târziu, au apărut antologii de texte indigene (ediția îngrijită de Miguel Leon-Portilla, tradusă și în limba română) care completează aceste prime izvoare europene. Se reconstruiesc astfel într-o manieră diferită evenimentele secolului al XVI-lea care i-au opus pe războinicii azteci trupelor armate cuceritoare conduse de Cortes. Ciocnirea nu este doar militară, este deopotrivă și morală, și religioasă; două mari culturi și civilizații, aflate la apogeul fiecăreia, care se confruntă și care nu își dau timp suficient ca să se cunoască. Sunt fascinante scrierile indigene care redau credințele lor despre îmbrăcămintea, armele, caii și obiceiurile europenilor. În 1519 aztecii domneau peste câteva milioane de oameni, care vorbeau limbi diferite, pe un teritoriu vast: de la Oceanul Pacific la Golful Mexic și din centrul Mexicului până în Guatemala. Ce a urmat apoi a dus la schimbarea întregii istorii a lumii pentru secolele viitoare", sunt aspectele abordate de Marin Toma.

■ Prelegerea cu tema **Cele cinci limbaje ale iubirii**, în cadrul proiectului de dezvoltare personală sub genericul „Lumea interioară între mit și știință", coordonat de promotorul cultural Alexandra Grigorescu, având-o invitată pe lector univ. dr. Lucia Neagoe, de la Facultatea de Psihologie a Universității Pitești.

"Fiecare dintre noi privim și etichetăm lumea din jurul nostru printr-un sistem propriu de valori, în funcție de experiențele cu care ne-am confruntat. Pentru adolescenți sunt importante distracțiile și plimbările, pentru o persoană de vârstă medie familia și slujba sunt pilonii principali, iar pentru persoanele în vârstă sănătatea este văzută ca fiind prioritară.

Însă iubirea este cea care desăvârșește fiecare etapă a vieții prin care trecem, indiferent de rasă, gen, etnie, situație socio-economică, vârstă sau convingeri religioase, politice sau de altă natură. Cum începe iubirea – cu fluturi în stomac sau gradual – se pare că ține de destinul fiecăruia. Însă cum petrecem această frumoasă călătorie se pare că ține direct de fiecare dintre noi, de acceptarea și de respectul pe care trebuie să le acordăm partenerilor de cuplu.

Noi oamenii suntem diferiți și trebuie să avem în vedere că mentalitatea partenerului a fost influențată de către familia sau societatea în care a crescut și că temperamentele noastre pot fi diferite. Există o mulțime de obstacole din exterior în calea fericirii unui cuplu, așa că trebuie să învățăm cum să iubim, pentru a nu adăuga și noi alte probleme care să ne conducă la suferință. Soluția pentru liniște poate fi singurătatea. Însă noi ne dorim să fim fericiți și cu siguranță nu este nici o ființă pe lumea asta care să-și dorească să sufere, nici măcar de singurătate!

Soluția pe care v-o propunem este de a fi fericiți prin decodificarea celor cinci limbaje ale iubirii. Fiecare persoană angajată într-o relație trebuie să știe ce așteptări are partenerul de la ea: vrea să audă declarații de dragoste, să primească cadouri, să fie mângâiat, ajutat la treburile casnice sau doar își dorește să petreacă timp împreună, vizionând un film? Pentru că în viață nu este totul doar despre "eu", ci este clar vorba de interdependența care începe cu conștientizarea relației "eu și tu". Iar această bunăvoință iubitoare pe care învățăm s-o cultivăm în cuplu ne deschide porți nebănuite în toate planurile sociale. Vă invităm alături de noi într-o nouă incursiune în lumea noastră interioară, între mit și știință", este mesajul transmis de Lucia Neagoe și Alexandra Grigorescu.

Ai toata viața înainte

(urmare din p. 32)

mine, Banania care râdea tot timpul pentru că se născuse bine-dispus, Michel care avusese părinți vietnamezi și pe care doamna Roza nu-l mai ținuse o zi în plus, de un an încoace, de când nu o mai plătiseră. Evreica asta era o femeie de treaba, dar avea limitele ei. Cel mai des se întâmpla că femeile mergeau să lucreze departe, unde erau bine plătite și aveau comenzi multe, și-i lăsau copiii doamnei Roza, ca să nu se mai întoarcă. Plecau și adio. Toate astea-s cazuri de copii care n-au putut fi avortați la timp și care erau în plus. Doamna Roza îi plasa uneori în familii care erau singure și simțeau nevoia, dar era greu, pentru că există legi. Când o femeie este obligată să lucreze în branșă, își pierde drepturile asupra copilului, din cauza prostituției. De frică să nu-i ia Asistența socială copilul, îl ascunde. Îl dă în grija unor persoane pe care le cunoaște și unde discreția e asigurată. Nu vă pot spune câți copii de prostituate au trecut pe la doamna Roza, dar puțini erau ca mine, cu titlu definitiv. Veteranii, după mine, erau Moise, Banania și vietnamezul, care a fost luat în cele din urmă la un restaurant de pe strada Monsieur le Prince și pe care nu l-aș mai recunoaște acum, dacă l-aș mai întâlni, atât e de departe.

VEȘTI - POVEȘTI DESPRE PĂCALA FĂGEȚELULUI

Poemele lui PETRUȚ PÂRVESCU, membru al Uniunii Scriitorilor din România – Filiala Iași, sunt de-o frumusețe amară. E ca și cum, odată ajuns la destinație, oricare-ar fi ea, simți – și sentimentele, atent ascultate, nu mint niciodată – simți că nu acela este locul, nu pentru întâlnirea aceea te-ai pregătit, nu pentru viața de sub ochii tăi ai bătut atâta cale. Ai sentimentul, cu alte cuvinte, că - deși ai socotit totul ca la carte, nu ai ocolit nicio regulă, ba chiar ai iubit peste poate – ai ratat esențialul. Și te doare.

”Păcala Făgețelului” ține trează o memorie și istoriile ei cu personaje și atmosferă – *păcala făgețelului/ nu e un sat/ pe valea vezii la deal dincoace de pitești/ printre dealuri păduri și vâlcele/ e doar o poveste nescrisă/ în care intrăm/ uneori/ și ne-aducem aminte!* (Petruț Pârvescu s-a născut în satul Păcala, comuna Făgețelu din județul Olt. Până în anul 1968, însă, locul său de baștină s-a aflat în raza raionului Vedea, județul Argeș).

Personajele și atmosfera sunt, de altfel, instrumentele de lucru ale poetului amar. Viața comunității în care a venit pe lume este surprinsă cu lux de detalii vizuale – prima eclipsă de soare, caravana cu filme color, șarpele cu pene, cotiga de lemn uscat și vaca neagră, bătrână și slabă, de i se vedeau coastele printre uluci, Veta cu chiloții ei roz bonbon, Gheorghe a lu’ Dovleacă și muierea lui, Ilinca, Duminica Floriilor și Paștile, Leana Bădălana, Gheorghe Uriașu’, Paparudele – toate acestea umplu cu viață pagină după pagină, umplu cu zumzet, cu nume, cu mișcare, desenează repede-repede un sat românesc, neschimbat în semnele lui din vechime coborâtoare – *doamne/ niciun război și o mie de păci în patria fără frontiere/ acolo unde doar bătrânii au rămas/ undeva pe la porți/ numere și litere negre pe cruci albe de sare/... amintiri singure/ decupate din albumul de familie/ fiii și fiicele unor alese dezmoșteniri/ drumuri de piatră cu opincile-n spate/ printr-o europă străină/ ciudată/ după o revoluție ratată/ înalță la paris londra madrid sau roma/ monumentul acela promis mereu românilor/ anno domini/ undeva în țara mea la țară primăvara/ când pomii din livadă urcă-n cer și iau foc/ m-am pomenit ziua-n amiaza mare vorbindu-VĂ singur!*

Celor care mai pot și mai vor să-și amintească de colectivizarea forțată, de istoria recentă, și astăzi legată la gură, le tresare sufletul, atunci când poemul stă în loc la vremea când *veneau așa/ înspre seară când amurgea/ când nu se deslușeau lucrurile/ cam o duzină acolo/ o ceată amestecată de țărani de-ai noștri/ de prin alte sate/ și niște domni spilcuiți de la raion/ în costum negru și cravate înflorate pe piept/ toți în păr unul și unul/ cu bâte și pari de porumb pregătite/ și trei țigani lăutari vestiți de la gura boului/ cu două viori strâmbe și-un țambal burticos/ oprea tractorul gâfâind la poarta omului/ o namilă de mașină hârbuită/ cu remorcă de lemn cu roate mari dințate/ ne uitam noi ca la urs cum ieșea fumul gros/ pe un coș de tablă subțire/ neterminat/ coborau cu toții și intrau ghiotura/ în ograda câte unui vecin de pe la noi din sat/ de toată lumea/ cu purcel cu cățel se strângea grămadă.*

Sau când *după paști/ încă mai ardeau candele în cimitir/ (la biserica din vale)/ lumina lor noapte de noapte printre livezile-nflorite/ urca în sat cu teamă/ niculae/ dăduse plugul grapa pământul și boii/ de livada de pruni nici să n-audă/ ciudat/ toată noaptea au bătut câinii/ devale în coastă la gruia/ ca lupii la stână/ tovarășii intraseră-n livadă cu topoarele/ toacă pe toacă/ sub cerul stele și luna plină/ o rugăciune neterminată a zeci de biserici/ pădurea în ecouri prelungi/ până la ziuă treaba era gata/ nuci cireși gutui și pruni/ la grămadă/ culcați la pământ cu floarea pe umăr/ niculae a sărit cu furca/ dar un topor ager cu coada lungă/ l-a pălit cu putere/ așa l-a găsit marița cu cei opt copii dimineața/ fără suflare/ cu fața în jos/ și toporu’ înmugurit/ adânc înfipt în spate ca o lumânare/ aprinsă undeva deasupra florilor de prun!*

Limba frustă din cartea lui Petruț Pârvescu este limba satului. O limbă ursuză, aspră, impulsivă, bolnavă de toată istoria îndurată. Alături de oameni și de poveștile lor, felul în care vorbele cresc și coboară în intensitate, așezarea lor, chibzuită, unele lângă altele, sporesc impresia de distopie rurală, de pământ niciodată vindecat.

Am citit aceste poeme în timpul unui episod de dischinezie biliară. Am avut, de la început și până la sfârșit, senzația că niciun medicament de pe lume nu mă va face bine. Semn că poetul are anume puteri și că știe cum să le folosească.

DENISA POPESCU

Adrian Vasiliu

...Muzică și muzichie

Vreau afară!

Am terminat recent un an cum n-a mai fost altul în viața celor mai mulți dintre noi, din cauza pandemiei de Covid-19. Și un an în care, în urma multitudinii de măsuri luate de guvernele țărilor noastre, libertatea cu care suntem obișnuiți a avut mult de suferit. Și, pentru că modul cel mai eficient de luptă cu pandemia a fost statul acasă, am fost obligați să ne petrecem cea mai mare parte a timpului la domiciliu. Unii singuri, alții blocați împreună cu parteneri abuzivi, destui înghesuiți în case prea mici pentru mărimea familiei lor. Și-atunci am încercat să ne recăpătăm un pic din libertate în mediul virtual. Nu prin munca de acasă sau prin școala online, că acestea erau necesare, ci pentru navigarea mult mai frecventă pe rețelele sociale. Am căutat tot felul de experiențe care ne lipseau din viața pre-pandemică, spectacole de tot felul și excursii virtuale precum și, poate cel mai mult, socializarea de dinainte. Ne-am sporit astfel numărul de interacțiuni și intensitatea cu care am participat la respectivele schimburi de idei. Am avut, ce-i drept, și multe lucruri care să ne îndemne la discuții și chiar certuri online. Două ture de alegeri la noi, plus alegerile de la americani, și asta pe deasupra subiectului care ne-a ținut și ne ține cu sufletul la gură: pandemia. Toate acestea, și multe altele, ne-au apropiat și ne-au învrăjbit în egală măsură, pentru că ne-am obișnuit să ascultăm fără să gândim prea mult vocile care ni se par că rezonează cel mai mult cu părerea noastră. Ne-am pierdut, unii dintre noi, gândirea critică și autonomă, înghițind pe nemestecate teorii ale conspirației și pseudo-adevăruri științifice venite de la conturi false sau de la oameni care n-au nici cea mai mică pregătire în domeniul pe care-l abordează. Și făcând asta, am ajuns, în timp ce ne căutam libertatea pe net, să ne-o pierdem. Pentru că am devenit prizonierii celor care ne umplu mintea cu ură, neîncredere și minciună, ca să nu mai vorbim de dependența pe care ne-o dau, de ani buni, rețelele sociale. De aceea mă aflu în situația, la început de an, parafrazând o piesă a germanilor de la Helloween, din 1988, ciudat de actuală și acum, să-mi doresc să pot ieși afară (din bula mea digitală), ca să pot să-mi trăiesc din nou viața așa cum vreau eu și să fiu liber, fără teamă de pandemie și de epidemia de știri false și ură care-o însoțește. Ceea ce vă doresc și vouă...

Număr ilustrat cu grafică de

AUGUSTIN LUCICI

Nota redacției:
O revistă are, în mod logic, un program estetic propriu. În schimb tendința scriitorilor actuali – incitați de tehnica ultramodernă – este să trimită același text la cât mai multe publicații. Ceea ce nivelează peisajul revuistic până la omogenizarea totală. De aceea, vă rugăm să trimiteți materiale originale, care nu au apărut inițial în volume, reviste etc. Revista **Argeș** primește doar texte în format electronic, cu diacritice, corectate.

universalia

Revista **ARGEȘ** poate fi procurată
și prin comandă directă la sediu,
cu plata ramburs, cheltuielile de expediție
fiind suportate de către expeditor.

IMPORTANT! Vă puteți abona
pentru anul 2022, costul abonamentului
fiind de 50 lei/an.
Plata se face prin mandat poștal pe numele
CRISTINA LINTESCU,
Centrul Cultural Pitești, Casa Cărții, Pitești,
O.P. 1, cod 110013. Tel./fax: 0248/219976.

ARGEȘ

● **Revistă lunară de cultură**
● Apare sub egida **Consiliului Local**, a **Primăriei Pitești** și a **Uniunii Scriitorilor din România**
● Editată de **Centrul Cultural Pitești**
● Membră **ARIEL**

Senior editor:
CALINIC,
Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului
Redactor-șef: **LEONID DRAGOMIR**
(leoniddragomir@yahoo.com)
Secretar de redacție: **SIMONA FUSARU**
(fusaru@gmail.com, https://fusaru.blogspot.com/)
Consilier editorial: **NICOLAE OPREA**
Redactori: **MARIANA ȘENILĂ-VASILIU,**
MIRCEA BÂRSILĂ, AUREL SIBICEANU

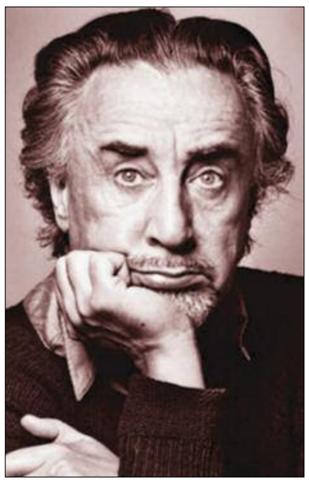
Redacția:
Pitești,
Casa Cărții,
Centrul Cultural Pitești;
http:
www.centrul-cultural-pitesti.ro;
tel./fax: 0248/219976
ISSN: 1221-2350
Tiparul executat la
VENUS PRINTING SOLUTIONS Iași

Fiecare autor care semnează în revista **ARGEȘ** răspunde moral și juridic de conținutul afirmațiilor sale. Textele, cărțile, fotografiile, materialele aduse în redacție nu se înapoiază.

Romain Gary

Ai toata viaţa înainte

Traducere de CRENGUŢA MĂLĂIEŞ

Domnule Hamil, de ce nu-mi răspundeţi?

Eşti prea mic, şi când eşti foarte mic, există lucruri pe care e mai bine să nu le ştii.

Domnule Hamil, se poate trăi fără dragoste?

Da, zise el, şi lăsă capul în jos, de parcă i-ar fi fost ruşine.

Primul lucru pe care vi-l pot spune este că locuiam la etajul 6, fără lift şi că pentru doamna Roza, cu toate kilogramele pe care le avea şi doar două picioare, asta era o adevărată sursă de viaţă zilnică, plină de griji şi necazuri. Ne amintea asta de fiecare dată când nu se plângea de altele, întrucât era şi evreică. Nici cu sănătatea nu stătea prea bine şi pot să vă spun de pe acum că o astfel de femeie ar fi meritat un lift.

Trebuie să fi avut trei ani când am văzut-o pe Doamna Roza pentru prima dată. Mai înainte nu avem memorie şi trăiam în ignoranţă. Am ieşit din ignoranţă la 3 sau 4 ani şi câteodată îmi lipseşte.

Erau mulţi alţi evrei, arabi şi negri în Belleville, dar numai doamna Roza era obligată să urce singură, pe jos, cele 6 etaje. Zicea că-ntr-o zi o să-şi dea duhul pe scări şi toţi mucoşii se puneau pe plâns, fiindcă aşa e obiceiul când cineva moare. Eram 6 sau 7 pe acolo, uneori chiar mai mulţi.

La început, n-am ştiut că doamna Roza se ocupa de mine numai pentru a primi un mandat la sfârşitul lunii. Când am aflat, aveam deja şase sau opt ani şi a fost o lovitură pentru mine să ştiu că eram plătit. Credeam că doamna Roza mă iubea pe gratis şi că însemnam ceva unul pentru altul. Am plâns toată noaptea şi asta a fost prima mea mare durere.

Doamna Roza a văzut că eram trist şi ea mi-a explicat că familia nu înseamnă nimic, că unii chiar pleacă în vacanţă lăsându-şi câinele legat de un copac şi că în fiecare an mor astfel trei mii de câini, lipsiţi de afecţiunea stăpânilor lor. M-a luat pe genunchii săi şi mi-a jurat că eu eram ceea ce avea ea mai scump pe lume, dar imediat m-am gândit la mandat şi am plecat plângând.

Am coborât la cafeneaua domnului Driss şi m-am aşezat în faţa domnului Hamil, care era vânzător ambulant de covoare în Franţa şi a văzut de toate pe lume. Domnul Hamil are nişte ochi frumoşi, care te fac să te simţi bine. Era deja foarte bătrân când l-am cunoscut şi de-atunci n-a făcut decât să îmbătrânească.

Domnule Hamil, de ce zâmbiţi mereu?

Aşa Îi mulţumesc în fiecare zi lui Dumnezeu pentru memoria mea bună, dragul meu Momo.

Mă numesc Mohammed, dar toată lumea îmi spune Momo, pe scurt.

Acum 60 de ani, când eram tânăr, am cunoscut o femeie care m-a iubit şi pe care am iubit-o. A durat 8 luni, apoi ea şi-a luat tălpăşiţa şi încă îmi amintesc de ea, după 60 de ani. Îi spuneam: Nu te voi uita niciodată. Anii treceau, eu nu o uitam. Câteodată mi se făcea frică, pentru că mai aveam destulă viaţă înainte şi ce puteam să îmi promit mie însumi, eu, un biet om, când Dumnezeu e cel care poate şterge amintirile? Dar acum sunt liniştit. Nu o voi uita pe Djamilla. Mai am puţin timp, voi muri înainte de a o uita.

M-am gândit la doamna Roza, am ezitat puţin şi apoi am întrebat:

Domnule Hamil, se poate trăi fără dragoste?

Nu mi-a răspuns. A băut puţin ceai de mentă, care e bun pentru sănătate. De ceva timp, domnul Hamil purta mereu o jellaba gri, ca să nu fie surprins în veston, în caz de ceva. Se uită la mine şi observă tăcerea. Probabil se gândea că eram încă interzis minorilor şi că erau lucruri pe care nu ar fi trebuit să le ştiu. Pe atunci cred că aveam şapte ani, sau poate opt, n-aş putea să vă spun sigur, pentru că nu am fost datat, după cum o să vedeţi când ne vom cunoaşte mai bine, dacă credeţi că merită osteneala.

Domnule Hamil, de ce nu-mi răspundeţi?

Eşti prea mic, şi când eşti foarte mic, există lucruri pe care e mai bine să nu le ştii.

Domnule Hamil, se poate trăi fără dragoste?

Da, zise el, şi lăsă capul în jos, de parcă i-ar fi fost ruşine.

Am început să plâng. Mult timp nu am ştiut că sunt arab, pentru că nu mă insulta nimeni. Am învăţat asta abia la şcoală. Dar nu mă băteam niciodată, doare întotdeauna când loveşti pe cineva.

Doamna Roza se născuse ca evreică în Polonia, dar lucrase în bransa în Maroc şi în Algeria mai mulţi ani la rând şi ştia arabă ca dumneavoastră şi ca mine. Ştia şi evreieşte, din aceleaşi motive, şi ne înţelegeam adesea în această limbă. Majoritatea celorlalţi locatari din bloc erau negri. Sunt trei foişoare negre pe strada Bisson şi altele două unde locuiesc pe triburi, cum fac cei din Africa. În primul rând, e familia Sarakolie, cea mai numeroasă, şi familia Toucouleurs, care e cam la fel. Există multe alte triburi pe strada Bisson, dar nu am acum timp să vi le înşir pe toate. Restul străzii şi al bulevardului din Belleville e mai ales evreiesc şi arab. Aşa e până la Goutte d'Or şi acolo încep cartierele franceze.

La început, nu ştiam că nu aveam mamă şi nici măcar că aş fi avut nevoie de una. Doamna Roza evita să-mi vorbească despre asta, ca să nu-mi dea de gândit. Nu ştiu de ce m-am născut şi ce s-a întâmplat exact. Amicul meu, Mahoute, care e mai mare ca mine, mi-a spus că totul era din cauza condiţiilor de igienă. El se născuse la Casbah, în Algeria, şi venise în Franţa abia după aceea. Încă nu era igienă la Casbah şi el se născuse pentru că nu exista nici bideu, nici apă potabilă, nici nimic. Mahoute a aflat toate astea mai târziu, când taică-său a încercat să se justifice şi i-a jurat că n-a fost vorba de reavoinţă din partea nimănui. Mahoute mi-a spus că femeile au acum o pilulă pentru igienă, dar că el se născuse prea devreme.

Pe la noi erau destul de multe mame care veneau o dată sau de două ori pe săptămână, dar întotdeauna pentru ceilalţi. La doamna Roza, aproape toţi eram copii de prostituate, şi când ele plecau în provincie pentru mai multe luni, ca să muncească acolo, veneau să-şi vadă mucoşii, înainte şi după. Aşa am început să am necazuri cu maică-mea. Mi se părea că toată lumea avea mamă, numai eu nu. Am început să am crampe la stomac şi convulsii, ca să o fac să vină. Pe trotuarul de dincolo era un puşti, cu o minge şi care mi-a spus că mama lui venea mereu când îl durea burta. M-a durut burta, dar degeaba şi imediat după am avut convulsii, tot degeaba. Ba chiar am făcut caca prin tot apartamentul, pentru mai multă atenţie. Nimic. Mama n-a venit şi doamna Rosa m-a făcut pentru prima dată arab împuţit, căci ea nu era franţuzoaică. Îi strigam că vreau să o văd pe mama şi timp de câteva săptămâni am continuat să fac treaba mare peste tot, ca să mă răzbun. Până la urmă, doamna Roza mi-a spus că dacă o să continui tot aşa, mă aşteaptă Asistenţa Socială, şi atunci m-am speriat, pentru că Asistenţa Socială este primul lucru despre care li se spune copiilor. Am continuat să fac caca peste tot din principiu, dar asta nu era viaţă. Eram pe atunci şapte copii de curve la doamna Roza şi au început toţi să facă treaba mare care pe unde apuca, căci nu-i nimeni mai conformist decât copiii, şi era atât de mult rahat peste tot, încât treceam neobservat.

Doamna Roza era deja bătrână şi obosită şi nu-i cădea deloc bine, mai ales că fusese persecutată ca evreică. Se târa pe cele şase etaje de mai multe ori pe zi, cu cele 95 de kile ale sale şi sărmanele sale picioare şi când intra şi simţea miros de rahat, se trântea cu tot cu bagaje în fotoliu şi începea să plângă. Francezii sunt cincizeci de milioane de locuitori şi ea zicea că dacă toţi ar fi făcut ca noi, nici nemţii n-ar fi rezistat, ar fi luat-o la sănătoasa. Doamna Roza cunoscuse bine Germania în timpul războiului, dar s-a întors de acolo teafără. Intra, simţea mirosul de rahat şi începea să urle „Ăsta-i Auschwitz! Ăsta-i Auschwitz!", căci fusese deportată la Auschwitz pentru evrei. Dar era mereu foarte corectă pe plan rasist. De exemplu, era la noi unu' mic pe nume Moise, de-i spunea arăbete mizerabil, dar mie niciodată. Nu-mi dădeam seama pe atunci că, în ciuda kilogramelor sale, era o femeie delicată. Până la urmă, am lăsat-o baltă, că nu ajungeam nicăieri şi mama nu venea, dar am avut în continuare crampe şi convulsii mult timp dup-aia şi chiar şi acum mă mai doare burta uneori. După un timp, am început să mă fac remarcat altfel. Am început să fur din magazine, câte-o roşie sau un pepene din vitrină. Aşteptam în fiercare zi să se uite cineva, ca să ma vadă. Când ieşea patronul şi-mi dădea câte-o scatoalcă, începeam să urlu, dar măcar puteam să spun că se intereseaza cineva de mine.

Odată, eram în faţa unei băcănii şi am furat un ou din vitrină. Patroana era o femeie şi m-a văzut. Preferam să fur de acolo, unde era o femeie, căci singurul lucru de care eram sigur, era că mama e femeie, nu se putea altfel. Am luat un ou şi l-am băgat în buzunar. A venit patroana şi aşteptam să-mi dea o palmă, ca să mă simt băgat în seamă. Dar ea s-a ghemuit lângă mine şi m-a mângâiat pe cap. Ba chiar mi-a zis:

Măi, ce drăguţ eşti!

La-nceput am crezut că se poartă frumos ca să-şi ia oul înapoi şi l-am ţinut bine în mână, în fundul buzunarului. N-avea decât să-mi dea o palmă, ca să mă pedepsească, aşa trebuie să facă o mamă grijulie. Dar ea s-a ridicat, s-a dus la tejghea, şi mi-a mai dat un ou. Şi apoi m-a sărutat. Am avut atunci un moment de speranţă pe care nu vi-l pot descrie, pentru că nu este posibil. Am stat gură-cască toată dimineaţa, în faţa magazinului, aşteptând. Nu ştiu ce aşteptam. Câteodată femeia îmi zâmbea şi eu stăteam acolo, cu oul în mână. Aveam şase ani sau pe-aproape şi credeam că e pentru toată viaţa, când, de fapt, era vorba despre un ou. M-am întors acasă şi m-a durut burta toată ziua. Doamna Roza era la poliţie pentru că doamna Lola a rugat-o să depună o mărturie mincinoasă. Doamna Lola era o travestită de la etajul patru, care lucra la Bois de Boulogne şi fusese campion de box în Senegal, înainte de schimbare, şi-l rupsese în bătaie pe un client, în Bois, care a căzut prost, ca un sadic, fiindcă n-avea de unde să ştie ce şi cum. Doamna Roza se dusese să depună mărturie că a fost la cinema cu doamna Lola în seara aceea şi că apoi s-au uitat la televizor împreună. O să vă mai vorbesc despre doamna Lola, căci era o persoană ca nimeni alta, mai există şi aşa ceva. O iubeam mult pentru asta.

Copiii sunt foarte contagioşi. Când apare unul, vin imediat şi alţii. Aşa se face că ajunsesem să fim şapte la doamna Roza, dintre care doi pe zi, pe care domnul Moussa, gunoierul, îi aducea la ora 6 şase dimineaţa, ora gunoaielor, în absenţa soţiei care murise de ceva. Îi lua după-masa, ca să aibă grijă de ei. Era vorba de Moise, care era mai mic decât

(continuare în p. 31)